

Edukacja kulturowa Opolszczyzny

eduko

2016 - 2018

PODŁOŻE INSTYTUCJONALNE DLA EDUKACJI KULTUROWEJ W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

Wstęp do diagnozy

Anna Czermer, Elżbieta Nieroba

Opole 2016

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
1. PROBLEMATYKA EDUKACJI KULTUROWEJ W UJĘCIU TEORETYCZNYM I BADANIACH OPOLSKICH NAUKOWCÓW	7
1.1 EDUKACJA KULTUROWA W REGIONIE I DLA REGIONU – WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI.....	8
1.2 EDUKACJA ARTYSTYCZNA W PERSPEKTYWIE OPOLSKICH BADACZY	10
1.2.1 EDUKACJA LITERACKA.....	11
1.2.2 EDUKACJA TEATRALNA.....	15
1.3 EDUKACJA KULTUROWA W PERSPEKTYWIE OPOLSKICH BADACZY.....	19
1.3.1 EDUKACJA REGIONALNA	19
1.3.2 EDUKACJA WIELOKULTUROWA I MIĘDZYKULTUROWA	24
2. KSZTAŁCENIE W OBSZARZE EDUKACJI KULTUROWEJ	28
3. KULTURA W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH URZĘDÓW GMIN	36
4. INFRASTRUKTURA KULTURY NA OPOLSZCZYŹNIE	39
5. TYPY INSTYTUCJI KULTURY	45
5.1 BIBLIOTEKI.....	46
5.1.1 INFRASTRUKTURA BIBLIOTECZNA W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM	46
5.1.2. LICZBA CZYTELNIKÓW I WYPOŻYCZEŃ.....	48
5.1.3 AKTYWNOŚĆ BIBLIOTEK W INTERNECIE.....	50
5.2 DOMY I OŚRODKI KULTURY ORAZ KLUBY I ŚWIETLICE.....	53
5.2.1 INFRASTRUKTURA DOMÓW I OŚRODKÓW KULTURY ORAZ KLUBÓW I ŚWIETLIC	53
5.2.2 WYDARZENIA KULTURALNE ORGANIZOWANE PRZEZ DOMY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE	55
5.2.3 KURSY ORGANIZOWANE PRZEZ DOMY KULTURY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE	61
5.2.4 AKTYWNOŚĆ INTERNETOWA DOMÓW KULTURY	62

5.2.5 RAPORTY PRZYGOTOWANE PRZEZ DOMY KULTURY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE	64
5.3 MUZEA	65
5.3.1 FREKWENCJA I IMPREZY OŚWIATOWE W MUZEACH	65
5.3.2 AKTYWNOŚĆ MUZEÓW W INTERNECIE	67
6. UCZESTNICTWO W KULTURZE	69
6.1 FREKWENCJA NA IMPREZACH	70
6.2 LICZBA CZŁONKÓW KÓŁ ZAINTERESOWAŃ	77
6.3 BADANIA NA TEMAT UCZESTNICTWA W KULTURZE	81
7. UDZIAŁ INSTYTUCJI Z WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO W KONKURSACH GRANTOWYCH	82
7.1 KONKURSY OGÓLNOPOLSKIE	83
7.2 KONKURSY REGIONALNE	88
8. WNIOSKI I REKOMENDACJE	91
ANEKS NR 1. SPIS WYKRESÓW	98
ANEKS NR 2. SPIS TABEL	100

WPROWADZENIE

Raport „Podłoże instytucjonalne dla edukacji kulturowej w województwie opolskim. Wstęp do diagnozy”, który powstał w ramach projektu Bardzo Młoda Kultura, jest efektem pierwszego etapu procesu diagnozowania obszaru edukacji kulturowej na Opolszczyźnie. Celem tej części badania była analiza danych zastanych umożliwiających wstępny opis warunków zewnętrznych, w jakich realizowana jest edukacja kulturowa. Uzyskane wyniki stanowią będą materiał pomocniczy przy projektowaniu badań empirycznych na temat lokalnego potencjału edukacji kulturowej.

Raport przygotowano w oparciu o różnorodne źródła danych, które wymagały zastosowania odmiennych, adekwatnych sposobów analizy. Raport otwiera przegląd literatury przedmiotu i uporządkowanie problematyki edukacji kulturowej w ujęciu teoretyczno-empirycznym, następnie analizowane są dokumenty publiczne udostępniane przez jednostki samorządu terytorialnego (JST), a także domeny internetowe i reprezentacje sieciowe instytucji kultury w mediach społecznościowych.

Wykorzystano również dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (gromadzone na stronie mojapolis.pl) oraz informacje publikowane przez podmioty organizujące konkursy grantowe na ich stronach internetowych – są to zatem dane o charakterze cyfrowym publicznie dostępne. Publikowane dane są efektem ciągłej rejestracji zdarzeń (która polega na systematycznym gromadzeniu informacji na temat interesujących nas zjawisk) oraz mają charakter obiektywny (rejestrują fakty, a nie opinie czy poglądy jednostek). Analizy przeprowadzono na poziomie gmin, powiatów oraz województw (pozycja województwa opolskiego w skali kraju). Dodatkowo badania miały charakter dynamiczny, co umożliwiło obserwację zachodzących zmian. Oprócz wskaźników prostych wykorzystano także wskaźniki zrelatywizowane, które bardziej precyzyjnie odzwierciedlają charakter badanej rzeczywistości.

Główną ideą prowadzonych analiz była eksploracja, a więc wstępne rozpoznanie problematyki badawczej oraz opis jej wybranych aspektów. Prezentowany przegląd danych opiera się na siedmiu następujących kwestiach:

1. **Problematyka edukacji kulturowej w ujęciu teoretycznym i badaniach opolskich naukowców.** W tej części opracowania usystematyzowano uzyskaną w toku kwerendy bibliotecznej wiedzę na temat teoretycznych i empirycznych prób eksplikacji podstawowych zagadnień z zakresu edukacji kulturowej, podejmowanych przez przedstawicieli opolskiego środowiska akademickiego. Pozwoli to w dalszej części diagnozy skonfrontować perspektywę teoretyków osadzonych w realiach naukowych i instytucjonalnych regionu z wizją i działaniami praktyków zajmujących się czy to rutynowo i profesjonalnie czy *ad hoc* edukacją kulturową. Spośród wielu opisywanych w literaturze typów edukacji kulturowej przedstawione zostały te, które opolscy badacze szczególnie eksplorują.
2. **Kształcenie w obszarze edukacji kulturowej.** Ten fragment opracowania dostarcza wiedzy na temat podstawowych kierunków kształcenia kadr dla edukacji kulturowej na poziomie studiów licencjackich i magisterskich. Omówione zostały oferty przygotowane na rok akademicki 2016/2017 przez różne (niekoniecznie wprost powiązane z pedagogiką kultury) jednostki naukowo-dydaktyczne opolskich uczelni.
3. **Kultura w dokumentach strategicznych urzędów gmin.** Za ważny kontekst funkcjonowania całej sfery projektowania zadań w sferze kultury i strategicznego zarządzania nimi uznano wymiar samorządowy. Na obecnym etapie diagnozy wstępnie przeanalizowano podstawowe dokumenty publiczne opracowywane na poziomie gminy i dotyczące rozwoju lokalnego. Poszukiwane były wszelkie odniesienia do obszaru kultury. Analiza ma charakter ilościowy.
4. **Opis infrastruktury kulturalnej w województwie opolskim.** Infrastruktura kulturalna stanowi zaplecze dla wielu działań z zakresu edukacji kulturowej – jest podstawowym miejscem realizacji projektów zarówno przez podmioty instytucjonalne, jak i aktorów pozainstytucjonalnych. Instytucje kultury skupiają zatem jednostki zaangażowane w życie kulturalne na różnych poziomach – zarówno twórców/animatorów działań, jak i ich odbiorców/uczestników¹, zaś kontakty bezpośrednie sprzyjają budowaniu kapitału społecznego. Do opisu infrastruktury kultury wykorzystano dane gromadzone przez GUS.
5. **Analiza wybranych typów instytucji kultury.** Szerzej opisane zostały trzy typy instytucji kultury: biblioteki, domy kultury, które w dużym stopniu funkcjonują na poziomie społeczności lokalnych (gmin) oraz muzea. Projektowane działania edukacyjne adresowane są głównie do mieszkańców, co stwarza warunki do wypracowywania nieformalnych kontaktów pomiędzy twórcami/animatorami, a odbiorcami/uczestnikami. Bardziej pogłębiona ocena funkcjonowania lokalnych domów kultury oparta została na analizie liczby corocznie organizowanych imprez i kursów. Dodatkowym wskaźnikiem aktywności jest liczba publikowanych przez instytucje raportów badawczych czy zbiorów dobrych praktyk.

¹ Sposób, w jaki definiowany jest status poszczególnych jednostek w praktykach edukacji kulturowej będzie jednym z problemów badawczych poruszanych w badaniach empirycznych.

Wszechobecne oczekiwanie (czy nawet wymóg) bycia *online* może być przez część przedstawicieli instytucji kultury odbierane jako uciążliwe, nadmiernie represyjne czy wręcz nieadekwatne do celów i mechanizmów działania w polu praktyk wciąż jeszcze często określanych jako elitarne. Z drugiej strony trudno nie doceniać internetu jako kanału przekazu i jednocześnie narzędzia kreacji pozwalającego tak sprawnie dotrzeć do tak wielu stałych i potencjalnych odbiorców. Dlatego też jednym z zasadniczych zadań badawczych w analizie obszaru edukacji kulturowej było bliższe przyjrzenie się aktywności internetowej podmiotów należących do trzech głównych, wyodrębnionych dla potrzeb diagnozy, kategorii instytucji kultury: bibliotek, domów kultury i muzeów.

6. **Uczestnictwo w kulturze.** Pierwsza próba opisu potencjalnych odbiorców/uczestników projektów edukacyjnych powstała w oparciu o analizy frekwencji na wydarzeniach organizowanych przez domy kultury oraz liczebności członków kół zainteresowań. Dodatkowo przedstawiono wnioski z badań, które analizowały specyfikę uczestnictwa w kulturze mieszkańców województwa opolskiego.
7. **Udział instytucji w konkursach grantowych.** Analiza skali zainteresowania oraz skuteczności aplikowania w konkursach grantowych stanowi wskaźniki aktywności zróżnicowanych podmiotów działających w obszarze kultury i edukacji w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków dofinansowania działalności.

Zebrane w raporcie statystyki i analizy ilościowe stanowią skwantyfikowany opis życia kulturalnego na Opolszczyźnie, tło problemowe przedstawione w pierwszej części opracowania odnosi się z kolei do koncepcji i badań realizowanych w dość wąskim gronie opolskich badaczy kultury. Łącznie daje to wciąż niekompletny ogląd interesującego nas fenomenu społecznego, jakim jest edukacja kulturowa. Próba generalizacji danych powoduje, że tracimy z oczu wyjątkowy charakter miejsca. Każde działanie zainicjowane na gruncie edukacji to niepowtarzalny produkt lokalny będący pokłosiem synergii różnych czynników – od infrastruktury kulturalnej przez poziom kapitału społecznego po cechy społeczno-demograficzne twórców/animatorów i odbiorców/uczestników oferty edukacyjnej. Dlatego w trakcie kolejnych etapów diagnozy obszaru edukacji kulturowej województwa opolskiego, ilościowe badania empiryczne zostaną wzbogacone o perspektywę jakościową, która pozwoli zrekonstruować subiektywną perspektywę jednostek zaangażowanych w proces edukacji kulturowej.

1.

PROBLEMATYKA
EDUKACJI KULTUROWEJ
W UJĘCIU
TEORETYCZNYM
I BADANIACH OPOLSKICH
NAUKOWCÓW

1.1 EDUKACJA KULTUROWA W REGIONIE I DLA REGIONU – WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI

W nowocześnie, możliwie szeroko i demokratycznie pojętej edukacji kulturowej nacisk położony jest na **symetrię i równowagę** pomiędzy podmiotami reprezentującymi stronę „podażową” (instytucjami kultury, specjalistami, twórcami i praktykami) i stroną „popytową”, którą utarło się określać mianem odbiorców kultury, choć ten właśnie termin przywołuje skojarzenia z biernością i brakiem samodzielności. Koncepcję edukacji zbudowanej jako przedsięwzięcie respektujące mnogość i złożoność wszelakich odnóg i zaułków współczesnej kultury trafnie oddają słowa Barbary Fatygi – badaczki preferującej badania terenowe prowadzone z „żabiej”, oddolnej perspektywy: „Głównym zadaniem edukacji kulturalnej jest, niezmiennie: skuteczne wprowadzanie jednostek i grup tego potrzebujących w kulturę; tym razem jednak rozumianą jako dosyć luźna federacja subkultur i kultur niszowych istniejących w symbiozie z kulturą dominującą – popularną. Możliwość realizacji tego zadania wymaga zarówno od państwa, jak i od poszczególnych instytucji i osób opracowania strategii innych niż dotychczasowe oraz stałej samoedukacji, by nadążać za zmianami niesionymi przez życie”².

Takie podejście do celów edukacji w obszarze kultury podaje w wątpliwość tradycyjnie ugruntowane zarówno w literaturze przedmiotu, jak i praktyce oraz powszechnym w języku podziały i hierarchie wytyczające granice oddzielające tzw. kulturę niską (w domyśle: popularną, masową) od kultury wysokiej (w domyśle: elitarnej). W nawias bierze także ostry podział ról na oświeconego edukatora niosącego kaganek wiedzy i kompetencji kulturalnych oraz (jeszcze) nieoświeconego, pasywnego laika, oczekującego paternalistycznego poprowadzenia za rękę.

Wspomniana równowaga utrzymywana przez edukujących wobec edukowanych prowadzi nas do jeszcze jednej kluczowej cechy edukacji kulturowej, jaką jest jej pełna **inkluzywność**, czyli gotowość do włączania rozmaitych osób i grup społecznych w obszar kulturowego oddziaływania, bez względu na ich status społeczny, miejsce zamieszkania, wiek, płeć i inne cechy socjodemograficzne oraz związane z położeniem życiowym (np. stan zdrowia). W praktyce oznacza to, że właściwie żadna grupa mniejszościowa nie zostaje pominięta i zepchnięta poza obszar działalności reprezentantów kultury dominującej. Na płaszczyźnie teoretycznej, naukowej dowodem na inkluzywność jest na przykład zainteresowanie badaczy kulturą i animacją w placówkach penitencjarnych³ bądź ośrodkach wyspecjalizowanych w opiece nad osobami

² Fatyga B., (współp.) Nowiński J., Kukołowicz T. Jakiej kultury Polacy potrzebują i czy edukacja kulturalna im ją zapewnia? Raport o problemach edukacji kulturalnej w Polsce dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2009, s. 6.

³ Zob. np. Glińska-Lachowicz A., Filmoterapia w resocjalizacji – możliwości oddziaływań resocjalizacyjnych wobec osób nieprzystosowanych społecznie. W: W poszukiwaniu optymalnego modelu więzienia resocjalizującego, (red.) Jasiński Z., Widelak D., Opole 2010.

niepełnosprawnymi⁴. Jest to szeroki nurt mieszczący głównie zagadnienia arteterapii (z jej licznymi podtypami w rodzaju biblioterapii, czy choreoterapii), jednakże z premedytacją o arteterapii tylko wspominamy – nie jest bowiem w naszej opinii możliwe, biorąc pod uwagę cele i formułę niniejszego opracowania, wystarczająco rzetelne przedstawienie publikacji i badań z tej skądinąd chętnie eksplorowanej przez opolskich pedagogów⁵ dziedziny wiedzy, by wspomnieć choćby Ewelinę Konieczną⁶.

Edukację kulturową jako dziedzinę wiedzy i obszar praktycznych działań społecznych cechuje też szczególna **interdyscyplinarność** – wynikająca głównie z faktu, iż kultura nie jest odseparowaną od codzienności życia społecznego enklawą, lecz obejmuje wszelkie sposoby ludzkiego bycia, myślenia i działalności. Jest wręcz wszechobecna i absolutnie wieloaspektowa, wszechstronna. Dlatego też usystematyzowanym opisem edukacji kulturowej zajmują się przedstawiciele bardzo różnych dyscyplin naukowych – od pedagogów, poprzez kulturoznawców, polonistów, historyków, socjologów, po teoretyków sztuki. Podobnie rzecz ma się z praktyką edukacyjną – tu także nie ma jednej, jedynie słusznej drogi rozwoju zawodowego, w konsekwencji czego eksperci mogą posiadać różną przeszłość akademicką i ogólniej edukacyjną a tym samym nieco inny kapitał kulturowy i społeczny, przy czym ta różnorodność zdaje się być raczej wartością dodaną niż balastem, co zostanie jeszcze poddane analizie na kolejnych etapach badań.

Złożoność zagadnień objętych ramami edukacji kulturowej wiąże się z koniecznością podjęcia próby **klasyfikacji** różnych rodzajów tej szczególnej dziedziny edukacji:

- a. kryterium I: edukacja przygotowująca do udziału w kulturze czy dotycząca kultury?
 - edukacja kulturalna (artystyczna) – przygotowanie do aktywnego i krytycznego udziału w kulturze (jako odbiorca i jako twórca), np. edukacja teatralna, literacka, muzyczna
 - edukacja kulturowa – poruszanie się w świecie kultury rozumianej antropologicznie, czyli dotyczącej wszelkich aspektów ludzkiej działalności, o ile są one wytworem człowieka a nie natury; kultura jest tu atrybutem wszystkich ludzi a nie tylko określonej zbiorowości (np. artystów, elit, twórców), np. edukacja regionalna, wielokulturowa, międzykulturowa
- b. kryterium II: wiek odbiorców: edukacja kulturowa przedszkolna, kulturowa wczesnoszkolna, kulturowa w szkole, kulturowa osób dorosłych, kulturowa seniorów
- c. kryterium III: ramy formalnej edukacji kulturowej: edukacja szkolna (akademicka) / formalna oraz edukacja pozaszkolna / nieformalna (np. uniwersytety ludowe; III wieku)

⁴ Zob. np. Bieńkowska I., Przeżycie estetyczne i twórczość - konieczne wymiary w rehabilitacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną. W: Nauczanie uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim: wybrane problemy teorii i praktyki, (red.) Sadowska S., Toruń 2006.

⁵ Zob. np. Glińska-Lachowicz A., Choreoterapia i muzykoterapia jako techniki arteterapeutyczne skierowane do osób nieprzystosowanych społecznie (proponując ćwiczeń). W: Terapia w resocjalizacji – cz. II ujęcie praktyczne, (red.) Szczepaniak P., Warszawa 2009.

⁶ Zob. np. Konieczna E. J., Arteterapia w teorii i praktyce, Kraków 2003.

Spośród zaprezentowanych możliwości skategoryzowania różnych typów edukacji kulturowej optymalny dla podjętych zadań diagnostycznych jest prosty **podział na edukację kulturową i kulturalną**, przy czym proponujemy, aby tę drugą określać wymiennie mianem **edukacji artystycznej**. Propozycja ta wynika stąd, iż sam przymiotnik „kulturalna” naznaczony jest w języku polskim waloryzująco, przywołując na myśl człowieka „kulturalnego” – obytego, czytanego, bywającego w przybytkach kultury wysokiej, o odpowiedniej, eleganckiej prezencji i adekwatnym sposobie bycia. Lapidarnie ujmuje tę kwestię Katarzyna Olbrycht pisząc, że: „...określenie kulturowy ma charakter raczej neutralny, zaś kulturalny – nazywa stan pożądaný, szczególnie z perspektywy edukacyjnej”⁷.

Problem w tym, że – jak już zaznaczono – warto podjąć starania o kreślenie misji i zadań edukacji kulturowej w sposób możliwie partnerski, inkluzywny, oparty raczej na interakcji, negocjowaniu, dzieleniu się aniżeli jednokierunkowym, zhierarchizowanym przekazie wzorców „kulturalnych” zachowań. Dlatego też chętniej będziemy posługiwać się bardziej neutralną kategorią „edukacji artystycznej” przypominając wszelako, że należy ją traktować jako synonim ugruntowanego w polskiej literaturze specjalistycznej terminu „edukacja kulturalna”. Dodać trzeba, że „artystyczność” w tym przypadku odnosi się do dwóch kwestii – zaangażowanego kontaktu z efektami pracy twórców kultury, ale też samego procesu twórczego, który może stać się udziałem każdego, kto taki trud zechce na siebie przyjąć. Zadania edukatora – przy takim podejściu do edukacji artystycznej (*vel* kulturalnej) – daleko wykraczają poza prosty przekaz wiedzy i formułowanie zachęt do „uczestnictwa w kulturze”. Edukator wchodzi też w rolę motywatora, partnera współuczestniczącego w procesie odkrywania pasji twórczych i wspierającego różnorodne formy samoekspresji.

1.2 EDUKACJA ARTYSTYCZNA W PERSPEKTYWIE OPOLSKICH BADACZY

Edukowanie w zakresie wielostronnie pojętej sztuki i twórczości może przywoływać osobiste wspomnienia prac plastycznych na wczesnych etapach edukacji szkolnej, ikonicznych muzealnych kapci, czy obligatoryjnej wycieczki do teatru. Te i podobne skojarzenia należy jednak mocno zweryfikować, bowiem współczesne formy i narzędzia edukacji artystycznej są dalece bardziej rozbudowane w kierunku oddziaływań pozaszkolnych, „miękkich”, mniej opresyjnych, nieformalnych i przede wszystkim nie prowadzonych z pozycji członka kulturalnej elity, który zapobiegliwie oddzieli prawdziwą sztukę od nie-sztuki. Ponadto edukacja na tym polu jest procesem żmudnym i niełatwym a nawet można stwierdzić, że: „Kształcenie odbiorców kultury i

⁷ Olbrycht K., Edukacja kulturalna – potrzeby, uwarunkowania, perspektywy, http://www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/konz.html?file=tl_files/fotki%20kk/Edukacja%20kulturalna%20-%20Katarzyna%20Olbrycht.pdf dostęp dn. 29.05.2016.

wprowadzanie ludzi w świat sztuki zdaje się być o wiele trudniejszym zadaniem niż edukowanie twórców⁸. Działalność edukacyjna będzie tu wymagała szczególnej **wrażliwości**, nie tylko ściśle estetycznej, ale także, czy przede wszystkim – uwrażliwienia na drugiego człowieka wraz z całym jego psychospołecznie zakorzenionym zapleczem możliwości, potencjalnych talentów i potrzeb, a także sferą duchową. Po to, by nieostrożnym słowem lub autorytarnością nie zmarnować szansy na rozwój osobistych potencjałów. Słowem – „Edukacja artystyczna jest wyjątkowym obszarem uczenia, gdzie możemy wskazywać na pewne wyznaczniki, kierunki, np. percypowania rzeczywistości, pojmowania otoczenia czy też rozumienia samych dzieł sztuki. Nie ma tu instrukcji i gotowych recept⁹”.

1.2.1 EDUKACJA LITERACKA

Edukacja literacka łączona jest przede wszystkim z przygotowaniem najmłodszych odbiorców kultury do refleksyjnego kontaktu ze słowem pisanym, dlatego też w jej analizach wiele miejsca poświęca się czytelnictwu przedszkolaków i dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Należy jednak zaznaczyć, że edukacja literacka nie jest w badanym obszarze wyjątkiem i podobnie jak inne typy edukacji kulturalnej ma charakter całościowy, na co wskazuje chociażby fakt, że instytucje kultury nie zapominają o dorosłych czytelnikach i część swoich projektów kierują właśnie do nich zapraszając m.in. na warsztaty pisarskie, miejskie spacer literackie, debaty, audycje czy akcję wymiany książek¹⁰.

Analiza dorobku opolskich badaczy ujawniła zainteresowanie kształceniem przede wszystkim najmłodszych adeptów literatury. W obrębie tematyki edukacji formalnej problem kulturowych kontekstów kształcenia literackiego podejmowany jest przez **Elżbietę Łucką-Zajęc** (Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa, Pracownia Edukacji Kulturowo-Literackiej)¹¹ oraz **Bożenę Olszewską** zainteresowaną m.in. strukturą i treścią podręczników wykorzystywanych w kształceniu polonistycznym¹². Druga z wymienionych filolożek jest też współredaktorką tomu „*Stare*” i „*nowe*” w literaturze dla dzieci i młodzieży: biografie przynoszącego teksty nie tylko odnoszące się do dydaktyki i edukacji szkolnej, ale mające bardziej uniwersalny, kulturowy charakter, w tym

⁸Delecka-Bury A., Badania biograficzne animatorów kultury muzycznej w kontekście kulturotwórczego znaczenia edukacji artystycznej. W: Badania naukowe nad edukacją artystyczną i kulturową, (red.) Sacher W.A., Weiner A., Bielsko-Biała 2011, s. 127.

⁹Szuścik U., Linkiewicz E., Wstęp. W: Sztuka, edukacja, kultura: z teorii i praktyki edukacji artystycznej, (red.) Linkiewicz E., Szuścik U., Katowice 2014, s. 7.

¹⁰Zob. np. <http://2015.miastoliteratury.pl/obszary-strategicznego-rozwoju/edukacja-literacka/> dostęp dn. 26.05.2016.

¹¹Łucka-Zajęc E., Tabisz A., Treści kulturowe w zadaniach dydaktycznych w wybranych podręcznikach do kształcenia językowego. W: Aspekty komunikacji w kształceniu polonistycznym, (red.) Krawczyk J. i Makarewicz R., Olsztyn 2010; Łucka-Zajęc E., Tabisz A., Typy kultury w wybranych programach nauczania języka polskiego w gimnazjum. W: Istnieć w kulturze, (red.) Świąćcka M., Jastrzębska-Golonka D. i Rypel A., Bydgoszcz 2010.

¹²Olszewska B., Struktura i funkcje dydaktyczne podręcznika do kształcenia kulturowego Teresy Michałkiewicz Rozwinąć skrzydła. W: Podręczniki do kształcenia polonistycznego w zreformowanej szkole – koncepcje, funkcje, język, (red.) Synowiec H., Kraków 2007.

na przykład artykuł **Olafa Pajączkowskiego** *Mówiąc prosto o trudnych problemach – biografie dla dzieci autorstwa Anny Czerwińskiej-Rydel*. Na marginesie warto odnotować, że przywołany autor, absolwent Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa UO znany z działalności edukacyjno-publicystycznej¹³, współredagował omawianą publikację, co można wskazać jako jeden z przykładów skomplikowanych relacji i sieci zależności obecnych w środowisku opolan zajmujących się profesjonalnie sferą kultury. W konsekwencji jednoznaczne wykreślenie instytucjonalnych i nieformalnych obszarów edukacji kulturowej jest czasami niemożliwe.

Edukacja literacka w praktyce przedszkolnej i wczesnoszkolnej stanowi jeden z głównych przedmiotów zainteresowania Jolanty Olkusz z Instytutu Studiów Edukacyjnych¹⁴. Badaczka zajmuje się także zagadnieniami twórczej aktywności dzieci w wieku przedszkolnym oraz ich edukacją językową i uwrażliwianiem na humor, co z kształceniem literackim ściśle się wiąże.

Najmłodszej grupie czytelników przypisuje się na ogół zainteresowanie typową gatunkową literaturą dziecięcą w postaci bajek i baśni. Tym bardziej interesująco wypada pomysł badawczy **Jolanty Olkusz**, by bliżej przyjrzeć się czytelnictwu książek popularnonaukowych skierowanych do kilkuletniego odbiorcy¹⁵. W tym kontekście wprowadzona zostaje synonimiczna dla pojęcia dziecięcej literatury popularnonaukowej kategoria **książki edukacyjnej** – atrakcyjnej tematycznie dla dzieci, starannie wydanej, prezentującej zagadnienia w sposób przejrzysty i komunikatywny. Badaniami objęto 83 pięcio- i sześciolatków z opolskich przedszkoli prezentując im przy okazji wywiadu wybrane (m.in. z przedszkolnej biblioteczki) książki edukacyjne. Okazuje się, że wszystkie z zapytanych dzieci lubią przeglądać/czytać książki popularyzujące wiedzę a najbardziej atrakcyjna w nich jest bogata warstwa ilustracyjna, co podkreśla niemal połowa badanych przedszkolaków. W drugiej kolejności dzieci zwracają uwagę na tematyczną adekwatność książek, które poświęcone są zagadnieniom dla dzieci ważnym i interesującym (dinozaury, kosmos, fauna i flora, świat dorosłych – np. różne zawody). W konkluzji pojawia się sugestia, że tego rodzaju badania powinny być kontynuowane już na większej próbie dzieci a pytania badawcze powinny koncentrować się wokół takich kwestii, jak: stan zaopatrzenia księgozbiorów przedszkolnych w książki edukacyjne, stopień i sposoby wykorzystania literatury popularnonaukowej w edukacji dzieci w wieku przedszkolnym, czy też poziom zainteresowania tego typu literaturą wśród kilkulatek. Zwraca uwagę **użytkowe podejście** autorki **do książki edukacyjnej**, której przypisuje konkretne funkcje wychowawcze: „Współczesna książka edukacyjna dla najmłodszych może rozwijać wielorakie zainteresowania dzieci, może okazać się pretekstem uruchamiającym motywację do uczenia się, może budować przekonanie, że książka jest jednym z istotnych źródeł

¹³ Olaf Pajączkowski jest wydawcą i redaktorem naczelnym opolskiego niezależnego czasopisma kulturalno-literackiego MOLE [<http://www.mole-czasopismo.strefa.pl/>]

¹⁴ Zob. np. Olkusz J., Współczesna edukacja literacka dzieci w wychowaniu przedszkolnym. W: Wybrane aspekty procesu kształcenia w reformującej się szkole, (red.) Smak E., Wereszczyńska K., Ganczarska M., Opole 2011.

¹⁵ Książka popularnonaukowa dla najmłodszych w kręgu zainteresowań współczesnego przedszkolaka. Rekonesans badawczy. W: Współczesne trendy edukacji, (red.) Smak E., Wereszczyńska K., Malec A., Opole 2015.

wiedzy. I tym samym może stanowić przygotowanie kilkulatka do indywidualnego, aktywnego w przyszłości uczestnictwa w nauce i kulturze (...)”¹⁶.

Podobną tematykę – czytelnictwa w najmłodszych grupach wiekowych – podejmuje w swych badaniach **Małgorzata Drost-Rudnicka**, również zatrudniona w Instytucie Studiów Edukacyjnych. W 2009 roku przeprowadziła badania ilościowe obejmujące 200 nauczycieli klas I-III w losowo wybranych, miejskich szkołach w województwie opolskim. Badaczkę interesowały przede wszystkim stosowane przez pedagogów sposoby aktywizowania u uczniów potrzeb czytelniczych, jak również częstotliwość, z jaką nauczyciele czytają najmłodszym uczniom książki i jakimi księgozbiorami przy tym dysponują. Ponadto chciała poznać możliwe percepcje roli bibliotekarza przejawiane przez nauczycieli. Opolska pedagog wychodzi z założenia, że przed nauczycielami klas początkowych: „stoi (...) niezwykle ważne zadanie rozwijania zamiłowania do czytelnictwa”, które „w dzisiejszych czasach dominacji mediów elektronicznych, nie należy do łatwych”, dlatego też „trzeba nie lada talentu pedagogicznego, wspartego własnymi zainteresowaniami czytelniczymi, by osiągnąć cel – wdrożyć dziecko do czytelnictwa”¹⁷. Spośród różnych form aktywizacji nauczyciele wybierają przede wszystkim czytanie fragmentów literatury na lekcjach – jest to forma wskazana przez wszystkich badanych a aż 60% pedagogów deklaruje, że czyni tak codziennie w ramach akcji „Cała Polska czyta dzieciom”. Bardzo popularne jest też organizowanie konkursów czytelniczych, zadawanie prac domowych wymagających sięgnięcia po książkę, organizowanie wystaw ciekawej książki oraz prowadzenie dzienniczków lektur. W naszym odczuciu trochę szkoda, że tylko niespełna połowa nauczycieli decyduje się na angażowanie dzieci w inscenizację utworów literackich, wydaje się bowiem, że ta interdyscyplinarna forma edukacji artystyczno-literackiej jest szczególnie atrakcyjna dla dzieci i wielostronnie oddziałuje na ich zmysły, pamięć oraz procesy myślowe. Podobnie, bibliotekarze – w opinii nauczycieli – niespecjalnie interesują się tą formą aktywizacji czytelniczej – przedstawienia przygotowuje co czwarty z pracowników szkolnych bibliotek. Prym za to wiodą konkursy, wystawy i tradycyjna pomoc bibliotekarza przy wyborze lektury¹⁸.

Kolejną opolską badaczką eksplorującą problemy edukacji literackiej młodych czytelników jest **Iwona Konopnicka**, związana z tą samą jednostką organizacyjną, co M. Drost-Rudnicka – z Zakładem Pedagogiki Wczesnoszkolnej Instytutu Studiów Edukacyjnych UO. W swoich tekstach operuje pojęciem „**edukacja czytelnicza**” rozumianym jako „...długotrwały, systematyczny proces obejmujący nie tylko naukę czytania, lecz także wdrażanie dzieci w młodszy wiek szkolny do czytelnictwa, czego efektem będzie pojawienie się potrzeb oraz zainteresowań czytelniczych”¹⁹. W innym miejscu badaczka dodaje: „Dobrze prowadzona edukacja czytelnicza w okresie wczesnoszkolnym jest (...) rzetelnym przygotowaniem do dalszych etapów kształcenia kultury

¹⁶ Tamże, s. 95.

¹⁷ Drost-Rudnicka M., Szkoła miejscem kształtowania postaw czytelniczych uczniów klas I-III. W: Wybrane aspekty procesu kształcenia w reformującej się szkole, (red.) Smak E., Wereszczyńska K., Ganczarska M., Opole 2011.

¹⁸ Tamże, s. 190.

¹⁹ Konopnicka I., Edukacja czytelnicza dzieci w młodszy wiek szkolny, Opole 2013, s. 29.

literackiej, niejednokrotnie wyzwała silne przeżycia, **emocje**, całe bogactwo uczuć oraz ekspresję twórczą²⁰. Rola czynnika emocjonalnego jest jeszcze bardziej uwypuklona, gdy autorka prezentując na końcu swojej analizy kluczowe wnioski, jednoznacznie stwierdza, że: „...nauczyciele, rodzice – jako dorośli pośrednicy lektury – powinni pamiętać, żeby mniej nauczać, a więcej dzielić się swymi odczuciami”²¹.

Po raz kolejny można zauważyć, że edukacja kulturowa (w tym wypadku ukierunkowana na literaturę i czytelnictwo) postrzegana jest jako długofalowy proces zaczynający się już niemal w przysłowiowej kotysce i złożony z pieczołowicie zaprojektowanych kolejnych odstępów (etapów) kształcenia i wychowywania do bycia człowiekiem: kulturalnym, elokwentnym, czytany, umuzykalnionym, wrażliwym na bodźce artystyczne, o wyrobionym zmyśle estetycznym, tolerancyjnym, aktywnym społecznie, znającym kulturę regionu, *etc.* w zależności od konkretnego profilu edukacji artystycznej bądź kulturowej. W tym kontekście jeszcze mocniej i bardziej znamienne wybrzmiewają słowa innej opolskiej pedagog wieszczące, że brak właściwej edukacji czytelniczej wręcz okalecza społecznie i skazuje na: „...jałowe, bierne życie konsumentów programów telewizyjnych, komputerowych (...)”²². A *contrario* sensownie poprowadzona edukacja w tej dziedzinie jest formą „**inwestycji w człowieka**” przygotowującą do „pełnego, godnego i szczęśliwego życia w nigdy niedającej się przewidzieć przyszłości”²³.

Wnioskowanie na podstawie tych wypowiedzi o negatywnym stosunku obu badaczek do kultury popularnej może być jednak nieco pochopne, zważywszy na fakt, że w dalszej części tej samej pracy Iwona Konopnicka rozwija wątek tak zwanych *visual novels* należących do nurtu **cyfrowej humanistyki** i stanowiących fuzję tradycyjnych tekstów literackich i gier komputerowych. W warstwie wizualnej jest to po prostu tekst wzbogacony o elementy audiowizualne. Cyfryzacja literatury może też służyć „ożywieniu” fabuły poprzez interakcyjną grę z czytelnikiem, który dokonuje w określonych miejscach historii wyborów, jak mają się potoczyć dalsze losy bohaterów (najprostsza formuła to wybór alternatywnego zakończenia opowieści). Jako przykład technologicznie podrasowanej edukacji literackiej autorka podaje warsztaty organizowane w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu, na których dzieci miały możliwość poznania tajników tworzenia *visual novels* w praktyce²⁴.

Iwona Konopnicka zbadała także edukację czytelniczą w zakresie lektury **czasopism dziecięcych** lokując tę problematykę instytucjonalnie i biorąc pod lupę rolę bibliotek szkolnych. Interesowało ją głównie to, w jakim stopniu bibliotekarze wykorzystują prasę dziecięcą do rozwijania czytelnictwa najmłodszych uczniów oraz jak przebiega ewentualna kooperacja z nauczycielami

²⁰ Konopnicka I., Refleksja o współczesnej edukacji czytelniczej dzieci w młodszy wieku szkolnym. W: Współczesne trendy edukacji, (red.) Smak E., Opole 2015, s. 98-99.

²¹ Tamże, s. 106.

²² Kapica G., Kompetencje językowe młodszych uczniów a zjawisko analfabetyzmu funkcjonalnego. W: Problemy edukacji lingwistycznej, (red.) Michalewska T., Katowice 1998.

²³ Tamże.

²⁴ Konopnicka I., Refleksja..., s. 105-106.

kształcenia zintegrowanego. W prezentowanych badaniach ankietowych zwraca uwagę przede wszystkim brak należytej współpracy ze strony respondentów, bowiem nawet połowa spośród 89 rozestanych kwestionariuszy ankiety nie została kompletnie wypełniona²⁵. Badania I. Konopnickiej, choć zrealizowane na dość ograniczonej próbie, sugerują, że wśród bibliotekarzy istnieje problem z precyzyjną definicją ich roli w środowisku szkolnym, albowiem – co wyraźnie niepokoi badaczkę – zaledwie 14% bibliotekarzy prowadzi animację w zakresie popularyzacji czasopiśmiennictwa dziecięcego. Pozostała grupa respondentów nie widzi takiej potrzeby w stosunku do uczniów klas niższych, utrzymując, że rolę animatora powinien wypełniać nauczyciel kształcenia zintegrowanego, ponadto nie dostrzega też konieczności bliskiej współpracy w tym zakresie ani z nauczycielem ani z rodzicami i dziećmi²⁶.

1.2.2 EDUKACJA TEATRALNA

Na teatr jako pole działań edukacyjnych można spojrzeć w co najmniej dwojaki sposób. Po pierwsze edukacja teatralna może być prowadzona w sposób bardziej autoteliczny – to jest ma służyć przede wszystkim wprowadzeniu człowieka w fascynujący świat tej dziedziny sztuki. Jest to cel poznawczy, określony w kategoriach intelektualnych, ale nieodzownie wiążący się z poruszeniem emocji, zmysłów, wyobraźni. Po drugie, edukację teatralną można wykorzystać niczym narzędzie lub swoisty katalizator do wykształcenia i rozwinięcia – zwłaszcza u dzieci i młodzieży – cennych społecznie cech i kompetencji. Zadania sceniczne (również te drobne i okazjonalne, nie musi to być od razu praca nad amatorskim spektaklem) mają charakter polisensoryczny, dzięki czemu łatwiej jest zaintrygować i utrzymać uwagę uczestników zaangażowanych w takie działania. Przepracowanie jakiegoś problemu i nauka odbywają się niejako przy okazji. Powodem tej lekkości i płynności uczenia się jest niecodzienne, wymagające „wstania od biurka” uruchomienie całego ciała. W tym kontekście jeden z opolskich pedagogów, Marek Wasielewski pisze o znaczeniu „uczenia poprzez działanie”²⁷. Podkreśla także, że aktywność twórcza dziecka wiąże się ze znacznie większą ekspresją niż aktywność człowieka dorosłego, dlatego też wręcz obligatoryjne jest umożliwienie dziecku poznawania świata wszystkimi zmysłami i w tym sensie przedstawienia teatralne, śpiew i taniec należy traktować jako oczywisty element kształcenia zintegrowanego²⁸.

Na znaczącą w skali całego regionu specjalistkę w dziedzinie edukacyjnych kontekstów teatru wyrasta **Agnieszka Włoch**, pedagog związana z Instytutem Studiów Edukacyjnych UO, która tej

²⁵ Konopnicka I., Rola bibliotek szkolnych w aktywizowaniu czytelnictwa czasopism dziecięcych. W: Wybrane aspekty procesu..., s. 156.

²⁶ Tamże, s. 163.

²⁷ Wasielewski M., Kształcenie aktywizujące w perspektywie edukacji jutra. W: Wybrane aspekty procesu..., s. 50.

²⁸ Tamże, s. 51.

problematyce poświęciła rozprawę doktorską²⁹ oraz większość swoich pozostałych publikacji. Badaczkę zajmują zarówno problemy działań pedagogicznych związanych z teatrem i uczestnictwo w kulturze teatralnej, jak również metody pracy w zespołach teatralnych i rozwijania zdolności twórczych dzieci i młodzieży. A. Włoch proponuje, aby pod pojęciem „edukacji teatralnej” rozumieć: „...proces wychowania, kształcenia i samokształtowania, czyli zewnętrznego i wewnętrznego stymulowania podmiotu za pomocą synkretycznej sztuki, posługującej się złożonym systemem znaków, oddziałującej na intelekt, wyobraźnię, emocje i aktywność twórczą, procesem realizowanym na podstawie zintegrowanego systemu działań, na który składają się: wiedza o teatrze, uczestnictwo w kulturze teatralnej oraz własna ekspresja teatralna”³⁰. Zdaniem autorki te trzy podstawowe komponenty przytoczonej definicji wzajemnie się przenikają i uzupełniają.

O znaczeniu i potencjale społeczno-kulturowym edukacji teatralnym świadczą jej liczne i odnoszące się do różnych sfer życia funkcje: poznawcza (łącznie ze stymulacją pamięci, kojarzenia i elokwencji), emocjonalna (np. uczenie się otwartości, pewności siebie, pokonywanie kompleksów), społeczna (współpraca i odpowiedzialność za grupę), etyczna oraz *the last but not the least* estetyczna – „zawierająca kształtowanie kultury estetycznej, rozwijanie dobrego smaku i poczucia piękna, kształtowanie wrażliwości artystycznej i umiejętności przeżywania i oceniania sztuki”³¹. Przytoczone rozwinięcie funkcji estetycznej jest o tyle istotne, że ujawnia **pedagogiczny filtr**, jaki autorka nakłada na badaną rzeczywistość. Z perspektywy socjologicznej na ogół rodzi się w takich momentach pytanie o kryteria oceny estetycznej i status podmiotu ferującego tę ocenę – kto i na jakiej podstawie decyduje o tym, co jest przejawem „dobrego smaku”, czy o tym, jak należy „przeżywać” i „oceniać” sztukę. Rzecz jasna możliwe odpowiedzi nie będą odnosiły się do jakichkolwiek personaliów, tylko do kategorii szerszych – grup, zbiorowości, instytucji, czy takich pojęć kategorizujących świat społecznych, jak klasa i warstwa społeczna.

Empirycznym wkładem A. Włoch w rozwój wiedzy na temat edukacji teatralnej są szeroko zakrojone badania przeprowadzone w latach 2005-2007 w środowisku młodzieży gimnazjalnej i licealnej z województwa opolskiego. Ich głównym celem było ustalenie sposobów i stopnia realizacji tej formy edukacji w procesie dydaktycznym i wychowawczym, głównie w ramach lekcji języka polskiego. W sumie zebrane zostały opinie respondentów z kręgów tak kierowniczych (dyrektorzy szkół), jak i polonistów oraz samych uczniów. Zweryfikowano także przy użyciu testu uczniowską wiedzę na temat teatru. W końcu przanalizowane też zostały dokumenty takie, jak: podstawy programowe kształcenia ogólnego, programy nauczania języka polskiego i wiedzy o kulturze, rejestry rezerwacji szkolnych opolskiego Teatru Lalki i Aktora i programy

²⁹ W zmodyfikowanej nieco wersji wydaną pod tytułem: Włoch A., *Edukacja teatralna w procesie kształcenia i wychowania młodzieży szkół gimnazjalnych i licealnych na Opolszczyźnie*, Opole 2013.

³⁰ Tamże, s. 48.

³¹ Tamże, s. 49.

organizowanych przezeń lekcji teatralnych. Dodatkowo uczniowie zostali poproszeni o napisanie – będących później przedmiotem analizy – wypracowań pt. „Mój świat teatru”³².

Spośród szeregu wniosków sformułowanych przez realizatorkę tych – jak pokazano – dość złożonych badań, pragniemy wyróżnić następujące stwierdzenie: „Respondenci wymieniają całą gamę korzyści, jakie daje sztuka sceniczna w kontekście kształtowania jednostki i jej cech osobowych. Nauczyciele zauważają, że we współczesnym świecie, zdominowanym przez kicz i komercję, teatr stanowi przeciwwagę dla tych zjawisk, ucząc jednocześnie wartościowania i **rozdzielania kultury wysokiej i niskiej**”³³. Teatr jest tu zatem antytezą kiczu i komercji w dziedzinie kultury i jako bastion (jeden z ostatnich?) wspomnianego wcześniej „dobrego smaku” z definicji przynależy do kultury wysokiej. Słowa te odzwierciedlają jedno z powszechnych (ale przy tym potocznych, pozaakademickich) przekonań na temat sztuki i szerzej kultury. W rzeczywistości, jak wskazuje wielu współczesnych badaczy kultury, wspomniana dychotomia „kultura wysoka kontra kultura niska”, jest tak często rozmontowywana przez liczne przykłady „nieoczywistych”, trudnych do zaklasyfikowania twórców i działań kulturowych, że nie sposób ten czarno-biały podział utrzymać. Dość jasne jest na przykład, że i sam kicz bywa – w zależności od intencji twórcy i całego kontekstu artystycznego – dziełem sztuki, instytucjonalnie „certyfikowanym” przez odpowiednie gremia (np. kuratorów wystaw)³⁴. Ponadto, sama forma przekazu (tu: teatralna, sceniczna) może balansować pomiędzy definicyjną „komercją”, przyjemną, ale niewymagającą poznawczo rozrywką (która też jest potrzebna!) a formalnie wyszukaną, do głębi poruszającą, intelektualnie „trudniejszą” w odbiorze kulturalną „niszą”.

Interesującym wnioskiem jest też spostrzeżenie odnoszące się do form edukacji teatralnej wykraczających poza ramy typowej lekcji polskiego. Badania ujawniły, że mimo istnienia warunków do wyjścia poza mury szkoły i edukowania „w działaniu”, tylko 3,4% młodzieży gimnazjalnej uczestniczyło w lekcjach teatralnych organizowanych przez opolski Teatr Lalki i Aktora a licealiści nie trafili na takie zajęcia ani razu³⁵. Inna istotna informacja dotyczy okoliczności teatralnej inicjacji. Otóż, okazuje się, że blisko 80% ankietowanych uczniów po raz pierwszy odwiedziła teatr „ze szkołą” bądź „z przedszkolem” a jedynie 16% towarzyszyli w tym pierwszym doświadczeniu teatralnym **rodzice**³⁶. Wynika z tego, że na tym przynajmniej polu edukacji kulturalnej inicjatywa leży po stronie placówek opiekuńczo-oświatowych. Ciekawe byłoby porównanie w tej kwestii teatru z innymi instytucjami kultury. Czy rodzice są bardziej aktywni na innych płaszczyznach? Wprowadzają dzieci w świat sztuk plastycznych, kina, dziedzictwa kulturowego?

Drugą – obok Agnieszki Włoch – opolską postacią kojarzoną z naukową analizą edukacji teatralnej, jest **Alicja Morawska-Rubczak** pracująca obecnie nad rozprawą doktorską poświęconą

³² Tamże, s. 144.

³³ Tamże, s. 320.

³⁴ Zob. Kiczosfery współczesności, (red.) Burszta W. J., Sekuła E. A., Warszawa 2008.

³⁵ Włoch A., op. cit., s. 322.

³⁶ Tamże, s. 325.

estetyce współczesnego teatru dla dzieci. Badaczka jest co prawda doktorantką Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM w Poznaniu, ale mieszka i pracuje w Opolu, silnie z tym miastem się identyfikując. Właśnie kontekst pracy zawodowej jest tu bardzo ważny, bowiem A. Morawska-Rubczak jak mało który z opolskich teoretyków zajmujących się edukacją artystyczną, łączy wiedzę akademicką z praktyką, realizując w Teatrze Lalki i Aktora własnego autorstwa projekt „Teatr. Poczuj to!”. Pod nazwą tą kryje się cykl warsztatów i spotkań edukacyjnych adresowanych do różnych grup wiekowych, ale ukierunkowanych głównie na najmłodszego widza. Pisząc „najmłodszego” mamy na myśli naprawdę – jak to określa sama badaczka – „najnaje”, łącznie z kilkumiesięcznymi niemowlętami. Niezależnie jednak, czy dziecko jest kilkumiesięczne, kilkuletnie czy wkroczyło już w wiek nastoletni: „...warto, żeby teatr poszukujący, dążący do bycia istotnym elementem w świecie kształtowania wartości, był również **kontrowersyjny**. Dzieciaki nie znoszą nudy i sztampy, a to, co wzbudza kontrowersje u dorosłych, często doskonale pobudza młodych do myślenia. Mądry i modny teatr nie wtłacza dzieci w świat gotowych i zawsze obowiązujących schematów, lecz skłania je do poszukiwania własnych odpowiedzi”³⁷.

A. Morawska-Rubczak zaznacza także, że istotą „teatru dla najmłodszych” powinna być **wspólna, interaktywna zabawa**. W efekcie dopuszczenie dzieci do sceny (dosłownie i w przenośni) wyzwala je z roli usadzanych, uciszanych „maluchów” przygotowywanych do „kulturalnego” odbioru sztuki i czyni je współtwórcami³⁸. W innym miejscu teoretyczka i reżyserka teatralna w jednej osobie ujmuje tę kwestię jeszcze dosadniej: „To my dorośli twierdzimy, że wszystko powinno czemuś służyć. Podczas swojej pięcioletniej pracy na obszarze teatru dla dzieci, setki razy musiałam odpowiadać na pytanie: po co dzieciom, zwłaszcza tym poniżej trzeciego roku życia, teatr? Odpowiedź jest prosta: dla dzieci teatr może być do niczego. (...) jedną z podstawowych funkcji zabawy jest jej bezcelowość i bezproduktywność”³⁹.

Badaczka dostrzega ponadto znaczące deficyty w obszarze rodzimej edukacji teatralnej wskazując na niedobór „teoretyków zajmujących się poważnie tą dziedziną”⁴⁰ oraz ogólne zaniedbanie nowocześnie pojętej edukacji teatralnej, którą poza Stowarzyszeniem Pedagogów Teatru „prawie nikt się nie zajmuje”⁴¹. Jej zdaniem jest o tyle niebezpieczne, że może odbijać się na jakości oferty teatralnej dla najmłodszych a źle pomyślany i niedbale realizowany teatr dla dzieci jest w stanie wyrządzić im „prawdziwą krzywdę”⁴². Rozwiązaniem byłoby na przykład opracowanie jakiejś procedury kontrolowania poziomu tej formy praktyki artystycznej.

³⁷ Morawska-Rubczak A., *Dla najmłodszych*. W: *Teatr Wspólny*, (red.) Chotkowski Ł., Hanyżewska A., Sztarbowski P., Urbaniak M., Bydgoszcz 2013, s. 45.

³⁸ Morawska-Rubczak A., *Teatr dla dzieci jest do niczego*, <http://www.dwutygodnik.com/artukul/2249-teatr-dla-dzieci-jest-do-niczego.html>; dostęp dn. 28.05.2016.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże.

1.3 EDUKACJA KULTUROWA W PERSPEKTYWIE OPOLSKICH BADACZY

O ile założenia edukacji artystycznej (kulturalnej) są dość czytelne i stosunkowo łatwe do przekucia w konkretne działania i przykłady praktyk, to grunt, na którym stoi edukacja kulturowa może wydawać się grząski a jej fundamenty chwiejne. Czemu ma służyć, czego uczyć, do jakich dziedzin życia odnosi się i czym różni się od pokrewnych dziedzin? Geneza problemu ze zdefiniowaniem przedmiotu i zakresu tej formy edukacji tkwi w samej istocie kultury pojmowanej w sposób relacyjny i holistyczny⁴³ – kultury nie sprowadzonej tylko do nurtu dominującego i do profesjonalnie tworzonej sztuki, kultury zarówno globalnie, jak i lokalnie zakorzenionej, celebrowanej przy szczególnych okazjach i tej codziennej. Najkrócej można przedstawić to następująco: „Kultura jest formą naszego bycia wśród innych i sposobem angażowania się w sensowne relacje”⁴⁴. To antropologiczne podejście do kultury jako klamry spajającej całą przeobfitą różnorodność ludzkich sposobów życia skutkuje analogicznym spluralizowaniem wątków, które ujmowałby całościowy program edukacji kulturowej. Dla potrzeb diagnostycznych ograniczymy się do tych kilku najbardziej rozwiniętych w regionie opolskim form edukacji kulturowej, czyli do edukacji regionalnej (pozostającej w ścisłym związku z edukacją na rzecz dziedzictwa kulturowego) oraz edukacji wielokulturowej i międzykulturowej.

1.3.1 EDUKACJA REGIONALNA

Teoretycznie sprawa jest niebywale prosta – zmaterializowaną, geograficznie dookreśloną areną kreowania edukacji regionalnej jest określony region. Niemniej w przypadku Opolszczyzny już sam termin mający ten region identyfikować, nazwać, bywa powodem nieporozumień i krytyki. Mamy tu głównie na myśli nazwę „Śląsk Opolski”, która, gdyby odnieść ją precyzyjnie do historycznie ukształtowanego obszaru, powinna objąć także część dzisiejszego województwa śląskiego. „Opolszczyzna” z kolei jako wprowadzony w latach 60’ XX wieku rusycyzm może być trudna do zaakceptowania dla purystów językowych. To, co jednak niewątpliwe w odniesieniu do regionu opolskiego, to jego złożone tło historyczne stanowiące o współczesnej wielokulturowej mozaice tego obszaru. Mamy więc pogranicze polsko-czeskie oraz „mentalne” pogranicze z Niemcami – główną destynacją emigracyjną mieszkańców Śląska Opolskiego. Mamy też wątek administracyjny – najmniejsze polskie województwo położone na szlaku pomiędzy dwoma dużymi i dynamicznymi ośrodkami metropolitarnymi, które o swoją autonomię musiało głośno się ubiegać i której, o ile niektóre polityczne zapowiedzi urealnią się, być może za jakiś czas będzie

⁴³ Edukacja kulturowa. Podręcznik, (red.) Koschany R., Skórzyńska A., Poznań 2014, s. 15.

⁴⁴ Tamże, s. 16.

musiało bronić ponownie. W końcu mamy również znaczący w skali całej Polski i mający długą historię ruch migracyjny ze wszystkimi tego społecznymi, kulturowymi i ekonomicznymi konsekwencjami. To wszystko sprawia, że spośród różnych form edukacji kulturowej edukacja regionalna zajmuje na Opolszczyźnie miejsce szczególne, co znajduje odzwierciedlenie we wzmożonym zainteresowaniu tą tematyką opolskich badaczy.

Dla pełnej jasności należy nadmienić, że na płaszczyźnie teoretycznej przez edukację regionalną rozumie się: „...umożliwianie młodym ludziom kontaktu z własnym **dziedzictwem kulturowym**, wartościami i treściami regionalnymi. (...) Ma na celu kształtowanie u uczniów poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska i autentycznego otwarcia na inne społeczności i kultury. (...) Ważnym elementem edukacji regionalnej jest współpraca ze środowiskiem (...). Edukacja ta polega na identyfikacji młodego człowieka z regionem poprzez uświadomienie mu własnych korzeni, historii, kultury”⁴⁵.

O kolorystyce regionu w wymiarze kulturowym w dużej mierze decyduje charakterystyczny dla niego **folklor**. Naturalnie, czysta postać ludowych tradycji została już dawno i na różne sposoby zaadaptowana do współczesnych warunków kulturowych i przetworzona. Tu coś dodano, tam uszczknięto, tu i ówdzie skompilowano, by przydać danemu artefaktowi czy zjawisku nieco komercyjnie pojętej atrakcyjności. Właśnie te wszystkie nowe, przepuszczone przez tryby współczesnej kultury, elementy folkloru szczególnie interesują **Janinę Hajduk-Nijakowską**, opolską folklorystkę, organizacyjnie zaangażowaną w kierowanie Instytutem Polonistyki i Kulturoznawstwa UO. Badaczka pisząc o tak zwanym **e-folklorze** zauważa, że internet – ten globalny symbol nowej ery w relacjach społecznych – jest po prostu kolejnym kanałem przekazu tekstów folklorystycznych. Jako przykład podaje krążące w internecie łańcuszki szczęścia, a także legendy miejskie – „modny ekwiwalent dawnych mitów i legend”, dowcipy i humoreski⁴⁶.

Okazuje się też, że internet dzięki szybkości przekazu i funkcji komunikacyjnej może wręcz sprzyjać lokalnym więziom i poczuciu wspólnoty doświadczeń poprzez tworzenie „wirtualnych sąsiedztw”⁴⁷. Na podkreślenie zasługuje neutralna postawa J. Hajduk-Nijakowskiej wobec jakichkolwiek prób oceny, co jest a co już nie jest folklorem. Uważa ona mianowicie, że obecnie należy porzucić wszelkie „tradycyjne” kryteria klasyfikacji folkloru a na internet spojrzeć jak na ożywcze medium, które pozwala elementom folklorystycznym dotrzeć do szerszego grona odbiorców, czy nawet więcej – w ogóle przetrwać⁴⁸. Tym samym jest to głos w sprawie potencjalnego konfliktu pomiędzy tradycją a nowoczesnością.

⁴⁵Torowska J., Edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego. Aspekty teoretyczne i praktyczne, Kraków 2008, s. 48.

⁴⁶Hajduk-Nijakowska J., Od folkloru do e-folkloru. W: Od liberatury do, s. 87-93.

⁴⁷Tamże, s. 97.

⁴⁸Tamże, s. 97-98.

Podobne podejście prezentują autorzy publikacji pod ilustratywnym tytułem *Flirty tradycji z popkulturą. Dziedzictwo kulturowe w późnej nowoczesności*⁴⁹. Pracę wypełniają rozważania na temat charakteru powiązań i ewentualnych tarć **między sferą kultury popularnej a tradycją**, w tym zwłaszcza tradycją regionu opolskiego, ponieważ empiryczną ramą jest tutaj zrealizowany w 2008 roku socjologiczny projekt badawczy obejmujący zarówno mieszkańców Opolszczyzny, jak i przedstawicieli elit i środowisk eksperckich (m.in. muzealników i urzędników zajmujących się ochroną dóbr kultury). Dziedzictwo kulturowe autorzy traktują jak szczególnego rodzaju zasób, który bywa wykorzystywany przez rozmaite podmioty o różnych intencjach. Jest tu więc i czysta komercjalizacja służąca jedynie rozrywce i korzyściom finansowym, jest też zaprzęgnięcie przeszłości i tradycji do zadań wychowawczych i edukacyjnych, ale też i ideologizacja oraz upolitycznienie dóbr kulturowych i historycznych wydarzeń.

Ci sami badacze rozwijając tezy wspomnianego wyżej projektu zajęli się też redakcją opracowania ujmującego dziedzictwo kulturowe Śląska Opolskiego w sposób interdyscyplinarny⁵⁰ poprzez zaproszenie do współpracy praktyków (m.in. muzealników i architektów) i przedstawicieli innych niż socjologia dyscyplin naukowych. Właśnie taką pozasocjologiczną, bardzo ważną dla zrozumienia specyfiki regionu opolskiego, perspektywę, przynosi tekst **Moniki Choroś**, badaczki związanej z Instytutem Śląskim, specjalizującej się między innymi w analizie językoznawczej polsko-niemieckich relacji w nazewnictwie śląskim. Autorka zastanawiając się nad rolą **nazw miejscowych** w oswojaniu przestrzeni społecznej odnosi się nie tylko do historyczno-politycznych uwarunkowań zmian w nazewnictwie opolskich miejscowości, ale komentuje także bieżące wydarzenia towarzyszące wprowadzaniu dwujęzycznych tablic w lokalnym krajobrazie. Jej zdaniem pomimo kontrowersji a nawet – coraz radszego co prawda – wandalizmu, którego ofiarą padają owe tablice, należy je traktować jako: „...dowód odchodzenia od stereotypu państwa jednolitego etnicznie, lecz także świadectwo różnorodnej, bogatej i trudnej przeszłości Górnego Śląska oraz równocześnie informacj[ę], że region ten jest zamieszkanym przez grupę etniczną świadomą swej odrębności, pielęgnującą własne dziedzictwo kulturowe oraz posługującą się innym językiem niż obowiązujący urzędowy”⁵¹.

Wymiar (wielo)etniczny edukacji regionalnej na Śląsku Opolskim jest niezmiernie ważny. Podkreślają to także inni badacze zajmujący się kulturą i historią tej części Polski. I tak na przykład przywołana już wcześniej J. Hajduk-Nijakowska rozwija wątek kulturotwórczej roli **Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców (dalej TSKN) na Śląsku Opolskim** wskazując, że dzięki aktywności jego działaczy wspartej hojnymi dotacjami niemieckiej administracji powstało wiele inicjatyw nie tylko gospodarczych, ale też artystycznych, kultywujących tradycyjną kulturę regionu

⁴⁹ Nieroba E., Czerner A., Szczepański M.S., *Flirty tradycji z popkulturą. Dziedzictwo kulturowe w późnej nowoczesności*, Warszawa 2010.

⁵⁰ *Między nostalgią a nadzieją. Dziedzictwo kulturowe w ujęciu interdyscyplinarnym*, (red.) Nieroba E., Czerner A., Szczepański M.S., Opole 2009.

⁵¹ Choroś M., *Rola nazw miejscowych w oswojaniu przestrzeni społecznej*. W: *Między nostalgią...*, s. 106.

(chóry, zespoły taneczne, kapele, publikacje, przeglądy i konkursy, etc.)⁵². Niezależnie od działalności TSKN popularność zdobywają obrzędy i wydarzenia z pogranicza kultury ludowej i popularnej inspirowane tradycjami niemieckimi, jak na przykład oktoberfest czy dzień św. Marcina obchodzony zdaniem badaczki nie tyle z powodów religijnych, co raczej z „potrzeby poszukiwania »źródeł« niemieckiego dziedzictwa kulturowego”⁵³.

Zresztą sam sposób celebrowania *Martinfest* coraz bardziej odbiega od pierwotnych tradycji, co zdaje się dotyczyć także innych obrzędów typowych dla regionu opolskiego. Zapustne korowody znane jako wodzenie niedźwiedzia (bera) przybierają niekiedy formę improwizowanego „happeningu”⁵⁴, łącznie z obecnością w krasiejowskim orszaku dinozaura (co stanowi nawiązanie do lokalnej atrakcji paleontologicznej)⁵⁵. Inne przykłady to tradycyjny „babski comber”, ale w wersji egzotycznej biesiady⁵⁶ i ocepiny funkcjonujące obecnie jako pusty rytuał⁵⁷. Symptomatyczny dla współczesnych przeobrażeń kultury ludowej jest zwyczaj rozdawania tradycyjnego kołocza podczas wesela – zwyczaj ten jest nadal kultywowany, ale ciasto coraz częściej pochodzi z profesjonalnej piekarni. Nie zmienia to jednak faktu, że ilość rozdanego kołocza nadal stanowi wymierny wskaźnik rangi przyjęcia weselnego⁵⁸. Nakreślony obraz przemian skłania do wniosku, że z jednej strony dobrze jest zachować neutralną postawę w ocenie popkulturowych „flirtów” z tradycją (zgodnie z zasadą, że nie warto obrażać się na nowe zjawiska społeczne idealizując przy tym przeszłość), z drugiej jednak strony obserwowane zmiany są naszym zdaniem dobrym powodem do tego, by tym bardziej zadbać o sensowną edukację regionalną. Stworzy to warunki do tego, by międzypokoleniowa transmisja kulturowa i zręby tożsamości regionu mimo wszystko przetrwały.

W ramach problematyki edukacji regionalnej prędzej czy później musi pojawić się zagadnienie pamięci zbiorowej / historycznej, form upamiętnienia i **miejsc pamięci**. Na Opolszczyźnie z powodów, których większość została już przywołana, jest to temat niełatwy, wymagający dużej wrażliwości i dyplomacji, bo ewokujący czasami resentymenty i stereotypy etniczne. Miejscem szczególnym w historii regionu, skłaniającym opolskich badaczy do podjęcia refleksji nad sposobami edukowania młodszych pokoleń jest Muzeum i Miejsce Pamięci Narodowej w Łambinowicach. Píše o nim między innymi Iwona Konopnicka bardzo wyraźnie proklamując konieczność powiązania edukacji historycznej w takich miejscach jak były obóz jeniecki (a w późniejszym okresie – pracy) w Łamsdorf z edukacją regionalną i pedagogiką pamięci⁵⁹. W jej opinii takie założenie: „Wymaga (...) odejścia od modelu przekazywania gotowej wiedzy na rzecz

⁵² Hajduk-Nijakowska J., Współczesna kultura regionalna Opolszczyzny. W: Przyczynek do refleksji nad kulturą Górnego Śląska, (red.) Lis M., Nowak Z., Opole 2011, s. 98.

⁵³ Tamże, s. 101.

⁵⁴ Tamże, s. 104.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, s. 106.

⁵⁷ Tamże, s. 107.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Konopnicka I., Program edukacyjny „Pedagogika Pamięci” a pamięć historyczna w dobie integracji europejskiej. W: Edukacja w dobie..., s. 171.

poszukiwania prawdy i współtworzenia wiedzy w ramach dialogu i otwartego modelu nauczania”⁶⁰. Właściwym środkiem dydaktycznym umożliwiającym spełnienie tego założenia w praktyce jest nauczanie w działaniu, a zwłaszcza wykorzystanie potencjału tkwiącego w samym miejscu, o którym chcemy opowiedzieć. Dzięki tej mobilności uczniowie sami dokonują poruszających umysł i zmysły odkryć i nabywają wiedzę o regionie w naturalnym, prawdziwym środowisku: „Powstaje wówczas specyficzny i bogaty bagaż wrażeń jako *summa* wszystkich doświadczanych przeżyć”⁶¹. Dodatkowo – uzupełnia autorka – jeszcze można te przeżycia wzmocnić odwołując się do środków ekspresji artystycznej – opowiadania, rysowania, muzyki, dramy, ruchu. Główne przesłanie dydaktyczne na polu edukacji historycznej i regionalnej formułowane przez I. Konopnicką streścić można do zalecenia, by **„do minimum ograniczyć przekaz werbalny”**⁶² na rzecz metod interaktywnych, interdyscyplinarnych, wymagających pracy zespołowej, mobilizujących do twórczych działań i angażujących edukatorów w roli współuczestników tych działań.

Wspomniana już kilkakrotnie skomplikowana historia regionu opolskiego wiąże się z pewnym istotnym, bynajmniej nie słabnącym z czasem, zjawiskiem społecznym. Janina Hajduk-Nijakowska podsuwa tu poręczny termin pozwalający trafnie to zjawisko określić – **„pamięć utajniona”**. Utajniona, czyli nieujawniana obcom, przekazywana i pielęgnowana głównie w gronie rodzinnym i wspólnocie lokalnej a nadto pozostająca „w ostrej sprzeczności z pamięcią oficjalną, instytucjonalną, państwową”⁶³. W tym kontekście ponownie przywołany zostaje obóz w Łambinowicach, ale tym razem chodzi nie o martyrologię jeniecką, ale o utworzony przez UB w lipcu 1945 roku obóz pracy dla wysiedlanych mieszkańców okolicznych wsi. Badaczka zaznacza, że mimo prób „reanimacji pamięci”, które datują się od roku 2002, kiedy to otwarto symboliczny cmentarz upamiętniający ofiary powojennego obozu, proces włączania w oficjalną pamięć wydarzeń sprzed ponad pół wieku nie jest prosty. Do takiego wniosku skłania ją między innymi analiza wywiadów z byłymi więźniami, dla których obecność w dyskursie publicznym dwóch równoległych narracji o Łambinowicach/Lamsdorf była często trudna do zrozumienia i bolesna (gdy np. upamiętniano pomordowanych jeńców rosyjskich)⁶⁴. Z perspektywy założeń i potrzeb edukacji regionalnej ważny jest końcowy postulat wysunięty przez J. Hajduk-Nijakowską: „Współczesne folklorystyczne badania opowieści wspomnieniowych funkcjonujących na Śląsku powinny skoncentrować się również na innych grupach tworzących własne wspólnotowe narracje, decydujące o różnorodności kulturowej tego regionu. Przede wszystkim myślę o Kresowiakach, Zaolziakach i Niemcach, których wspólnota pamięci ma także w dużej mierze charakter pamięci utajnionej”⁶⁵.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże, s. 173.

⁶² Tamże, s. 176.

⁶³ Hajduk-Nijakowska J., Deficyty w zakresie badań współczesnego folkloru śląskiego. W: Deficyty badań śląskoznawczych, (red.) Szczepański M.S., Nawrocki T., Niesporek A., Katowice 2010, s. 74.

⁶⁴ Tamże, s. 76-81.

⁶⁵ Tamże, s. 82.

Co do konieczności kontynuowania programu edukacji regionalnej panuje wśród akademików i praktyków zgoda, pozostaje wszelako problem adekwatnego **kształcenia kadr** mających tą formą edukacji się zajmować. Pisze o tym szerzej **Zenon Jasiński** wyliczając kompetencje, które w jego opinii powinna posiadać osoba odpowiedzialna za kształcenie na tym polu. Minimum merytoryczne obejmować powinno znajomość: celów i założeń edukacji regionalnej, podstawowych problemów regionu (z zakresu historii, gospodarki, kultury), źródeł wiedzy o regionie (przewodniki, podręczniki, albumy, foldery), opracowań metodycznych dotyczących edukacji regionalnej, jak również (a może przede wszystkim) praktycznej znajomości regionu (w tym zabytków, instytucji, przyrody)⁶⁶. Opolski pedagog podkreślając potrzebę współpracy szkół z regionalnymi instytucjami kultury poddaje także ciekawy pomysł na mocniejsze zaangażowanie uczniów w proces edukacyjny – mieliby oni współtworzyć bazę wiedzy na temat regionu pracując wspólnie z edukatorami nad podręcznikiem z tej dziedziny⁶⁷. Poza tym w opinii autora niezbędne jest organizowanie wycieczek po regionie, zgodnie z zasadą „od tego, co bliższe do tego, co dalsze”. Ta tradycyjna reguła dydaktyczna jest powszechnie znana, niemniej – jak zauważa badacz – zwłaszcza w szkolnictwie ponadgimnazjalnym nie jest respektowana – „uczniowie nie znają własnego kraju a szkoła organizuje wycieczki zagraniczne”⁶⁸.

Proces poznawania własnego regionu i kraju powinien być zapośredniczony przez dobrze przygotowanych nauczycieli i edukatorów spoza szkoły. W tym kontekście Z. Jasiński postuluje, że doskonalenie w dziedzinie edukacji regionalnej powinno umożliwiać dydaktykom: uczestnictwo w imprezach regionalnych, przygotowanie do prowadzenia kroniki swojej miejscowości, prowadzenie młodzieżowych kół miłośników swojej miejscowości lub regionu, znajomość podstaw zbieractwa, prowadzenie kącików i izb regionalnych, gromadzenie pamiątek, spisywanie legend, organizowanie konkursów, spotkania z ludźmi ważnymi dla regionu, poznanie instytucji kultury w regionie⁶⁹.

1.3.2 EDUKACJA WIELOKULTUROWA I MIĘDZYKULTUROWA

Zarysowaną wyżej edukację regionalną Z. Jasiński zaleca traktować jako wstęp do edukacji międzykulturowej⁷⁰. W naszym rozumieniu wynika to stąd, że dokładne poznanie kultury własnego, w założeniu najbliższego geograficznie, poznawczo i emocjonalnie, regionu, zakorzenia człowieka na tyle mocno w „małej ojczyźnie”, iż nawet częsta i intensywna ekspozycja na inne kultury i przyjęcie postawy kosmopolitycznej nie będą skutkowały oderwaniem od etnicznych

⁶⁶ Jasiński Z., O doskonaleniu zawodowym nauczycieli w zakresie edukacji międzykulturowej i regionalnej. W: Edukacja w dobie integracji europejskiej: strategie zmian i praktyka pedagogiczna, (red.) Smak E., Widelak, Opole 2006, s. 83.

⁶⁷ Tamże, s. 87.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże, s. 83.

korzeni. Poza tym mądrze zaprojektowana edukacja regionalna uczy dostrzegania i doceniania różnorodności kulturowej, ponieważ wyostrza percepcję kierując ją na bogactwo różnych, czasem monumentalnych a czasem całkiem drobnych i „zwyczajnych”, codziennych elementów dziedzictwa kulturowego, tradycji, obrzędowości i lokalnych sposobów życia.

To postulaty teoretyczne, praktyka edukacyjna jednak pokazuje, że z kształtowaniem u młodych ludzi postaw opartych na tolerancji, otwartości i zdrowej ciekawości wobec innych kultur bywa różnie. Piszą o tym autorzy raportu prezentującego wyniki ewaluacji kształcenia ogólnego w polskich szkołach: „...podręczniki zawierają elementy wiedzy o obszarach i ludziach kulturowo odmiennych, czasami tego typu zajęcia odbywają się w ramach pozalekcyjnych zajęć nieobowiązkowych, trudno jednak twierdzić, że sam ten fakt skutkuje u uczniów zwiększeniem tolerancji lub wrażliwości na odmienność. Osiągnięcie takich efektów wymaga odpowiednio skonstruowanych zadań wymagających od ucznia refleksji nad poznawanymi aspektami kultury. W przeciwnym wypadku, sam kontakt z obcą kulturą skutkować może wręcz wzmocnieniem myślenia etnocentrycznego, tzn. nakierowanego na kulturę rodzimą, a tym samym, prowadzić do negatywnych reakcji na odmienność”⁷¹. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z europejskimi rekomendacjami w sprawie tzw. kluczowych kompetencji (*key competences*) rozwijanych w ramach edukacji trwającej całe życie (*lifelong learning*)⁷², właściwie wyedukowany człowiek powinien posiadać podstawowe umiejętności społeczne, obywatelskie i międzykulturowe pozwalające mu na sprawne i oparte na szacunku współdziałanie z innymi a jednocześnie powiązane ze świadomością własnej tożsamości w wymiarze lokalnym, narodowym, europejskim.

Niewątpliwie narzędziem zbliżającym nas do realizacji wyartykułowanego powyżej zalecenia jest właśnie edukacja wielo- i międzykulturowa. Problem jednakże w tym, że nawet wśród akademików zajmujących się tą problematyką, nie ma zgody co do kierunku rozwoju tej formy edukacji. Wśród prac opolan zwraca uwagę podejście prezentowane przez **Andrzeja Kąckiego**, literaturoznawcę z Zakładu Pedagogiki Kultury Instytutu Nauk Pedagogicznych UO, chętnie posługującego się pojęciem kultury masowej – jak się nam wydaje – konsekwentnie utożsamianej przezeń z **kulturą toksyczną**⁷³. W kontekście wielokulturowości A. Kącki z jednej strony pisze: „...w dynamicznych procesach cywilizacyjnych ważną rzeczą są relacje międzyludzkie będące kluczem do współżycia międzynarodowego, kluczem do światowego pokoju i dalszej egzystencji ludzkości. Wielokulturowość środowisk potrzebuje otwarcia większości na mniejszość, komunikacja

⁷¹ Realizacja podstawy programowej kształcenia ogólnego. Wnioski z badań przeprowadzonych przez Zespół Dydaktyk Szczegółowych IBE, (red.) Chojińska-Mika J., Sitek M., Warszawa 2015, s. 82, raport dostępny na stronie: <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/z-uncategorised/860-lista-publikacji-w-projekcie-entuzjasci-edukacji.html>; dostęp dn. 30.05.2016.

⁷² Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (Official Journal L 394 of 30.12.2006). Tekst dostępny na stronie: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962> dostęp dn. 30.05.2016.

⁷³ Zob. np. <http://inp.uni.opole.pl/dr-kacki-andrzej/> dostęp dn. 30.05.2016.

kulturowa jest koniecznością i podstawą funkcjonowania społeczeństw pluralistycznych”⁷⁴. W innej jednak pracy podważa sens pedagogiki międzykulturowej i szerzej – istotnych dla społeczeństwa pluralistycznego elementów. Do przysłowiowego jednego worka terminologicznego wrzuca bowiem takie hasła, jak: feminizm, aborcja, eutanazja, satanizm, transgresja, *queer*, redefiniowanie małżeństwa, legalizacja posiadania narkotyków⁷⁵, po czym konstatuje: „Wyżej wymienione terminy traktuję jak słowa kluczowe (...), ale niestety to słowa toksyczne tworzące jakże ponurą mozaikę kultury masowej. I właśnie takie konteksty kultury popularnej kształtują przestrzeń dyskursu nad współczesnymi prądami i kierunkami pedagogicznymi. Warto w tym miejscu sygnalizacyjnie zaprezentować najbardziej popularne z nich: pedagogikę krytyczną, antyautorytarną, emancypacyjną, międzykulturową, ekologiczną (...)”⁷⁶.

Być może styl autora – bliższy publicystyce niż zdystansowanej analizie faktów – sprawia, że trudno oprzeć się wrażeniu, że badacz przyjął emocjonalną perspektywę krytyka „obrażonego” na rzeczywistość, co w naszej opinii nie ułatwia zrozumienia ani zjawisk kulturowych ani aktorów społecznych, którzy mogliby być podmiotami edukacji kulturowej. Ponadto A. Kącki posiadający osobiste doświadczenia w dziedzinie teatru (jest m.in. autorem sztuk teatralnych) a w Instytucie Nauk Pedagogicznych zajmujący się zagadnieniami animacji kulturalnej i reklamy artystycznej, ujawnia swój sceptyczny stosunek do kultury masowej *in toto*, widząc w niej jedno z głównych zagrożeń dla współczesnej młodzieży. Powodem tego jest fakt, iż: „Dostarcza [ona] wzorów nie zawsze godnych społecznej aprobaty (...)”, w dodatku wzory te: „...bywają (...) (szczególnie w obszarze twórczości) wyrazem frustracji artystów, komercyjnym podejściem do sztuki epatującej brzydotą, przemocą czy obscenicznością”⁷⁷. Są to mocne zarzuty, wymagające solidnego uzasadnienia i empirycznego osadzenia, którego jednak w cytowanej pracy brakuje. Na marginesie rysują się – ważne naszym zdaniem – pytania inspirowane rozwiniętym tu wątkiem: czy i ewentualnie, w jakim zakresie badacze kultury powinni dokonywać **ocen estetycznych i etycznych** sztuki? A edukatorzy działający w obszarze kultury? Jeśli tak, to jak oddzielić „obiektywną” (czyli jaką?, czy możliwą?) ocenę sztuki od osobistych przekonań, światopoglądu i preferencji estetycznych edukatorów? A może „prywatne” standardy estetyczne i poglądy edukatora mogą / powinny wpływać na jego pracę?

Pedagogiczny niepokój w obliczu współczesnych przemian kulturowych wyraża także **Edward Nycz**, w Instytucie Nauk Pedagogicznych UO kierujący Pracownią Kulturowych Podstaw Edukacji. Dokonuje ostrej, zgeneralizowanej oceny współczesnej kultury (szczególnie popularnej) stwierdzając, że jako jej wiodącą tendencję: „...często wskazuje się dehumanizację życia, utratę

⁷⁴ Kącki A., Kultura masowa i jej wpływ na kształtowanie postaw młodzieży. W: Kultura w systemie wychowawczym OHP, (red.) Jasiński Z., Nycz E., Opole 2004, s. 36.

⁷⁵ Kącki A., Kultura toksyczna i jej wpływ na współczesne nurty pedagogiczne. W: Współczesne trendy edukacji..., s. 185-186.

⁷⁶ Tamże, s. 186.

⁷⁷ Kącki A., Kultura masowa..., s. 34.

cech, wartości i norm ludzkich, odczłowieczenie współczesnej kultury”⁷⁸. Tego rodzaju ogląd rzeczywistości przyrównalibyśmy metaforycznie do zdefiniowanego w kategoriach psychologicznych zjawiska dysocjacji – kultura byłaby w tym rozumieniu lokowana gdzieś obok, w oderwaniu od świata społecznego, jest to myślenie pokrewne dystrybutywnemu definiowaniu kultury, ale przesyczone dodatkowo przekonaniem, że kulturę (a zwłaszcza popkulturę) tworzą jakieś siły, jednostki, środowiska zewnętrzne wobec nas i potencjalnie niebezpieczne. Podejście to splata się jeszcze często z afirmacyjną postawą wobec przeszłości (i/lub tradycji), która jest zderzana z problematycznym i zagrażającym tu i teraz. Taką retrospektywną idealizację także odnajdujemy w pracy E. Nycza: „Jak młodzi mają odnaleźć drogowskazy, które były charakterystyczne dla pokolenia ich dziadków i rodziców przeżywających młodość w społeczeństwach tzw. Oświeceniowych Wielkich Narracji, wskazujących jednoznacznie źródło tożsamości jednostki i grup. Jasne i jednoznaczne źródła wartości, które budowały współczesny dobrobyt, często zostają przez najmłodsze pokolenie odrzucone”⁷⁹.

Stanowisko zgoła inne wobec edukowania sprofilowanego wielokulturowo i międzykulturowo zajmuje **Zenon Jasiński**. Uważa on mianowicie, że istotą **pedagogiki międzykulturowej** jest otwarcie na innych oraz chęć zrozumienia „ich kultury, spraw i problemów”, przy czym chodzi tu o: „otwarcie grup mniejszościowych na większość, i odwrotnie, grupy większościowej na mniejszość”⁸⁰. Autor wychodzi z założenia, że w sytuacji integracji europejskiej, wzrastającej fali migracji i ogólnie ludzkiej mobilności a co za tym idzie rozbicia monolitów kulturowych w takich krajach jak Polska, by właściwie przygotować młodych ludzi do życia i pracy w wielokulturowych warunkach społecznych, nie można poprzestawać na przekazywaniu tylko kanonu narodowego. Wychowanie narodowe, które w innych ramach historycznych pełniło bardzo potrzebne funkcje integracyjne i podtrzymujące ciągłość i tożsamość narodową obecnie wymaga redefinicji. Badacz uogólnia nawet swoją opinię pisząc w ten sposób: „Na pytanie, czy jest nam dzisiaj potrzebna pedagogika narodowa w swojej tradycyjnej postaci, zdecydowana większość pedagogów i nauczycieli mogłaby odpowiedzieć: »nie«.”⁸¹. Dla pełnej jasności należy jednak dodać, że w przekonaniu Z. Jasińskiego przyjęcie tej perspektywy nie unieważnia potrzeby edukacji regionalnej i nie przekreśla kultywowania postaw patriotycznych. Możliwe jest bowiem: „...ustawienie programu wychowawczego, aby obok tego co swojskie, regionalne, narodowe, zapoznawać z systemami wartości uniwersalnymi, wypływającymi z powszechnie uznawanych wartości i ideałów”⁸².

⁷⁸ Nycz E., Młodzież ochotniczych Hufców Pracy wobec „niegościnniej przyszłości”. W: *Kultura w systemie...*, s. 71.

⁷⁹ Tamże, s. 72.

⁸⁰ Jasiński Z., *Od pedagogiki narodowej do pedagogiki międzykulturowej. Refleksje na progu eurointegracji*. W: *Edukacja międzykulturowa w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, (red.) Paszko A., Kraków 2004, s. 92.

⁸¹ Tamże, s. 93.

⁸² Tamże.

2.

KSZTAŁCENIE
W OBSZARZE EDUKACJI
KULTUROWEJ

Kreśląc akademickie zaplecze edukacji kulturowej w regionie opolskim warto również uporządkować dane dotyczące możliwości kształcenia się w tym kierunku. Czy i w jakim ewentualnie zakresie opolskie uczelnie oferują zdobycie kompetencji pozwalających fachowo zajmować się edukacją kulturową? Tropieniu takich możliwości sprzyja przyjęcie porządku wynikającego ze struktury organizacyjnej poszczególnych wydziałów uczelnianych i instytutów. Dobrze jest rozpocząć tę analizę od Uniwersytetu Opolskiego (dalej UO) – uczelni nie tylko największej w województwie, ale także budującej swoją tożsamość i wizerunek publiczny w szczególny, silnie dowartościowujący kulturę, sposób, następująco skonkretyzowany w misji tej uczelni: „...[Uniwersytet] kieruje się poczuciem służby społeczeństwu, zasadami wolności nauczania oraz wolności twórczości artystycznej, a także wolności inicjowania i prowadzenia badań naukowych przydatnych do rozwoju otoczenia. Pragnie służyć zróżnicowanej kulturowo społeczności regionu, kraju i świata, kształcąc i wychowując kolejne pokolenia studentów. Rozwija kadry nauki w dążeniu do prawdy, w poszanowaniu uniwersalnych wartości oraz praw człowieka, w poczuciu odpowiedzialności za ich ochronę i rozwój. Buduje kulturę tolerancji, krytycznej refleksji i mądrej debaty nad istotnymi problemami współczesności”⁸³.

– Instytut Nauk Pedagogicznych i Instytut Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Opolskiego

Niewątpliwie, gdy mowa o edukacji kulturowej i kulturalnej (artystycznej) i kształceniu w tym kierunku, to jako jedno z pierwszych pojawia się skojarzenie tego obszaru z pedagogiką i edukacją. Istotnie, obydwa instytuty oferują bardzo szeroką gamę specjalności i przedmiotów sprofilowanych pod kątem profesjonalnego prowadzenia działalności badawczej i społecznej na tym polu. Spróbujmy tę obfitość krótko przedstawić począwszy od studiów licencjackich.

Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna z edukacją artystyczną to jeden z kierunków realizowanych przez Instytut Studiów Edukacyjnych, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i zaocznym. Kandydaci zachęceni są do podjęcia studiów na tym kierunku słowami: „Edukacja w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym staje się najważniejszym wskaźnikiem rozwoju i kapitału ludzkiego. Współczesne kierunki rozwoju dziecka ukazują możliwości stymulowania zdolności, procesów intelektualnych i emocjonalnych poprzez edukację artystyczną. Muzyka, plastyka, teatr to formy pobudzające mózg dziecka do tworzenia sieci neuronalnych, które odgrywają decydującą rolę w rozwoju potencjału tkwiącego w dziecku”⁸⁴. Słowa te są o tyle interesujące, że sugerują jedno z możliwych podejść do istoty i celów edukacji artystycznej. W tym przypadku nasuwają podejrzenie, że jest to podejście utylitarne stawiające przed edukatorami zadania zdefiniowane w kategoriach rozwojowej i biogennej efektywności. W wielkim (a więc siłą rzeczy nieco karykaturalnym) skrócie przekaz ten mógłby brzmieć tak: dzieci stanowią o przyszłości społeczeństwa, dlatego należy wszechstronnie pobudzać ich właściwy rozwój. Adeptci

⁸³ Strategia rozwoju Uniwersytetu Opolskiego w latach 2015-2020, s. 6, <http://www.uni.opole.pl/biblioteka/docs/StrategiaUO/Strategia-rozwoju-UO-2015-2020.pdf>; dostęp dn. 30.05.2016.

⁸⁴ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=2-PPIWZEA-D3&kategoria=> dostęp dn. 30.05.2016.

omawianego kierunku zdobędą wiedzę z takich między innymi przedmiotów: Warsztaty muzyczne, plastyczne, teatralne, Elementy rytmiki i tańca w edukacji elementarnej, Dydaktyka gier i zabaw, Reżyseria teatru dziecięcego, Edukacja medialna w kształceniu elementarnym, Diagnozowanie dzieci, Stymulowanie zdolności.

Z kolei Instytut Nauk Pedagogicznych również w formule studiów I stopnia i również zarówno stacjonarnie, jak i zaocznie realizuje kształcenie na kierunku pedagogicznym ze specjalnością **Animacja i organizacja czasu wolnego**. Pedagodzy o takiej specjalności będą przygotowani do: „...zrozumienia i rozwiązywania problemów społeczno-wychowawczych i kulturowych oraz (...) do pracy i aktywności zawodowej: wychowawczej, kulturalnej, animacyjnej i wspierającej w placówkach animacyjnych, wychowawczych, kulturalno-oświatowych oraz wspierających aktywności i rozwój osób młodych, ale i w średniej i późnej dorosłości”⁸⁵. Wynika z tego jasno, że adresatami ich działań mają być osoby w różnym wieku, ale raczej ulokowane w sferze formalnych, instytucjonalnych oddziaływań edukacyjnych (takich, jak np. szkoła, dom kultury, czy placówka resocjalizacyjna). Na podkreślenie zasługuje uwypuklenie w opisie skierowanym do kandydatów na studia informacji o zawodzie animatora: „Kierunek i specjalność ma charakter nienauczycielski. W klasyfikacji zawodów w Polsce **zawód animator kultury** wystąpił już ponad dwadzieścia lat temu (zawód nr 2811). Zawód animator kultury wpisany jest do Europejskiego Klasyfikatora Zawodów (zawód nr 3476091)”⁸⁶. Czy to celowo czy intuicyjnie sformułowane zapewnienie tego rodzaju ma wskazywać, że przedmiot studiów nie jest bynajmniej oderwany od twardej rzeczywistości rynku pracy.

W ramach drugiego stopnia studiów istnieje możliwość kształcenia na kierunku **Pedagogika medialna z edukacją artystyczną**. Jest to propozycja Instytutu Studiów Edukacyjnych skierowana do osób pragnących uzyskać: „...uprawnienia pedagogiczne i nauczycielskie do pracy w szkole podstawowej i gimnazjalnej w zakresie prowadzenia zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań artystycznych”⁸⁷. Absolwenci będą też mogli podjąć pracę w instytucjach kulturalno-oświatowych, instytucjach pozarządowych i ośrodkach oświatowo-wychowawczych. Program zajęć ma charakter praktyczno-teoretyczny. Studenci zgłębiają zarówno podstawy wiedzy o kulturze i sztuce, język mediów, pedagogikę twórczości i pedagogikę medialną, jak i poznają warsztat metodyczny pozwalający im w przyszłości prowadzić zajęcia plastyczne, teatralne czy z zakresu edukacji filmowej. Nie brakuje również zajęć ściśle związanych ze środowiskiem cyfrowym, takich jak grafika komputerowa. Należy podkreślić, że tak pomyślany program studiów stwarza co prawda szansę przyszłemu edukatorowi na dotrzymanie kroku na niwie technologicznej młodszymi rocznikami, ale tego nie gwarantuje. Obserwujemy bowiem coraz liczniejsze przejawy rozwoju kultury prefiguratywnej, w której to często dzieci wprowadzają dorosłych w cyfrowy świat, stąd też niezbędna jest dbałość o to, by być w przenośni i faktycznie *online*.

⁸⁵ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=2-PAIOW-Z3&kategoria=> dostęp dn. 30.05.2016.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=2-PMZEA-D2&kategoria=>; dostęp dn. 30.05.2016.

– Instytut Sztuki Uniwersytetu Opolskiego

Instytut prowadzi studia dwustopniowe na kierunku **Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuk Plastycznych**, kończące się nadaniem tytułu zawodowego licencjata (studia I stopnia; specjalność – komunikacja wizualna) i magistra sztuki (studia II stopnia). Przyszli magistrowie wybierają jedną z trzech specjalności: projektowanie graficzne i nowe media, małą formę rzeźbiarską z elementami ceramiki lub scenografię multimedialną. Jest to jedyny kierunek oferowany przez tę jednostkę. Jego adepci poznają szeroką bazę teoretyczną z zakresu historii sztuki, uczą się, jak przeprowadzać analizy dzieł plastycznych (włączając w to krytykę artystyczną), a także zapoznawani są z wiedzą bezpośrednio związaną z edukacją artystyczną – na takich przedmiotach, jak: Metodyka edukacji plastycznej i Współczesne koncepcje edukacji artystycznej. Równolegle opanowują klasyczny warsztat artystyczny (malarstwo, rysunek, rzeźbę, grafikę) i zdobywają umiejętności twórczego wykorzystania mediów cyfrowych (w animacji, projektowaniu graficznym, multimediami, grafice cyfrowej).

Trzeba podkreślić, że Instytut Sztuki UO w obecnym stanie kadrowym i warsztatowym zajmuje dogodną pozycję nie tylko do instytucjonalnego kształcenia edukatorów artystycznych, ale także do podejmowania nowocześnie zdefiniowanych działań społeczno-artystycznych wciągających studentów i mieszkańców Opola w krąg sztuki.

– Instytut Liturgii, Muzyki i Sztuki Sakralnej (Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego)

Od roku 2010 oferowane są studia na kierunku Muzykologia, który jest realizowany w formule studiów licencjackich w ramach specjalności nauczycielskiej: **Muzykologia i Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuki Muzycznej**. Kierunek posiada ciekawą nadbudowę prestiżotwórczą poprzez próbę kontynuacji regionalnych tradycji edukacyjnych: „Opolska muzykologia pragnie nawiązać do bogatych tradycji edukacji muzycznej na Śląsku, która wypracowała w swojej historii szczególną pozycję muzyka kościelnego (głównie organisty, ale także dyrygenta zespołów śpiewających oraz instrumentalnych) i zarazem nauczyciela muzyki z wyższym wykształceniem”⁸⁸. Zgodnie z oficjalnym opisem kierunku jego absolwenci będą mogli podjąć pracę między innymi jako nauczyciele w zakresie szkolnej edukacji artystycznej na poziomie nauczania przedszkolnego i szkolnego, nauczyciele zajęć umuzykalniających w przedszkolach i placówkach pozaszkolnych czy też **animatorzy muzyczni w instytucjach kultury**⁸⁹. Choć obecnie UO nie prowadzi rekrutacji na muzykologiczne studia magisterskie, na stronie Wydziału Teologicznego znajdujemy informację, że licencjaci z dyplomem muzykologii mogą kontynuować studia na następujących kierunkach: muzykologia, **edukacja artystyczna**, muzyka kościelna oraz teoria muzyki w uniwersytetach i akademiach muzycznych⁹⁰.

⁸⁸ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=5-MUZ-D3&kategoria=> dostęp dn. 30.05.2016.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ <http://wt.uni.opole.pl/rekrutacja-muzykologia/> dostęp dn. 30.05.2016.

Dwa lata po uruchomieniu Muzykologii na Wydziale Teologicznym wprowadzono kolejny kierunek studiów przydatny dla osób zainteresowanych edukacją kulturową: **Kulturę Śródziemnomorską**, w trybie stacjonarnych bądź niestacjonarnym studiów I stopnia w ramach dwóch specjalności: **zarządzanie zasobami kultury** i zarządzanie turystyką. Licencjaci mogą kontynuować kształcenie na Wydziale wybierając na poziomie studiów magisterskich specjalność: Turystyka kulturowa w krajach postbizantyńskich. Zgodnie z oficjalną informacją dla kandydatów zainteresowanych ofertą UO: „Specjalność zarządzanie zasobami kultury przygotowuje przyszłych absolwentów do pracy w szeroko pojętej kulturze, zwłaszcza w instytucjach kulturalnych, oferując wiedzę o szerokim wachlarzu humanistycznym odnoszącym się do krajów leżących w basenie Morza Śródziemnego. (...) W oparciu o poznaną wiedzę uczą twórczego włączenia się w ludzkie działania kulturotwórcze zarówno w odniesieniu do kultury krajów Śródziemnomorza, jak i rodzimej przestrzeni”⁹¹. Studentów do działalności kulturotwórczej mają przygotować takie przedmioty, jak: Organizacja i animacja kultury, Diagnostyka potrzeb kulturalnych, Prawne aspekty zarządzania kulturą, Public relations, Dyplomacja w służbie kultury, Komunikacja międzykulturowa i kultura żywego słowa. Absolwenci mają dzięki temu zyskać kompetencje umożliwiające pracę między innymi w „...instytucjach szeroko rozumianej kultury i oświaty, a więc w placówkach kultury, muzealnictwa, galeriach sztuki (...)”⁹².

– **Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Opolskiego (Katedra Kulturoznawstwa i Folklorystyki)**

W ramach prowadzonych w Instytucie kulturoznawczych studiów licencjackich studenci mogą wybrać jedną z dwóch specjalności: **animację kultury** bądź **performatykę**. W toku tej pierwszej specjalności adept kulturoznawstwa pozna metodykę organizacji imprez kulturalnych a na zajęciach warsztatowych zgłębi również zagadnienia związane z kulturą współczesnego miasta, filmu, teatru, fotografii i grafiki komputerowej. Poza tym, jak czytamy na uniwersyteckiej stronie poświęconej rekrutacji: „Wykształcenie i kompetencje społeczne umożliwią mu pełnienie funkcji zawodowych: lidera życia kulturalnego (twórcy, krytyka) oraz organizatora (animatora kultury)”, jak również „mediatora kulturowego (pośrednika między grupami etnicznymi i społecznymi). (...) Po studiach kulturoznawczych absolwent może podjąć pracę w różnych placówkach kultury, redakcjach, centrach badań opinii publicznej, w reklamie”⁹³.

Gdyby poprzestać na przytoczonej wizytówce studiów i zawodu, można by uznać, że jest to perspektywa profesji raczej „kulturalna” aniżeli antropologiczna, na co wskazuje chociażby przydzielenie animatorowi roli wiodącej, hierarchicznie wyżej ulokowanej (lider, twórca, krytyk). Zdaje się jednak, że byłaby to konstatacja nieuprawniona a w każdym razie bardzo powierzchowna, wystarczy przytoczyć dalszy ciąg prezentacji kierunku: „Studia kulturoznawcze kształcą absolwenta umięjącego dostrzegać kulturowe podłoże zróżnicowanych sytuacji

⁹¹ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=5-KS-D3&kategoria=> dostęp dn. 30.05.2016.

⁹² <http://wt.uni.opole.pl/informacje-ogolne-ks/> dostęp dn. 30.05.2016.

⁹³ <https://rekrutacja.uni.opole.pl/katalog.php?op=info&id=1-KULT-D3&kategoria=> dostęp dn. 30.05.2016.

społecznych, uzyskującego metodologiczne i antropologiczne podstawy do refleksji o człowieku i kulturze. Otrzymuje on szerokie wykształcenie humanistyczne, na które składają się: wiedza z przedmiotów teoretycznych (np. teoria kultury, estetyka, filozofia), historycznych (historia kultury, kultura ludowa, historia sztuki, filmu), a także praktyczne umiejętności związane z zarządzaniem placówkami kultury i organizacją kultury (aspekty prawne, animacja kultury, diagnozowanie potrzeb społecznych)⁹⁴.

Za próbę „przewietrzenia” kulturoznawstwa częstokroć interpretowanego potocznie jako nauka o kulturze elitarnej (ewentualnie wzbogaconej jeszcze o wątki kultury ludowej) można uznać wprowadzenie drugiej z wymienionych wyżej specjalności – performatyki. Dostarcza ona studentom wiedzy interdyscyplinarnej (m.in. teatrologicznej i filozoficznej) na temat przede wszystkim obszarów współczesnej kultury – od teatru i kina, poprzez nowe media i literaturę elektroniczną do sztuki performansu. W ramach tej specjalności kulturoznawcy mają nauczyć się w nowatorski, nietuzinkowy sposób rozumieć i interpretować „widowiska kultury popularnej (koncerty muzyczne, widowiska sportowe) oraz architektury”⁹⁵.

W tym miejscu chcemy też zwrócić uwagę na bogatą ofertę kół naukowych, w których swoje pasje badawcze mogą realizować ambitni studenci kulturoznawstwa. Są to między innymi koła gromadzące: filmoznawców, językoznawców, literaturoznawców, kulturoznawców, teatrologów, wielbicieli literatury i kultury modernizmu.

II stopień studiów kulturoznawczych oferuje szerszą pulę specjalności do wyboru, o następujących nazwach: Antropologia grup etnicznych. Ślęzacy, Edytorstwo multimedialne, Komunikacja publiczna, Media cyfrowe, Turystyka kulturowa. Nie jest to jednak propozycja dla każdego humanisty, bowiem formalnie rzecz biorąc na magisterskie studia z zakresu kulturoznawstwa mogą wybrać się absolwenci tylko takich kierunków, jak: Kulturoznawstwo, Filologia Polska, Etnologia, Filologia, Wiedza o Teatrze, Europeistyka⁹⁶.

Ponadto analizując ofertę Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa z perspektywy kształcenia kadr dla edukacji kulturowej warto na marginesie odnotować, że w strukturze organizacyjnej Instytutu wyodrębniono co prawda kierowaną przez prof. Jolantę Nocoń Pracownię Edukacji Kulturowo-Literackiej, jednak jej zadania naukowe koncentrują się przede wszystkim wokół dydaktyki języka polskiego, w szczególności zaś badane są: podręczniki szkolne do języka polskiego, metody dydaktyczne w pracy nad tekstem literackim w szkole w konfrontacji z metodami badań literackich, kompetencje komunikacyjne i ich kształcenie, metody sprawdzania osiągnięć z języka polskiego oraz umiejętności tekstotwórcze uczniów⁹⁷. Co więcej, analiza dorobku naukowego badaczy skupionych w Pracowni Edukacji Kulturowo-Literackiej potwierdziła początkową intuicję, iż ta jednostka organizacyjna ukierunkowana jest w swym obszarze badawczym na językową

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ <http://pol.uni.opole.pl/pracownia-edukacji-kulturowo-literackiej/> dostęp dn. 22.05.2016.

edukację formalną. Piszemy o tym również dlatego, by zwrócić po raz kolejny uwagę na pojawiającą się w kontekście edukacji kulturowej pewną mglistość pojęciową i definicyjną. W praktyce oznacza to, że samo hasło „edukacja kulturowa” może mieć różne desygnaty i odnosić się do rozmaitych form działań, czy to teoriopoznawczych czy czysto praktycznych, społecznych.

– Instytut Politologii i Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego

Wspólną ofertą edukacyjną dwóch instytutów Wydziału Historyczno-Pedagogicznego UO są **Międzyinstytutowe studia podyplomowe** w zakresie nauczania przedmiotów: historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok, wiedza o społeczeństwie, edukacja dla bezpieczeństwa, **wiedza o kulturze**. Politolodzy odpowiadają za kształcenie przyszłych nauczycieli wiedzy o społeczeństwie i edukacji dla bezpieczeństwa, natomiast za przygotowanie do nauczania wiedzy o kulturze oraz historii i społeczeństwa odpowiedzialni są wykładowcy Instytutu Historii. Organizatorzy studiów prezentując oczekiwane efekty kształcenia zaznaczają, że absolwent zostanie wyposażony w umiejętności „...w zakresie koordynacji i przygotowania projektu edukacyjnego z zakresu edukacji historycznej, społecznej i obywatelskiej”, a także będzie potrafił ukazać: „...uczniom szkół ponadgimnazjalnych, że wiedza humanistyczna może stanowić klucz do rozumienia świata współczesnego i pomaga w autoidentyfikacji w świecie”⁹⁸.

Stałym elementem polskiego szkolnictwa wyższego są obok placówek państwowych podmioty niepubliczne, które tradycyjnych, kanonicznych kierunków i specjalności często oferują tak zwane kierunki „rynkowe”, choć obecnie zabiegi marketingowe (od chwytliwych nazw studiów do kształcenia międzyinstytutowego czy tzw. dualnego) są stosowane już przez wszystkie uczelnie, niezależnie od ich statusu. Na gruncie opolskim w obszarze szeroko pojętej edukacji kulturowej zwrócić należy uwagę na propozycje kształcenia Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, posiadającej w swojej strukturze relatywnie rozbudowany Wydział Pedagogiczny, który zresztą częściowo bazuje na kadrze uniwersyteckiej.

– Wydział Pedagogiczny Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu

Wydział oferuje 18 specjalizacji w ramach kierunku Pedagogika, w tym specjalizację w zakresie **psychopedagogiki twórczości**, stwarzającą absolwentom możliwości „twórczej pracy z dziećmi i młodzieżą oraz osobami dorosłymi w różnych instytucjach i organizacjach”⁹⁹. Zgodnie z opisem specjalizacji adresowanym do kandydatów na studia po zakończeniu kształcenia możliwe będzie podjęcie pracy w takich miejscach, jak: „szkoła, świetlice szkolne, świetlice środowiskowe, świetlice socjoterapeutyczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, fundacje prowadzące działalność społeczną i profilaktyczną, stowarzyszenia prospołeczne, warsztaty terapii zajęciowej, ogniska resocjalizacyjne, ośrodki pomocy społecznej, domy opieki, ośrodki kultury”¹⁰⁰. Kolejną, powiązaną problemowo z edukacją kulturową, specjalnością prowadzoną w ramach kierunku

⁹⁸ <http://www.politologia.uni.opole.pl/show.php?id=148&lang=pl&m=1>, dostęp dn. 30.05.2016.

⁹⁹ <http://www.wsza.opole.pl/oferta-edukacyjna/pedagogika/psychopedagogika-tworczosci/> dostęp dn. 22.05.2016.

¹⁰⁰ Tamże.

pedagogicznego jest **pedagogika medialna**, która w założeniu ma za zadanie przygotować studentów do działań opiekuńczo-wychowawczych z użyciem współczesnych mediów i technologii informacyjnych¹⁰¹. Interesującą propozycją dla przyszłych pedagogów zainteresowanych szeroko pojętą edukacją kulturową wydaje się być jeszcze jedna specjalizacja oferowana przez WSZiA – **Guwernantka/guwner**. Zakłada się, że adepci tej specjalizacji mają w toku studiów zdobyć rozbudowane i wszechstronne kompetencje umożliwiające im w dużej mierze samodzielną pracę w środowisku rodzinnym z najmłodszymi dziećmi (do 6 roku życia). I tak, obok kanonu wiedzy w postaci psychologii czy pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej, studenci uczyć się też będą między innymi: dietetyki, *savoir-vivre'u*, edukacji muzycznej i plastycznej, gimnastyki korekcyjnej, metod i technik muzykoterapii i arteterapii¹⁰².

¹⁰¹ <http://www.wszia.opole.pl/oferta-edukacyjna/pedagogika/pedagogika-medialna/> dostęp dn. 22.05.2016.

¹⁰² <http://www.wszia.opole.pl/oferta-edukacyjna/pedagogika/guwernantkaguwner/> dostęp dn. 22.05.2016.

3.

KULTURA
W DOKUMENTACH
STRATEGICZNYCH
URZĘDÓW GMIN

W celu nakreślenia szerszego tła instytucjonalnego analizie poddano także dokumenty urzędowe wytworzone na poziomie opolskich gmin i upublicznione za pośrednictwem ich oficjalnych stron internetowych. Jako jednostkę analizy przyjęto zatem gminę a informacje pozyskiwane były w sposób jawny, bez korzystania z jakichkolwiek źródeł niepublicznych, wymagających na przykład bezpośredniego kontaktu z urzędnikiem. Metodologia pozyskiwania danych urzędowych opierała się w tym przypadku po pierwsze na dotarciu do właściwej domeny internetowej – zadanie ułatwiał fakt, że wszystkie jednostki samorządu terytorialnego posiadają swoje internetowe reprezentacje i to w dość zestandaryzowanej formie, co ułatwia nawigację, a co za tym idzie realizację założeń badawczych. Po drugie, należało odnaleźć w miarę możliwości najbardziej aktualny dokument przedstawiający strategię rozwoju gminy. I w końcu – poddać go analizie pod kątem ewentualnej obecności treści odnoszących się do zarządzania kulturą.

Przy tym punkcie należy się na chwilę zatrzymać, by wyjaśnić, że w świetle obecnych zapisów prawa – w myśl znowelizowanej w 2014 roku ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju – od gmin oczekuje się, że będą przygotowywały programy (plany) rozwoju lokalnego skoordynowane z zapisami dokumentów strategicznych formułowanych na poziomie ponadlokalnym i ponadregionalnym. Do czasu nowelizacji gminy były *de facto* zobligowane do opracowywania tak zwanych „strategii rozwoju lokalnego”, które ani formalnie (ani też częstokroć w praktyce urzędniczej) nie musiały ściśle odpowiadać zapisom strategicznym na poziomie powiatu, województwa i kraju. Obecnie czyni się starania, by to zmienić i by praca nad „strategiami” pozostała domeną jednostek ponadlokalnych. I tak na przykład zgodnie z *Regionalną Strategią Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020* gminne plany rozwoju powinny uwzględniać specyficzny dla regionu opolskiego i wielokrotnie podkreślany w *Strategii* czynnik wielokulturowości¹⁰³. Podobnie opracowany w 2012 r. *projekt Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r.* zakładał, że wizja rozwoju regionu sprowadza się do: „...regionu wielokulturowego, w którym na pierwszym miejscu są jego mieszkańcy: wykształceni, otwarci na zmianę, wiedzę i innowacje, a także aktywni – na rynku pracy i poza nim (...), województwa z atrakcyjną ofertą rynku pracy, edukacyjną, kulturalną i gospodarczą, zachęcającą do wyboru regionu jako miejsca do zamieszkania, wypoczynku, inwestycji i rozwoju działalności innowacyjnej”¹⁰⁴.

Wspominamy o tym dlatego, ponieważ przedstawione powyżej zmiany legislacyjne skutkują brakiem zestandaryzowanej dokumentacji w zakresie planów rozwojowych gminy, również na polu kultury. Zdecydowana większość analizowanych opracowań występowała pod nazwą „strategia rozwoju gminy”, tylko w czterech przypadkach gminy zamieściły na stronie internetowej „plan rozwoju” a w kilku kolejnych – strategie sąsiadowały z planami rozwoju. Niezależnie od różnic terminologicznych, trzeba podkreślić, że tylko w 12 przypadkach nie zidentyfikowano żadnego dokumentu prezentującego program rozwoju dla danej gminy. Mimo, że ta część analizy ma charakter ilościowy, wspomnimy tylko, że nie tylko **we wszystkich**

¹⁰³ Dokument dostępny na stronie: http://opolskie.pl/docs/regionalna_strategia_inno7.pdf, dostęp dn. 30.05.2016.

¹⁰⁴ Dokument dostępny na stronie http://opolskie.pl/docs/projekt_srwo_do_2020__x_z9.pdf, dostęp dn. 30.05.2016.

strategiach nawiązywano do sfery kultury, ale także czyniono to w sposób wielostronny, formułując część celów strategicznych i operacyjnych w kategoriach kulturowych (np. partycypacja obywatelska, wspólnotowość, wielokulturowość, kapitał społeczny) i kulturalnych (w tym uczestnictwo w kulturze, instytucje kultury). Sfera kultury – zarówno materialnej, jak i symbolicznej – obecna była także w kontekście prezentacji zasobów danej gminy. Tylko w dokumentacji publicznej dwóch gminy (na których stronach www nie odnotowano żadnego planu rozwoju) nie stwierdzono obecności problematyki kulturowej. Pozostałych 10 gmin (bez zamieszczonej strategii rozwoju) udostępniało innego rodzaju dokumenty publiczne (np. budżety, uchwały, programy opieki nad zabytkami czy kalendarze wydarzeń kulturalnych) powiązane z kulturą.

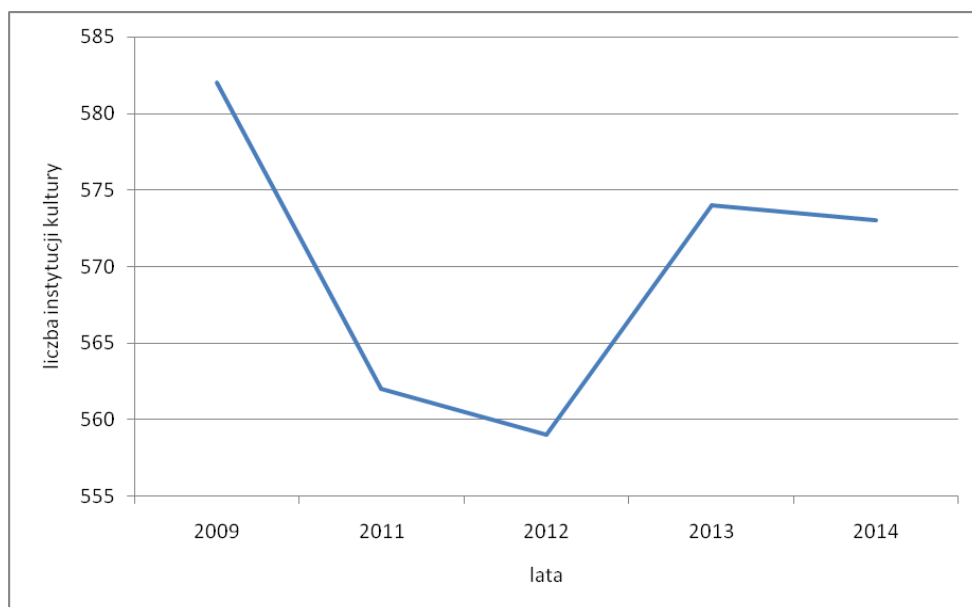
4.

INFRASTRUKTURA
KULTURY
NA OPOLSZCZYŹNIE

Źródłem informacji na temat infrastruktury kulturalnej Opolszczyzny był Indeks Instytucji Kultury GUS (dalej IIK), który „pokazuje liczbę wszystkich instytucji kultury, na których spoczywa obowiązek sprawozdawczy wobec GUS, należących w Banku Danych Lokalnych do kategorii »kultura i sztuka«. Są to biblioteki i filie; domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice; instytucje muzyczne: filharmonie i orkiestry symfoniczne oraz kameralne; teatry: teatr dramatyczny, teatr muzyczny rozrywkowy, operetka, teatr tańca, baletu, musical, teatr operowy, teatr lalkowy; obiekty działalności wystawienniczej: galerie i salony sztuki; kina stałe; muzea łącznie z oddziałami”¹⁰⁵.

W województwie opolskim na przestrzeni pięciu lat: od roku 2009 (pierwszy dostępny zbiór danych IIK) do 2014 **liczba instytucji kultury** zmniejszyła się – z 582 do 573. W skali kraju województwo opolskie w badanym okresie niezmiennie plasuje się na pozycji 12.

Wykres 1: Liczba instytucji kultury w województwie opolskim w latach 2009, 2011-2014

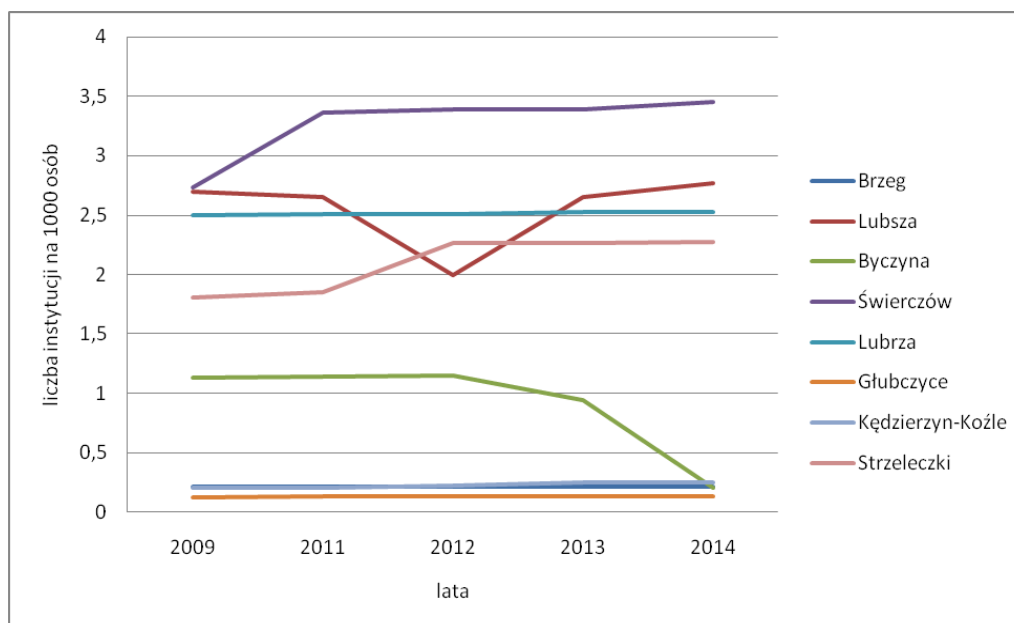
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Jeśli jednak przeanalizujemy wskaźnik IIK w przeliczeniu na 1 000 ludności to okazuje się, że województwo opolskie ze średnią wartością 0,563 (za lata 2009, 2011-2014) zajmuje pierwszą pozycję w kraju. Natomiast w skali województwa najwyższe wartości wskaźnika zrelatywizowanego (liczba instytucji kultury w przeliczeniu na 1 000 osób) występują w powiecie krapkowickim (średnia wartość to 0,97), zaś najniższe w Opolu (średnia wartość wynosi 0,38).

¹⁰⁵ Opis wskaźnika: Indeks Instytucji Kultury GUS, dostępny na <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/80/1684/>, dostęp dn. 03.02.2016.

Schodząc na poziom gmin, najwyższa wartość tego wskaźnika nieodmiennie utrzymuje się w Świerczowie (powiat namysłowski), a najniższa w Głubczycach (powiat głubczycki).

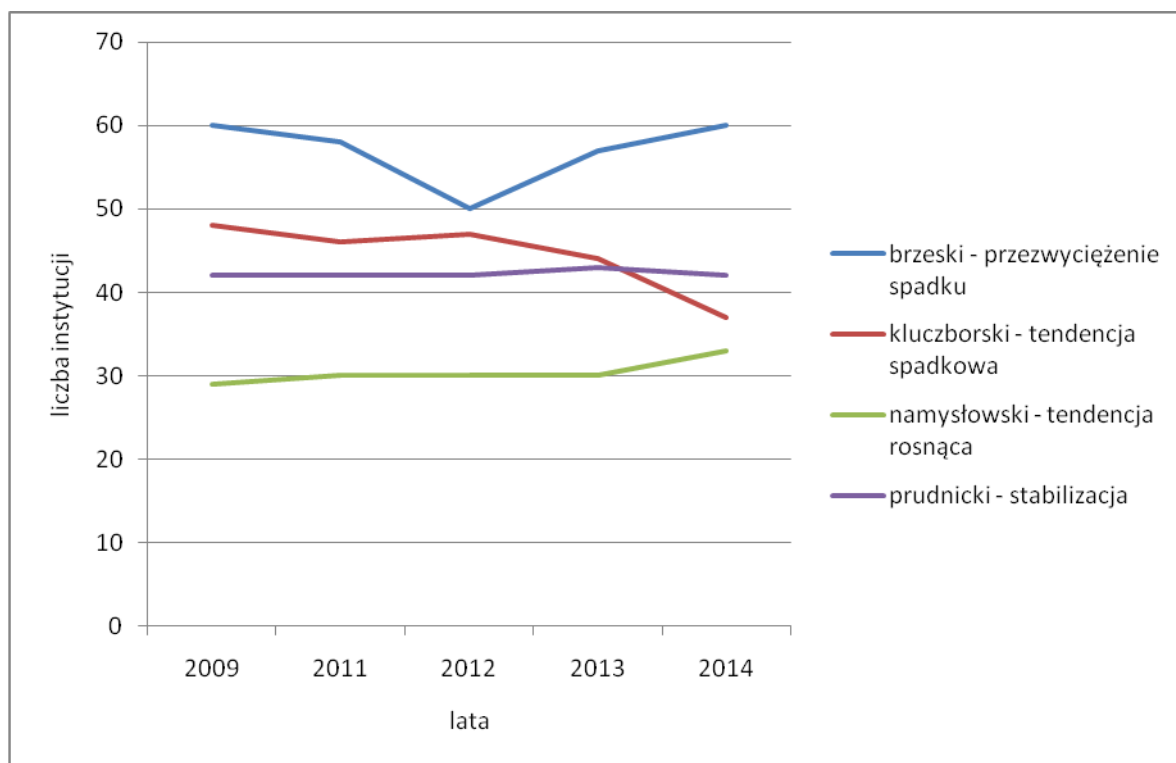
Wykres 2: Liczba instytucji kultury w przeliczeniu na 1 000 osób w latach 2009, 2011-2014 – wybrane gminy ze skrajnymi wartościami wskaźnika

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

Niekorzystne zmiany w liczbie instytucji kultury dotknęły dwa powiaty – stały spadek działających instytucji widoczny jest w powiecie kluczborskim (spadek z 48 instytucji kultury w 2009 roku do 37 w 2014 roku) oraz nyskim (odpowiednio – z 98 do 80). Natomiast w powiecie brzeskim oraz w Opolu dane wskazują na przezwyciężenie w 2013 roku trendu spadkowego. W powiatach namysłowskim, kędzierzyńsko-kozielskim oraz krapkowickim zauważalny jest stały wzrost liczby instytucji kultury. Tendencja rosnąca, chociaż nie przebiegająca w sposób linearny, widoczna jest również w powiatach oleskim, opolskim oraz strzeleckim. Najbardziej stabilna sytuacja występuje w powiecie prudnickim.

Wykres 3: Liczba instytucji kultury w wybranych powiatach województwa opolskiego w latach 2009, 2011-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

Zmiany w liczbie działających w latach 2009, 2011-2014 instytucji kultury wystąpiły w 38 gminach (na 71 w województwie opolskim)¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Metodologia analizy za „Kultura pod chmurnym niebem. Dynamiczna diagnoza kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Raport 2012” autorstwa Barbary Fatygi, Magdaleny Dutkiewicz, Ryszarda Michalskiego oraz Pawła Tomanka, Olsztyn-Warszawa, 2012.

Tabela 1: Gminy, w których w latach 2009, 2011-2014 zaszły zmiany w liczebności instytucji kultury oraz liczba zarejestrowanych na ich terenie fundacji i stowarzyszeń poza Ochotniczą Strażą Pożarną

JTS			instytucje kultury		fundacje i stowarzyszenia	
gmina	powiat	typ gminy	2009	2014	2009	2014
Lewin Brzeski	brzeski	miejsko-wiejska	7	7	20	24
Lubsza	brzeski	wiejska	24	25	11	14
Olszanka	brzeski	wiejska	10	9	13	16
Byczyna	kluczborski	miejsko-wiejska	11	2	23	30
Kluczbork	kluczborski	miejsko-wiejska	18	16	51	74
Wołczyn	kluczborski	miejsko-wiejska	16	16	15	23
Wilków	namysłowski	wiejska	7	9	2	3
Pokój	namysłowski	wiejska	5	5	5	10
Świerczów	namysłowski	wiejska	10	12	5	6
Łambinowice	nyski	wiejska	6	5	9	10
Nysa	nyski	miejsko-wiejska	32	14	156	182
Głucholazy	nyski	miejsko-wiejska	20	19	55	67
Korfantów	nyski	miejsko-wiejska	13	14	10	12
Otmuchów	nyski	miejsko-wiejska	6	7	21	24
Głogówek	prudnicki	miejsko-wiejska	10	11	18	23
Prudnik	prudnicki	miejsko-wiejska	18	17	51	56
Baborów	głubczycki	miejsko-wiejska	4	5	12	13
Kietrz	głubczycki	miejsko-wiejska	10	10	24	25
Kędzierzyn-Koźle	kędzierzyński-kozielski	miejska	13	16	98	126
Gogolin	krakowicki	miejsko-wiejska	12	14	21	30
Strzeleczy	krakowicki	wiejska	14	17	9	10
Zdzieszowice	krakowicki	miejsko-wiejska	17	15	18	24
Radłów	oleski	wiejska	5	5	11	16
Zębowice	oleski	wiejska	2	3	6	7
Olesno	oleski	miejsko-wiejska	7	7	36	44
Praszka	oleski	miejsko-wiejska	9	9	27	31
Chrząstowice	opolski	wiejska	2	3	11	12
Dąbrowa	opolski	wiejska	5	13	6	8
Murów	opolski	wiejska	5	5	9	11
Ozimek	opolski	miejsko-wiejska	7	8	33	35
Prószków	opolski	miejsko-wiejska	5	4	11	13
Turawa	opolski	wiejska	5	4	18	25
Jemielnica	strzelecki	wiejska	5	4	9	12
Kolonowskie	strzelecki	miejsko-wiejska	2	4	11	10
Strzelce	strzelecki	miejsko-wiejska	25	27	55	65
Opolskie						
Ujazd	strzelecki	miejsko-wiejska	5	4	4	4
Zawadzkie	strzelecki	miejsko-wiejska	4	3	17	19
Opole	m. na prawach powiatu	miejska	32	31	497	530

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

W ośmiu gminach liczba instytucji kultury zmieniała się na przestrzeni lat, by w roku 2014 powrócić do wartości z roku 2009. W 11 gminach liczba instytucji kultury zmniejszyła się (w tym w siedmiu gminach miejsko-wiejskich, w trzech gminach wiejskich oraz w jednej gminie miejskiej). Najbardziej znaczący spadek nastąpił w Nysie (z 32 na 14). W 16 gminach liczba instytucji kultury wzrosła (w ośmiu gminach miejsko-wiejskich i ośmiu gminach wiejskich). W analizowanym okresie istotnie wzrosła liczba instytucji kultury w Dąbrowie (powiat opolski) – z pięciu w 2009 roku do 13 w 2014 roku.

Dla porównania, w tym samym okresie (2009, 2011-2014) **liczba fundacji i stowarzyszeń** (poza Ochotniczą Strażą Pożarną) w województwie opolskim wzrosła o blisko 18%, z 1 960 w roku 2009 do 2 309 w roku 2014¹⁰⁷. Tendencja wzrostowa widoczna jest w prawie wszystkich gminach zaprezentowanych w tabeli nr 1. Wyjątek stanowią jedynie dwie: w gminie Ujazd liczba fundacji i stowarzyszeń pozostała niezmienna od roku 2009, natomiast w gminie Kolonowskie ich liczba spadła (z 11 w 2009 roku do 10 w 2014 roku).

¹⁰⁷ Analizując dane trzeba mieć na uwadze, że „samo istnienie stowarzyszenia bądź fundacji nie jest jednoznaczne z działaniem takiej organizacji. Część stowarzyszeń widnieje w Rejestrze Gospodarki Narodowej (REGON), ale np. nie podjęły one jeszcze działalności, mają przerwę w jej prowadzeniu lub praktycznie ją zakończyły, co w REGON już nie jest odzwierciedlone” za <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/119/>, dostęp dn. 04.02.2016.

5.

TYPY INSTYTUCJI KULTURY

Analiza poszczególnych typów instytucji kultury działających na terenie województwa opolskiego powstała w oparciu o dane GUS zgromadzone na stronie mojapolis.pl.

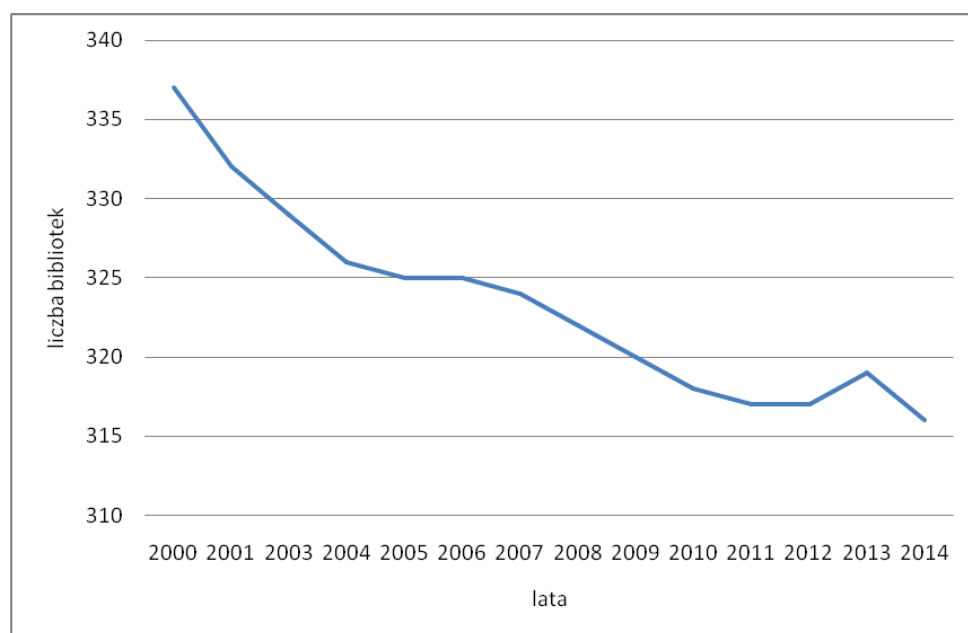
5.1 BIBLIOTEKI

5.1.1 INFRASTRUKTURA BIBLIOTECZNA W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

W latach 2000-2014 nastąpił spadek **liczby działających na terenie województwa opolskiego bibliotek wraz z filiami oraz punktami bibliotecznymi**¹⁰⁸ – z 337 w roku 2000 do 316 w roku 2014 (co jest zgodne z tendencją charakterystyczną dla całego kraju). Zmian nie odnotowano jedynie w powiecie głubczyckim, zaś w powiecie krapkowickim w roku 2003 zauważalny jest niewielki wzrost – z 32 do 33 instytucji¹⁰⁹.

Liczba działających bibliotek w województwie opolskim sytuuje Opolszczyznę na ostatnich miejscach w skali kraju w latach 2000-2014 (w latach 2000-2007 opolskie zajmowało miejsce 13 w klasyfikacji województw, w latach 2008-2012 oraz w roku 2014 – 12, natomiast w roku 2013 – 11).

Wykres 4: Liczba bibliotek wraz z filiami oraz punktami bibliotecznymi w województwie opolskim w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

¹⁰⁸ GUS nie definiuje czy gromadzi dane tylko na temat instytucji funkcjonujących samodzielnie czy też na temat instytucji działających przy innych instytucjach kultury (np. domach kultury).

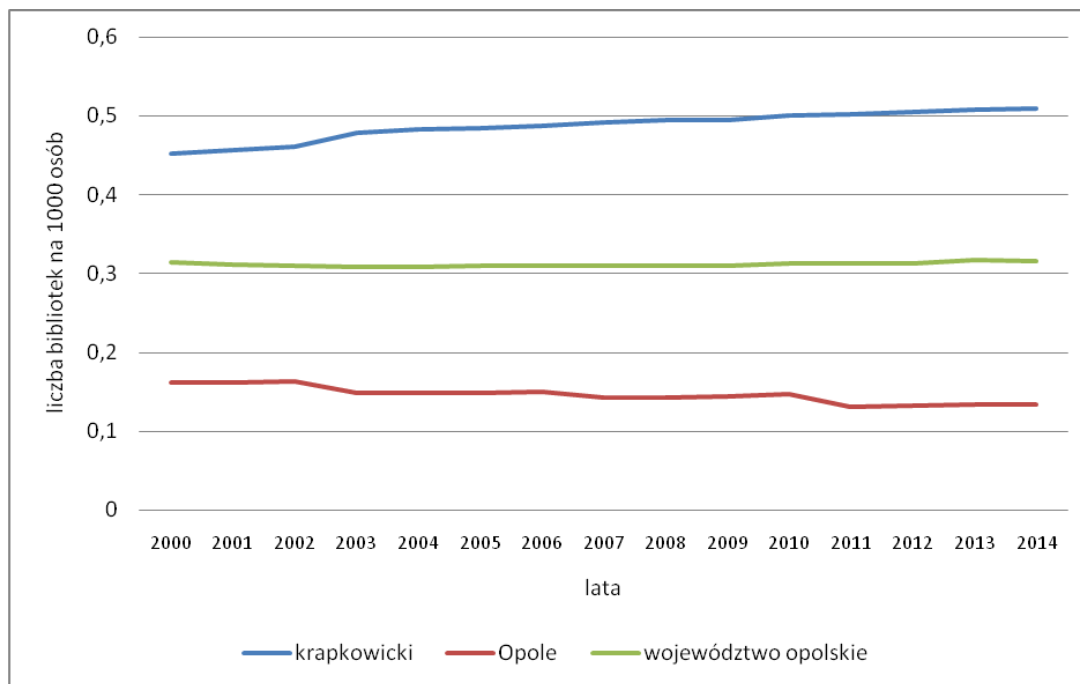
¹⁰⁹ Używamy pojęcia „instytucja” na określenie biblioteki, filii lub punktu bibliotecznego, ponieważ dostępne dane nie pozwalają ustalić z jakiego typu podmiotem mamy do czynienia.

W powiatach kluczborskim, prudnickim oraz strzeleckim w analizowanym okresie liczba bibliotek (lub ich filii czy punktów bibliotecznych) zmieniała się nieznacznie, by w roku 2014 powrócić do stanu z roku 2000 roku. W pozostałych powiatach widoczny jest trend spadkowy: w brzeskim z 31 w 2000 do 30 w 2014, namysłowskim z 15 do 13, nyskim z 48 do 42, kędzierzyńskim z 29 do 25, oleskim z 31 do 30, opolskim z 50 do 47 oraz w Opolu z 21 do 16. Po dwie instytucje zlikwidowano w gminach – Ozimek (powiat opolski), Skoroszyce (powiat nyski), Świerczów (powiat namysłowski), Wołczyn (powiat kluczborski), natomiast w Nysie (powiat nyski) i Kędzierzynie-Koźlu (powiat kędzierzyńsko-kozielski) po trzy.

Wskaźnik zrelatywizowany – czyli **liczba bibliotek i filii funkcjonujących w danym roku na 1 000 mieszkańców** – w województwie opolskim w latach 2000-2014 oscyluje wokół wartości 0,32, co daje niezmiennie drugą pozycję w kraju (tuż za województwem podkarpackim). W badanym okresie najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w powiatach krapkowickim (średnia wartość to 0,487) oraz oleskim (średnia wartość wynosi 0,443), natomiast od roku 2001 najniższe w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (średnia wartość 0,256) oraz w Opolu (średnia wartość 0,144).

Analiza zrelatywizowanego wskaźnika w gminach w latach 2011-2014 wykazała, że najniższe średnie wartości utrzymują się w Kędzierzynie-Koźlu – 0,126 (powiat kędzierzyńsko-kozielski), Byczynie – 0,105 (powiat kluczborski) oraz Głubczycach – 0,043 (powiat głubczycki), natomiast najwyższe w gminach Lubrza – 1,143 (powiat prudnicki) oraz Olszanka – 1,002 (powiat brzeski).

Wykres 5: Liczba bibliotek i filii funkcjonujących w danym roku na 1 000 mieszkańców w województwie opolskim oraz w wybranych powiatach (wartości skrajne)

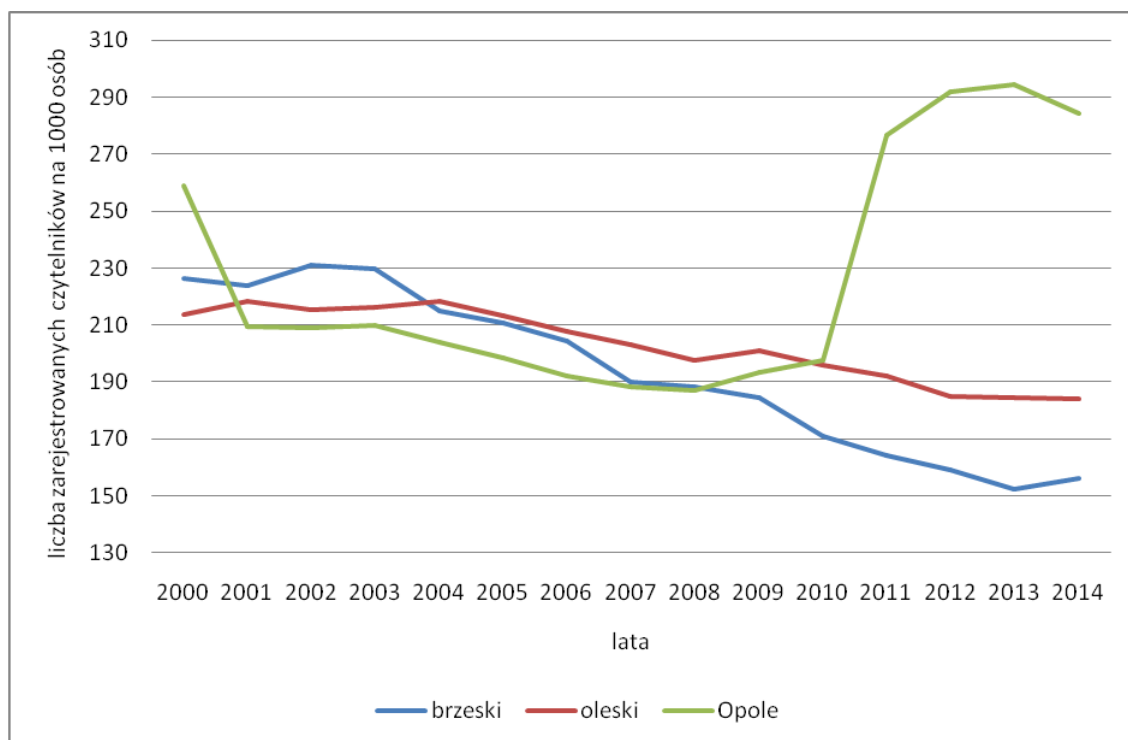
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

5.1.2. LICZBA CZYTELNIKÓW I WYPOŻYCZEŃ

W latach 2000-2014 **liczba czytelników zarejestrowanych, korzystających z bibliotek i ich filii, w przeliczeniu na 1 000 osób** (wskaźnik zrelatywizowany), spadła – ze 178 w 2000 roku do 157 w 2014 (podobny trend występuje w całym kraju). Tendencja ta znajduje szczególne odbicie w powiatach – opolskim, oleskim, krapkowickim, namysłowskim, kluczborskim. W powiecie brzeskim po wieloletnim okresie zmniejszania się wartości wskaźnika zrelatywizowanego, w roku 2014 wzrósł on nieznacznie – zmiana ta dotyczy tylko jednego roku, więc trudno ocenić czy mamy do czynienia z dłuższym trendem wzrostowym. W dwóch powiatach – krapkowickim i głubczyckim – oraz w Opolu wartości wskaźnika zrelatywizowanego w roku 2014 są nieco wyższe niż w roku 2000 (odpowiednio 192,845 vs 191,833; 133,046 vs 127,686 oraz 284,301 vs 258,773).

W roku 2014 najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w gminach Strzeleczerzy (w powiecie krapkowickim – 287,49), Leśnica (w powiecie strzeleckim – 284,30) oraz Olesno (w powiecie oleskim – 234,28), zaś najniższe w Skoroszytach (w powiecie nyskim – 49,52), Skarbimierzu (w powiecie brzeskim – 46,36), Otmuchowie (w powiecie nyskim – 44,28) oraz Domaszowicach (w powiecie namysłowskim – 38,51).

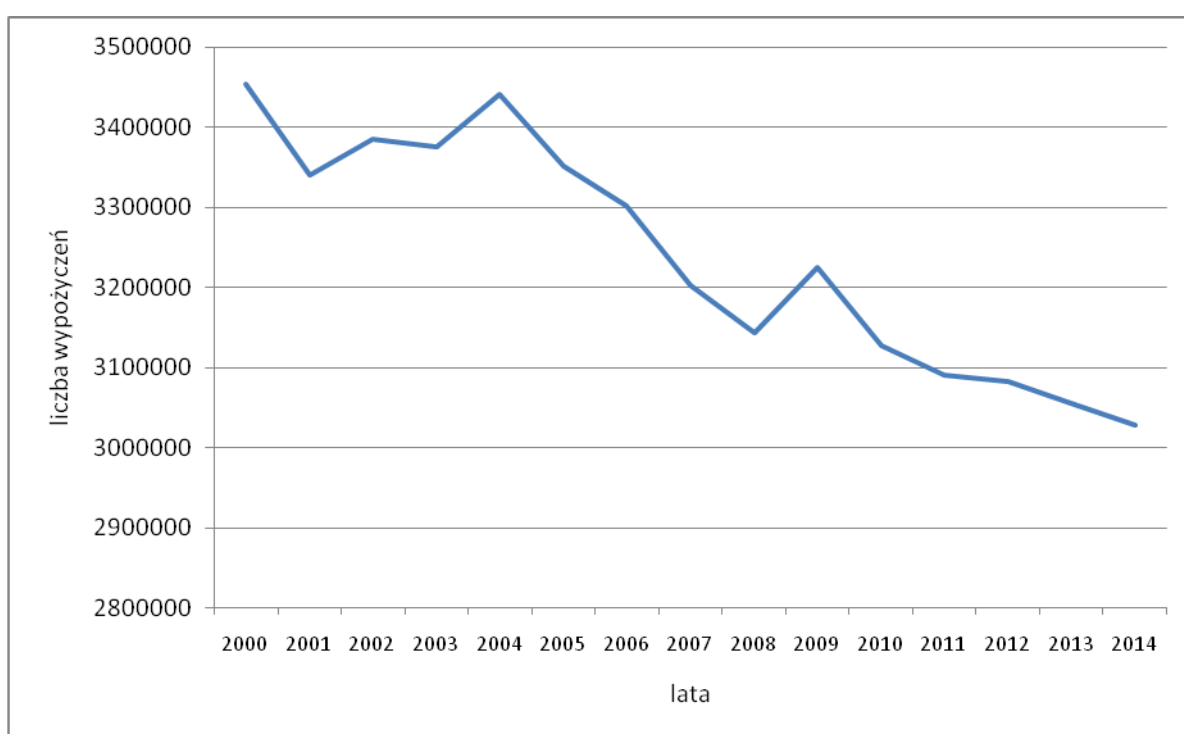
Wykres 6: Liczba czytelników zarejestrowanych, korzystających z bibliotek i ich filii, w przeliczeniu na 1 000 ludności, w wybranych powiatach województwa opolskiego (wartości skrajne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Na przestrzeni lat 2000-2014 **liczba wypożyczeń z bibliotek i ich filii w województwie opolskim** spadła o 426 119 – z 3 453 951 w 2000 roku do 3 027 832 w 2014 roku (podobną tendencję widać w skali całego kraju). Szczegóły prezentuje wykres nr 7. Podobnie jak w całym kraju spada wartość wskaźnika zrelatywizowanego, który opisuje „ile razy wypożyczano na zewnątrz woluminy z bibliotek i ich filii w przeliczeniu na 1 osobę”¹¹⁰. Na poziomie kraju liczba wypożyczeń na 1 osobę spadła z 3,677 w 2000 roku do 2,998 w 2014, w województwie opolskim odpowiednio – z 3,226 do 3,025.

Wykres 7: Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz w województwie opolskim w latach 2000-2014

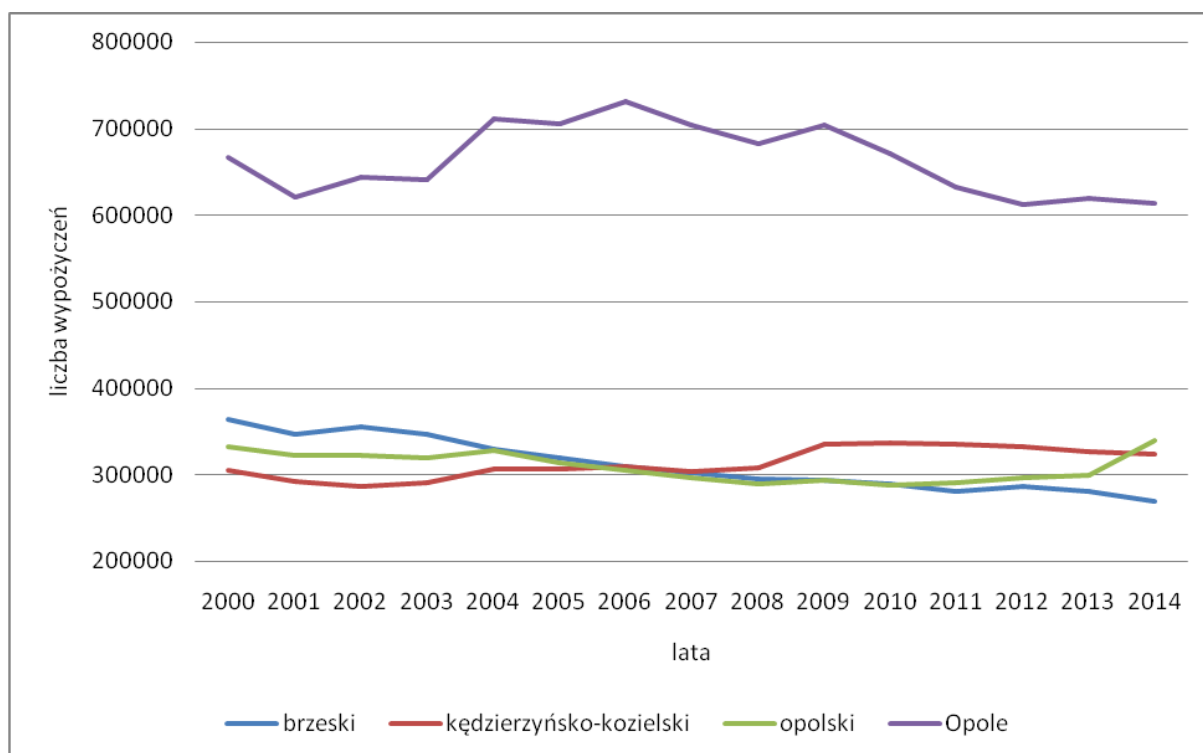
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Malejąca liczba wypożyczeń od roku 2000 widoczna jest w powiatach brzeskim, kluczborskim, nyskim, prudnickim. W powiecie kędzierzyńsko-kozielskim tendencja wzrostowa zatrzymała się w 2010 roku i od tego roku liczba wypożyczeń systematycznie maleje – trzeba jednak dodać, że mimo niekorzystnej zmiany wartość wypożyczeń w roku 2014 wciąż przewyższa tą z roku 2000. Natomiast w Opolu zaobserwować można dynamiczny spadek liczby wypożyczeń od roku 2009. Dane wskazują, że trend spadkowy udało się przezwyciężyć w powiecie opolskim (liczba

¹¹⁰ Opis wskaźnika: <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/1594/>, dostęp dn. 20.03.2016.

wypożyczeń istotnie rośnie od roku 2010), oleskim, głubczycki oraz namysłowskim (w tych powiatach liczba wypożyczeń nieznacznie wzrosła w roku 2014), strzeleckim (liczba wypożyczeń utrzymuje się na podobnym poziomie od roku 2012).

Wykres 8: Liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w wybranych powiatach województwa opolskiego w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanopolis.pl

5.1.3 AKTYWNOŚĆ BIBLIOTEK W INTERNECIE

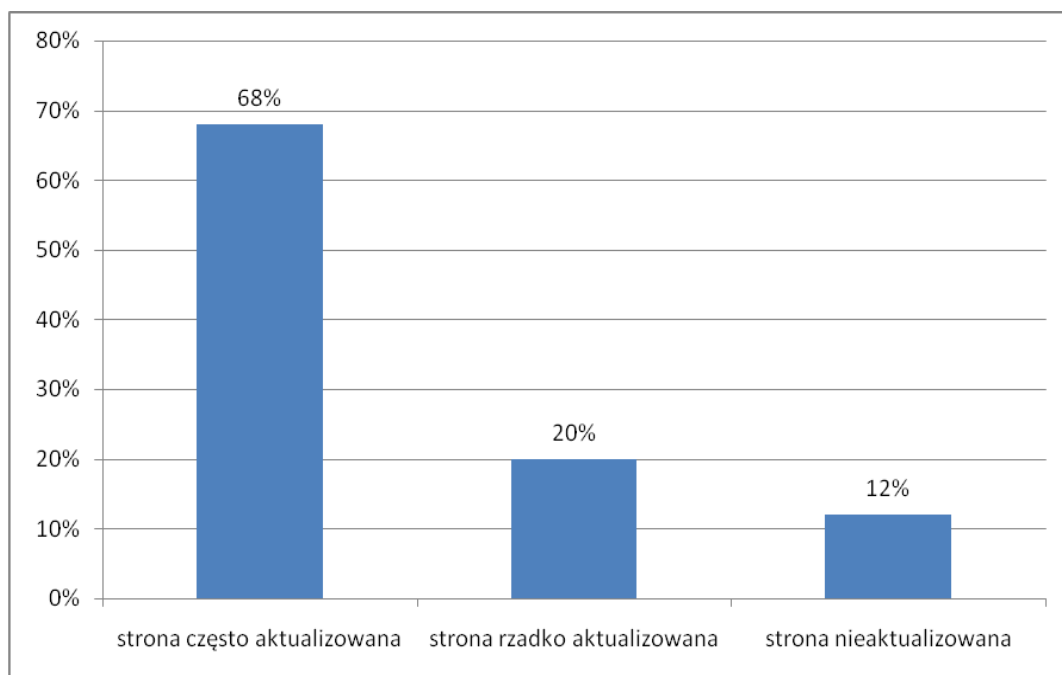
W przypadku przedstawionych powyżej w ujęciu statystycznym bibliotek regionu opolskiego, bazą, która posłużyła jako operat w tej części analizy, był *Informator o bibliotekach w Polsce* – kompleksowe opracowanie dostępne w bazie elektronicznej Biblioteki Narodowej¹¹¹. W przypadku województwa opolskiego lista placówek bibliotecznych liczy sobie 327 pozycji, przy czym są na niej uwzględnione wszelkie filie i oddziały wszystkich bibliotek w regionie – czy to samorządowych, czy akademickich, czy nawet branżowych. W celu zweryfikowania poziomu aktywności internetowej sprawdzono po kolei każdą z umieszczonych na liście placówek zwracając uwagę na

¹¹¹<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=o8&IM=o4&TX=&NU=o8&WI=DOLNOsLaSKIE>, dostęp dn. 01.05.2016.

dwie kwestie: czy biblioteka dysponuje własną domeną internetową oraz czy posiada profil / stronę na Facebooku. Uwzględnienie mediów społecznościowych w postaci najbardziej popularnego serwisu tego typu wydało nam się równorzędnym w stosunku do domeny internetowej elementem analizy z uwagi na obserwowany obecnie przepływ zarówno wytwórców, jak i odbiorców treści w te rejony Sieci (Facebook uchodzi bowiem za bardziej dynamiczny i przyjaźniejszy w obsłudze niż tradycyjna strona internetowa). Za istotną informację uznałyśmy także częstotliwość aktualizacji zarówno informacji na stronie www, jak i treści zamieszczanych na Facebooku. Jest wszak dość oczywiste, że obie te ścieżki docierania do czytelników, by właściwie spełniać swoją rolę, muszą być często „odświeżane”. Nieaktualizowana, „martwa” strona www jest uważana nie tylko przez specjalistów *public relations* za komunikacyjną gafę. Poziom intensywności, z jaką treści zamieszczane w Sieci są uzupełniane, został zoperacjonalizowany przez zastosowanie trzech kategorii: „często” (o ile aktualizacja miała miejsce w czasie ostatnich 7 dni), „rzadko” (jeśli nowa informacja pojawiła się dawniej niż w ciągu ostatniego tygodnia, ale nie dawniej niż miesiąc temu), „brak aktualizacji” (ostatnia zmiana na stronie / profilu / miała miejsce ponad miesiąc temu).

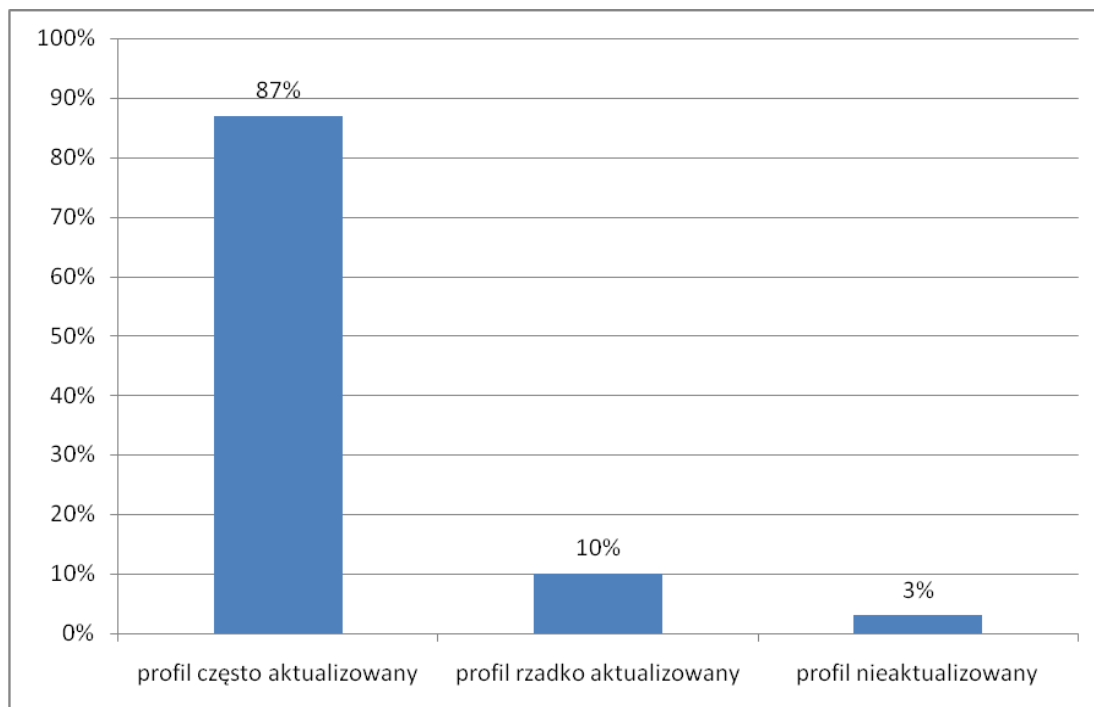
Analiza wykazała, że zaledwie 16% bibliotek może pochwalić się własną stroną internetową, ponadto niewielka ich część (14 placówek) nie posiadając własnej, „samodzielnej” domeny korzysta z adresu innego podmiotu (np. domu kultury albo uczelni). Jeszcze mniej, bo zaledwie 9% bibliotek, komunikuje się za pośrednictwem Facebooka. Te jednak placówki, które w internecie są obecne, raczej dbają o aktualizację zamieszczanych treści – zdecydowana większość (blisko 90%) bibliotek odświeża regularnie informacje na Facebooku. Nieco mniejszą regularność odnotowujemy w przypadku domen należących do bibliotek – niespełna 70% z nich jest często aktualizowane. Zaobserwowano także wyraźną prawidłowość, zgodnie z którą własnych miejsc w Sieci nie posiadają przede wszystkim filie i oddziały biblioteczne. Gdyby analizować tylko macierzyste placówki, współczynnik usieciowienia byłby znacznie wyższy. Szczegóły prezentują wykresy 9 i 10.

Wykres 9. Aktualizacja stron internetowych bibliotek

Źródło: opracowanie własne

Wykres 10. Aktualizacja profili bibliotek na portalu społecznościowym (Facebook)

Źródło: opracowanie własne

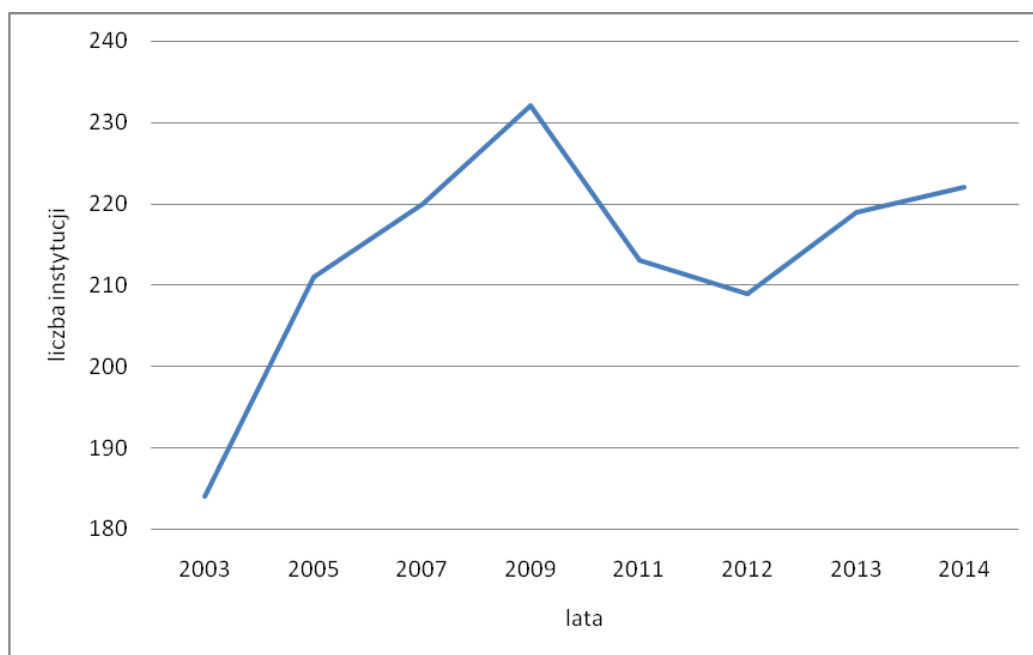
5.2 DOMY I OŚRODKI KULTURY ORAZ KLUBY I ŚWIETLICE

5.2.1 INFRASTRUKTURA DOMÓW I OŚRODKÓW KULTURY ORAZ KLUBÓW I ŚWIETLIC

W latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nastąpił wzrost **funkcjonujących na terenie województwa opolskiego domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic** o 17% – ze 184 instytucji działających w roku 2003 do 222 w 2014 roku. Jak pokazuje wykres nr 11 nie jest to linearna tendencja rosnąca – w analizowanym okresie liczba instytucji znacząco rosła do roku 2009, następnie spadała, by znowu zacząć wzrastać od 2012 roku (trzeba podkreślić, że wahania w liczbie instytucji widoczne są na poziomie całego kraju – żadne z województw, w którym w porównaniu z rokiem 2003 nastąpił wzrost instytucji, nie charakteryzuje się równomiernym modelem rozwoju). Tendencje te widoczne są w poszczególnych powiatach – liczba instytucji zmienia się w badanym okresie: w dziewięciu powiatach liczba domów kultury jest jednak większa w roku 2014 niż w roku 2003, natomiast w trzech – kluczborskim, oleskim oraz w Opolu – liczba domów kultury w roku 2014 jest mniejsza niż w roku 2003.

W skali kraju uzyskane wartości plasują Opolszczyznę w rankingu województw na pozycjach 9-10 (w latach 2003, 2005, 2007 województwo opolskie zajmowało miejsce 10, zaś od roku 2009 – 9).

Wykres 11: Liczba domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic działających w województwie opolskim w latach 2003-2014

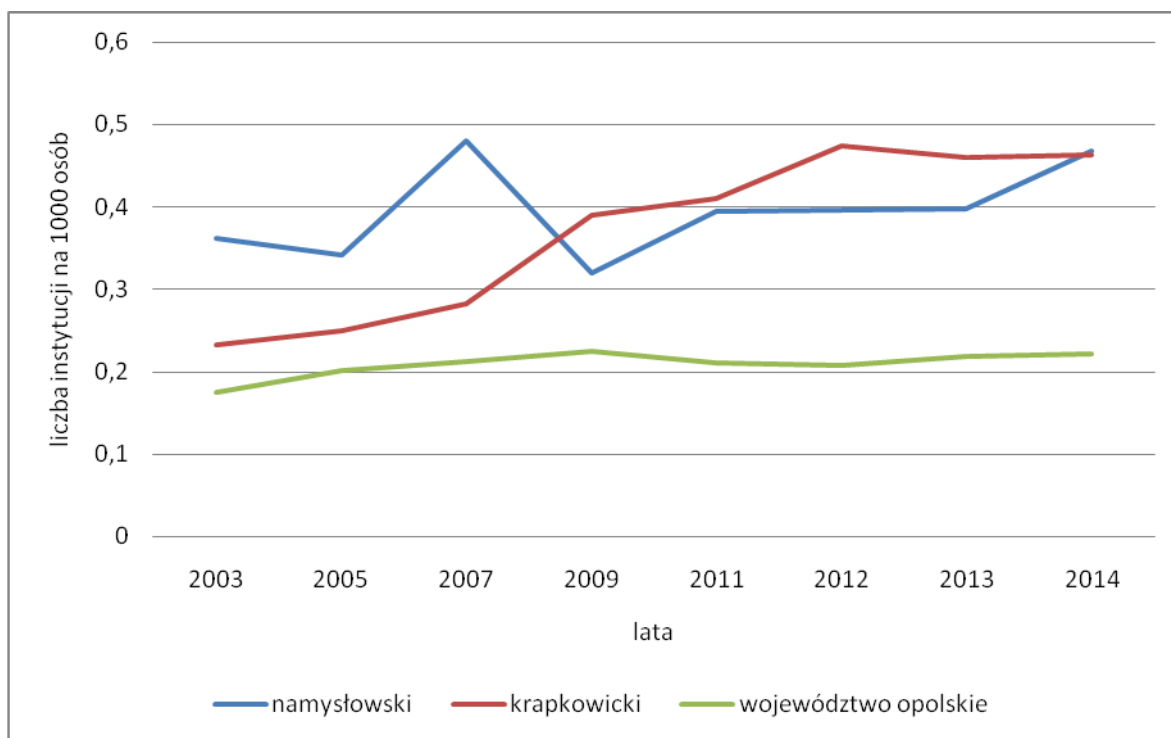

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

W latach 2012-2013 w województwie opolskim funkcjonowało sześć **domów/ośrodków kultury należących do sektora prywatnego** – po jednym w Nysie, Kolonowskim (powiat strzelecki), Opolu oraz trzy w Kędzierzynie-Koźlu. W 2014 roku już nie funkcjonował ośrodek w Nysie. Pod względem wartości tego wskaźnika, w skali kraju w latach 2012-2014 województwo opolskie plasuje się na pozycji 14 – tuż przed województwem warmińsko-mazurskim oraz lubuskim.

Średnia wartość wskaźnika zrelatywizowanego (**liczba domów/ośrodków kultury oraz klubów/świećlic w przeliczeniu na 1 000 osób**) w województwie opolskim w latach 2003, 2005, 2007, 2009-2014 wynosiła 0,209 (średnia wartość dla Polski – 0,102). Uzyskany wynik stawia województwo opolskie w czołówce województw – w latach 2003, 2005, 2007 opolskie zajmuje drugą pozycję, za zachodniopomorskim, by od roku 2009 utrzymywać pozycję lidera. Najbardziej dynamiczny wzrost analizowanego wskaźnika widoczny jest w powiatach krapkowickim oraz namysłowskim. Natomiast na poziomie gmin najwyższą średnią wartość wskaźnika osiągnął Świerczów w powiecie namysłowskim – 2,816.

Wykres 12: Liczba domów/ośrodków kultury oraz klubów/świećlic w danym roku, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w województwie opolskim oraz w powiatach krapkowickim i namysłowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

W 2014 roku 11 gmin nie posiadało na swoim terenie ani jednego domu/ośrodka kultury lub klubu/świećlicy. W tym w pięciu z nich takie instytucje działały w latach wcześniejszych – są to:

Polska Cerekiew z powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego (jedna instytucja działała w roku 2007), Turawa z powiatu opolskiego (od 2011 roku nie działa żadna instytucja), Izbicko z powiatu strzeleckiego (trzy instytucje działały w roku 2005), Zawadzkie z powiatu strzeleckiego (od 2012 roku nie działa żadna instytucja), Domaszowice z powiatu namysłowskiego (od 2009 roku nie działa żadna instytucja). Natomiast w sześciu gminach województwa w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie funkcjonował żaden dom/ośrodek kultury lub klub/światlica – prezentuje je tabela nr 2.

Tabela 2: Gminy, na terenie których w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie działały żadne domy/ośrodki kultury lub kluby/światlice

gmina	powiat	typ gminy
Skarbimierz	brzeski	wiejska
Lasowice Wielkie	kluczborski	wiejska
Pakosławice	nyski	wiejska
Branice	głubczycki	wiejska
Pawłowiczki	kędzierzyńsko-kozielski	wiejska
Chrzastowice	opolski	wiejska

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

5.2.2 WYDARZENIA KULTURALNE ORGANIZOWANE PRZEZ DOMY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE

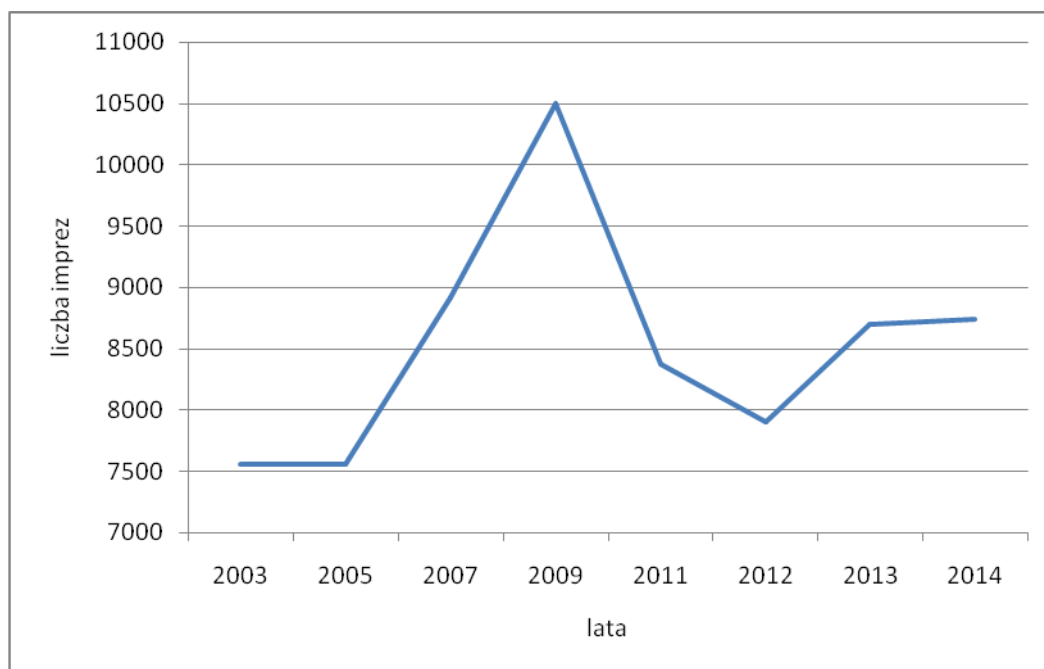
Jednym ze wskaźników aktywności życia kulturalnego gmin jest **liczba imprez zorganizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice**. Dane GUS dostępne na stronie mojapolis.pl dostępne są za lata 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014. Informują one o następujących typach wydarzeń – dyskotekach, seansach filmowych, imprezach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych, konkursach (od roku 2009), prelekcjach/spotkaniach/wykładach, wystawach, występach zespołów amatorskich, występach artystów i zespołów zawodowych. Przedstawiona typologia imprez nie jest wyczerpująca, dlatego od roku 2012 uzupełniono ją o kategorię – wydarzenia inne¹¹².

W latach 2003-2009 w województwie opolskim utrzymywała się tendencja wzrostowa w organizacji imprez. Trend ten odwrócił się w roku 2011 – liczba zorganizowanych wydarzeń w porównaniu z rokiem 2009 zmniejszyła się o 2 120. Natomiast od roku 2013 widoczny jest niewielki wzrost. Obserwowane w analizowanym okresie zmiany w rozmiarze oferty wydarzeń kulturalnych w województwie opolskim znajduje swoje odbicie w procesach zachodzących na poziomie całego kraju.

¹¹² Definicja wskaźnika dostępna na: <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/935/>, dostęp dn. 25.03.2016.

Średnia liczba organizowanych w roku imprez w województwie opolskim wynosi 8 503, dzięki czemu w latach 2003-2009 województwo zajmowało w skali kraju miejsca od 12 do 14. Natomiast analiza wskaźnika zrelatywizowanego, czyli przeliczenie **organizowanych imprez na 1 000 osób**, plasuje województwo opolskie w latach 2009, 2011-2014 na pierwszym miejscu w kraju ze średnią 8,73 (podczas gdy dla całego kraju wartość ta wynosiła 5,44).

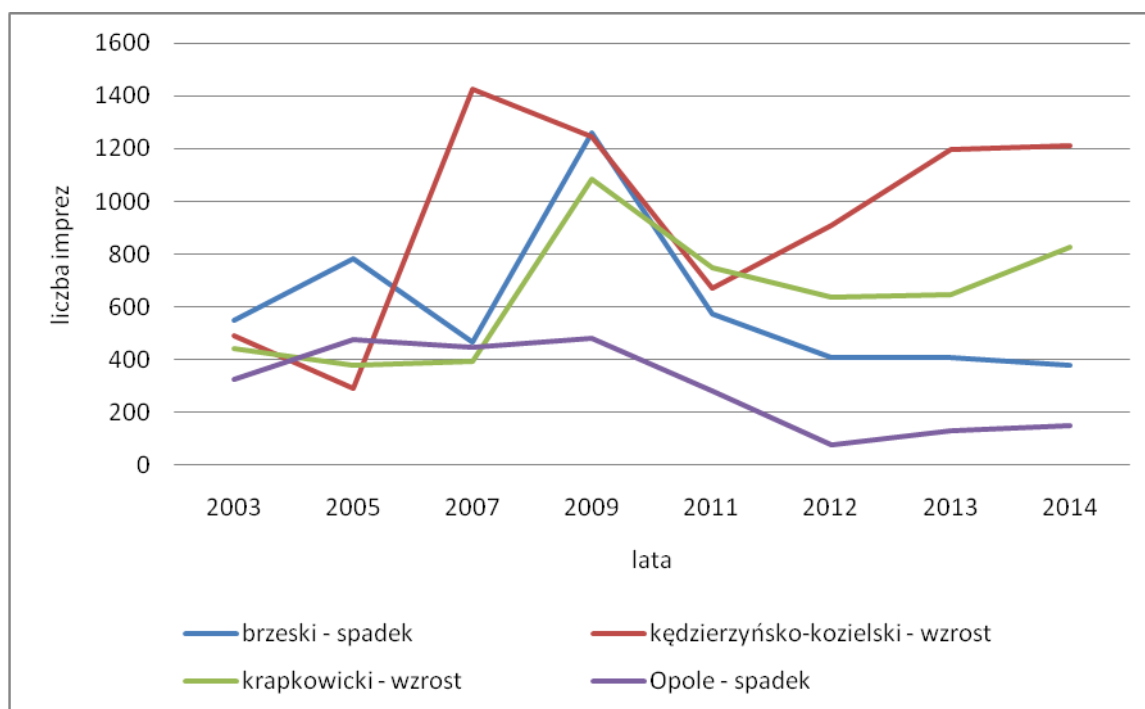
Wykres 13: Liczba imprez ogółem zorganizowanych w województwie opolskim przez domy/ośrodki kultury oraz kluby/światlice

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

W poszczególnych powiatach zmiany w liczbie organizowanych imprez są bardzo dynamiczne, ale w większości z nich wartości z roku 2014 przewyższają te z 2003. Spadek nastąpił w powiatach – brzeskim, głubczyckim, strzeleckim oraz w Opolu.

Wykres 14: Dynamika zmian w liczbie imprez organizowanych przez domy/ośrodki kultury oraz kluby/światlice – wybrane powiaty województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanopolis.pl

Tabela nr 3 prezentuje gminy, które w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011 oraz 2013 zorganizowały najwięcej wydarzeń kulturalnych¹¹³. Dynamiczny charakter badań pozwala zaobserwować aktywność poszczególnych gmin w dłuższym okresie czasu oraz zrekonstruować wzory ich działalności kulturalnej.

¹¹³ Metodologia analizy za „Kultura pod chmurnym niebem. Dynamiczna diagnoza kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Raport 2012” autorstwa Barbary Fatygi, Magdaleny Dutkiewicz, Ryszarda Michalskiego oraz Pawła Tomanka.

Tabela 3: Wybrane 10 pierwszych rang JST ze względu na liczbę wydarzeń kulturalnych organizowanych w latach 2003-2013 przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice, w lb

gminy i m. na prawach powiatu		liczba wydarzeń		ranga		liczba wydarzeń		ranga		liczba wydarzeń		ranga		liczba wydarzeń		ranga		liczba wydarzeń		ranga									
		2003				2005				2007				2009				2011				2013				2014			
województwo ogółem		7 559				7 562				8 917				10 496				8 376				8 698				8 736			
Strzelce Opolskie	m-w ¹¹⁴	1 355	1	1 428	1	1 717	1	1 499	1	1 108	1	1 369	1	1 034	2														
Prudnik	m-w	378	2	413	3	547	3	625	4	520	2	528	3	599	3														
Kietrz	m-w	337	3	213	9	241	8																						
Opole	mnpp ¹¹⁵	324	4	475	2	448	5	480	6	280	9																		
Paczków	m-w	287	5	288	5	334	6	492	5	343	4	223	9																
Nysa	m-w	269	6	269	4	294	7	361	9																				
Namysłów	m-w	259	7	242	7	207	9					200	10	200	9														
Głuchotązy	m-w	257	8	247	6	474	4	383	8	322	6	320	4	382	5														
Kędzierzyn-Koźle	miejska	238	9			1 194	2	1 043	2	441	3	973	2	1 038	1														
Głubczyce	m-w	232	10	209	10					276	10	244	7	200	9														
Brzeg	miejska			240	8	203	10																						
Lubsza	wiejska							645	3	304	7																		
Krapkowice	m-w							464	7																				
Zdzieszowice	m-w							320	10	341	5			262	7														
Byczyna	m-w									289	8																		
Ozimek	m-w											271	5																
Strzeleczy	wiejska											269	6	292	6														
Wołczyn	m-w											234	8	251	8														
Korfantów	m-w													450	4														

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanopolis.pl

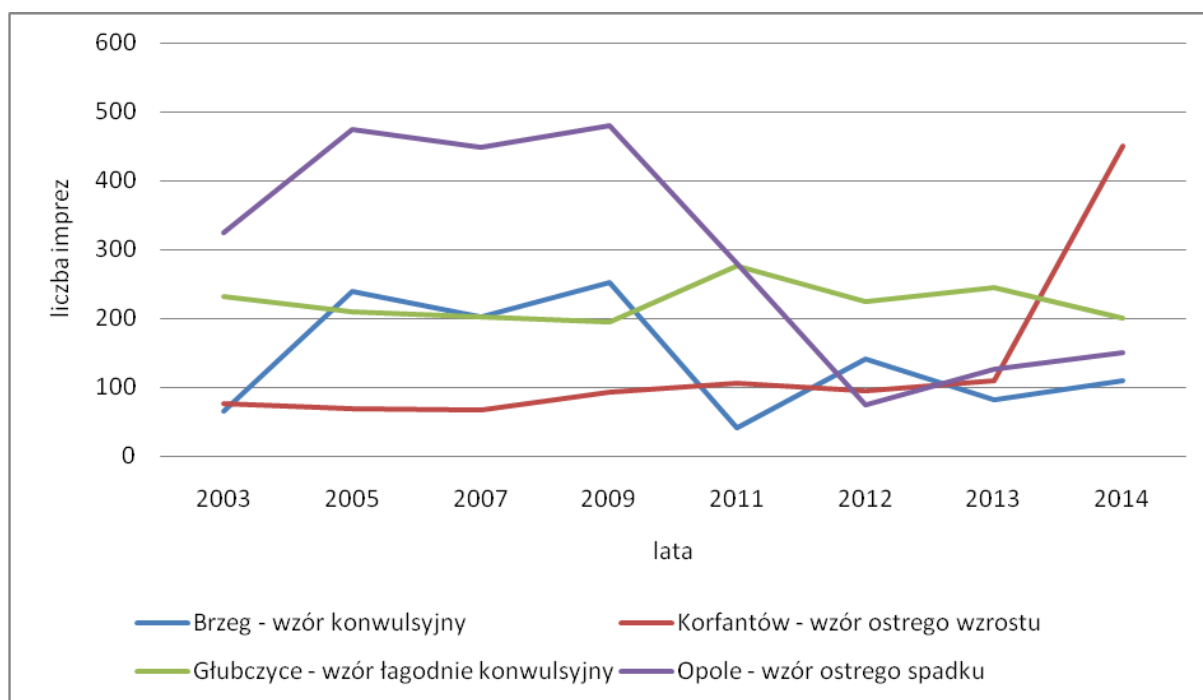
¹¹⁴ m-w – gmina miejsko-wiejska

¹¹⁵ mnpp – miasto na prawach powiatu

Żadna z gmin zaprezentowanych w tabeli nr 3 nie charakteryzuje się stabilną (bądź łagodnie rosnącą) liczbą imprez kulturalnych organizowanych w latach 2003-2014. Na przestrzeni analizowanego okresu można zaobserwować dużą dynamikę w poszczególnych gminach. Taka sytuacja w zasadzie uniemożliwia opracowanie prognozy na temat przyszłych działań gmin w zakresie ich aktywności kulturalnej.

W dwóch gminach (miejsko-wiejskiej oraz wiejskiej) widoczny jest intensywny, ale systematyczny wzrost organizowanych wydarzeń kulturalnych. W pięciu gminach powtarza się wzór konwulsyjny – liczba imprez naprzemiennie rośnie i maleje. Można wyróżnić dwa typy dynamiki konwulsyjnej – ostry, gdzie obecne są intensywne wzrosty i spadki liczby imprez (widoczny w dwóch gminach miejskich) oraz łagodny, w którym liczba imprez rośnie, by w kolejnych latach nieznacznie spaść i znowu w sposób umiarkowany wzrosnąć (obecny w trzech gminach miejsko-wiejskich). W analizowanych gminach najczęściej można zaobserwować tendencję spadkową w organizacji wydarzeń kulturalnych. Zjawisko to dotyczy dziesięciu gmin – tylko w jednej z nich wielkość ta opada w sposób stały i łagodny, natomiast w pozostałych przypadkach załamanie ma charakter gwałtowny – po okresie stabilnego wzrostu lub utrzymywania się wzoru konwulsyjnego liczba imprez raptownie spada.

Wykres 15: Wzory aktywności kulturalnej gmin na przykładzie liczby wydarzeń kulturalnych organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w latach 2003-2013 – wybrane gminy województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Tabela nr 4 prezentuje 18 gmin, w których domy kultury, kluby i świetlice przynajmniej raz na przestrzeni lat 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie zorganizowały żadnego wydarzenia kulturalnego. Zestawienie liczby imprez z liczbą działających w gminach instytucji kultury w poszczególnych latach wskazuje, że tylko w dwóch przypadkach funkcjonująca instytucja nie wykazała aktywności w zakresie organizacji imprez – w gminie Turawa w 2003 roku oraz w gminie Murów w 2009 roku. W pozostałych przypadkach brak wydarzeń kulturalnych związany jest z faktem, że w danym czasie w gminie nie funkcjonował żaden dom kultury, klub czy świetlica. Sytuacja ta dotyczy 16 gmin (w sześciu gminach wiejskich w badanym czasie nie działała ani jedna instytucja kultury tego typu).

Tabela 4: Gminy, w których przynajmniej raz w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie odnotowano żadnych imprez organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/świetlice, w lb

gminy i miasta na prawach powiatu	powiat	typ gminy	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2013	2014
Dąbrowa	opolski	wiejska	0	0	0	15	20	32	28	39
Baborów	głubczycki	m-w ¹¹⁶	0	0	4	0	4	15	20	21
Jemielnica	strzelecki	wiejska	0	26	41	23	19	24	12	9
Turawa	opolski	wiejska	0	6	7	5	0	0	0	0
Polska Cerekiew	kędzierzyńsko-kozielski	wiejska	0	0	14	0	0	0	0	0
Izbicko	strzelecki	wiejska	0	17	0	0	0	0	0	0
Skarbimierz	brzeski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Lasowice Wielkie	kluczborski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Pakosławice	nyski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Branice	głubczycki	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Pawłowiczki	kędzierzyńsko-kozielski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Chrzastowice	opolski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Zębowice	oleski	wiejska	19	0	0	0	0	0	49	49
Murów	opolski	wiejska	7	8	7	0	0	0	0	10
Domaszowice	namysłowski	wiejska	8	5	10	0	0	0	0	0
Kolonowskie	strzelecki	m-w	27	25	12	0	12	12	17	28
Zawadzkie	strzelecki	m-w	8	11	8	3	7	0	0	0
Radłów	oleski	wiejska	43	44	12	24	16	0	21	20

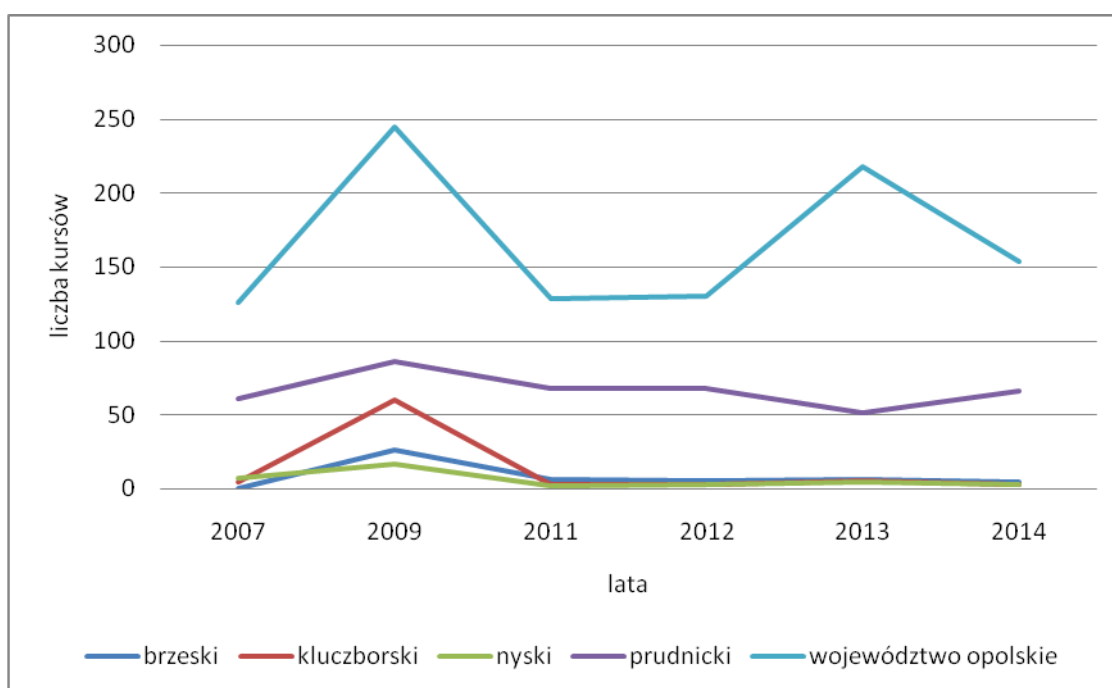
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

¹¹⁶ m-w – gmina miejsko-wiejska

5.2.3 KURSY ORGANIZOWANE PRZEZ DOMY KULTURY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE

Liderem w organizowaniu kursów¹¹⁷ przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2007-2014 jest powiat prudnicki, który zaproponował swoim mieszkańcom średnio 67 kursów w każdym z analizowanych lat. W przypadku kilku powiatów (brzeskiego, kluczborskiego, nyskiego oraz prudnickiego) rok 2009 był bezprecedensowy – w tym właśnie czasie odnotowano wyjątkowo dużą liczbę kursów – szczegóły prezentuje wykres nr 16. Beneficjentami wzrostu w roku 2009 byli szczególnie mieszkańcy gminy Wołczyn (powiat kluczborski), gdzie zorganizowano 56 kursów oraz gminy Lubsza (powiat brzeski) – 26 kursów. W przypadku powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego niepowtarzalnym rokiem był 2013, w którym zorganizowano 75 kursów, podczas gdy średnia ich liczba oscyluje wokół 12.

Wykres 16: Liczba kursów organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2007, 2009, 2011-2014 – wybrane powiaty oraz województwo opolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

¹¹⁷ GUS zbiera dane na temat kursów: języków obcych, plastycznych, nauki gry na instrumentach, wiedzy praktycznej, tańca, komputerowych oraz od 2011 roku o kursach przygotowujących do nauki w szkołach artystycznych, definicja wskaźnika dostępna na <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/89/>, dostęp dn. 20.03.2016.

W województwie opolskim w latach 2011-2014 zorganizowano średnio 158 kursów rocznie, co w skali kraju daje miejsce 14-15 (w roku 2013 opolskie zajęło 14 miejsce w rankingu województw, zaś w latach 2011-2012, 2014 miejsce 15). Bardziej dynamiczne zmiany pozycji Opolszczyzny w hierarchii województw są widoczne, gdy analizie poddamy wskaźnik zrelatywizowany, a więc liczbę zorganizowanych kursów w przeliczeniu na 1 000 osób – szczegóły prezentuje tabela nr 5.

Tabela 5: Liczba kursów zorganizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2007, 2009, 2011-2014

rok	pozycja w rankingu	wartość wskaźnika w województwie opolskim	wartość wskaźnika w kraju
2007	7	0,1215	0,1419
2009	2	0,2376	0,1873
2011	12	0,1272	0,1734
2012	13	0,1287	0,2057
2013	6	0,2170	0,2333
2014	11	0,1539	0,2172

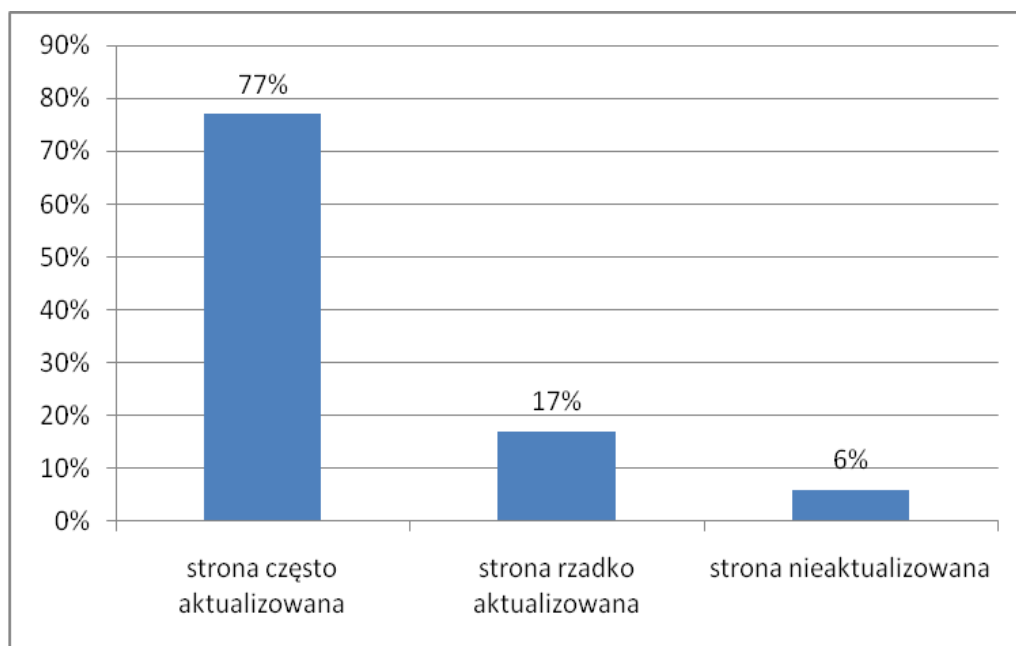
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

5.2.4 AKTYWNOŚĆ INTERNETOWA DOMÓW KULTURY

Domy kultury w świetle ilościowej analizy aktywności internetowej jawią się w zestawieniu z wcześniej prezentowanymi bibliotekami jako podmioty znacznie bardziej aktywne. W przypadku tych instytucji jako operat w badaniach posłużyło zestawienie opracowane przez Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych. Przekazana do celów diagnostycznych przez kierownictwo OCWIP baza adresowa obejmowała 61 instytucji. Zostały one przeanalizowane zgodnie z zasadami analogicznymi do tych przedstawionych wyżej w kontekście badanych bibliotek.

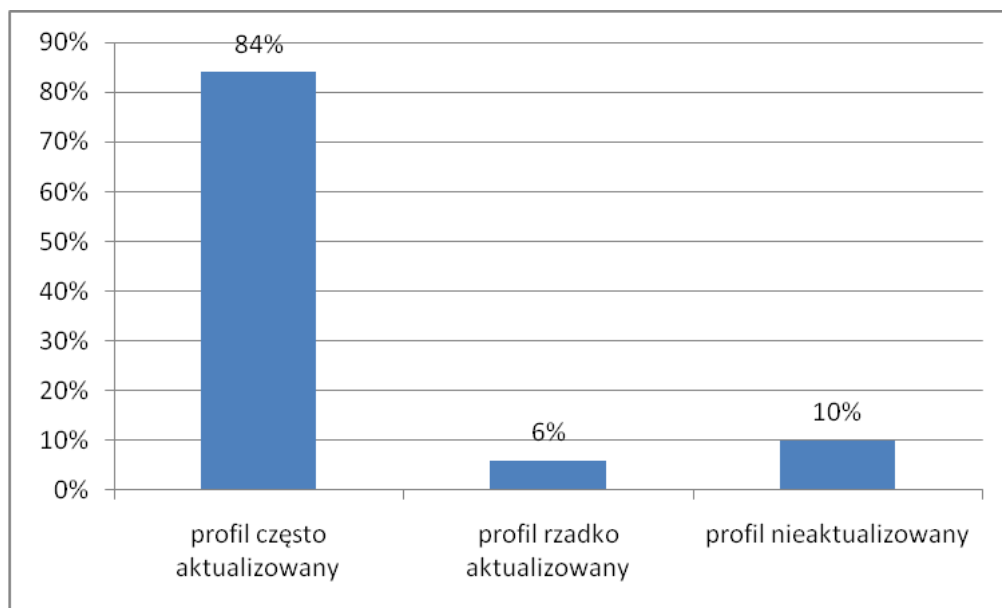
85% tych instytucji jest reprezentowana także przez własną domenę w internecie, która w dodatku najczęściej jest regularnie aktualizowana, jak wskazują dane zamieszczone na wykresie 17. Tylko nieco mniej, bo 78% domów kultury kontaktuje się z lokalną społecznością za pośrednictwem Facebooka, na którym utrzymuje przeważnie bardzo starannie aktualizowane profile (wykres 18).

Wykres 17. Aktualizacja stron internetowych domów kultury

Źródło: opracowanie własne

Wykres 18. Aktualizacja profili domów kultury na portalu społecznościowym

Źródło: opracowanie własne

5.2.5 RAPORTY PRZYGOTOWANE PRZEZ DOMY KULTURY I OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE

Eksploracja zasobów internetowych w zakresie realizowania przez domy kultury własnych badań na temat otoczenia społecznego i/lub publikowania katalogu dobrych praktyk wykazała, że instytucje w województwie opolskim albo nie udostępniają w formie cyfrowej swoich opracowań, albo nie wykazują aktywności w tym obszarze, to znaczy nie prowadzą takich badań. Natrafiono jedynie na trzy opracowania – analizę działań prowadzonych w ramach edukacji teatralnej przez Młodzieżowy Dom Kultury w Opolu oraz dwa raporty z badań na temat środowiska, w których działają instytucje kultury (Powiatowe Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich oraz Miejski Ośrodek Kultury w Kędzierzynie Koźlu).

Edukacja teatralna dzieci i młodzieży w Młodzieżowym Domu Kultury w Opolu, red. E. Marciniszyn, D. Romanowski, K. Żyliński, Opole 2012

Raport opublikowany w ramach „Biblioteki Młodzieżowego Domu Kultury w Opolu” składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza z nich dotyczy rozważań teoretycznych na temat definicji oraz celów edukacji teatralnej. Natomiast część druga opracowania skupia się na wymiarze praktycznym Młodzieżowego Domu Kultury i prezentuje działania, jakie podejmuje ta instytucja w zakresie edukacji teatralnej – zajęcia stałe, realizowane projekty oraz cykliczne imprezy teatralne. Zawarte w opracowaniu scenariusze konkretnych działań stanowią bazę dobrych praktyk, które mogą zostać wykorzystane przy opracowywaniu kolejnych projektów z dziedziny edukacji teatralnej. Niewątpliwie wartością dodaną publikacji jest osobiste podejście autorów, którzy dzielą się z czytelnikami trudnościami, jakie napotykali w trakcie realizacji poszczególnych działań oraz sposobami ich przewycięzania.

Raport z badania lokalnej aktywności kulturalnej powiatu strzeleckiego, M. Wanke, Opole – Strzelce Opolskie 2014

Raport został przygotowany na zlecenie Powiatowego Centrum Kultury w Strzelcach Opolskich i stanowi, jak pisze autor opracowania, „początek inwentaryzacji strzeleckiego świata kultury”¹¹⁸. Badanie miało charakter eksploracyjny i polegało na zdiagnozowaniu „potencjału lokalnych inicjatyw kulturalnych”¹¹⁹. Zebrany materiał miał pomóc nowopowstałej instytucji w przygotowaniu oferty kulturalnej odpowiadającej możliwościom i potrzebom mieszkańców powiatu strzeleckiego. Populację badania stanowili znawcy lokalnego życia kulturalnego (w badaniu wzięli udział sołtysi oraz przedstawiciele stowarzyszeń, mniejszości narodowych i etnicznych, klubów sportowych, pracowników świetlic i nieformalnych inicjatyw – w sumie 82

¹¹⁸ Michał Wanke, Raport z badania lokalnej aktywności kulturalnej powiatu strzeleckiego, Opole – Strzelce Opolskie 2014, s. 2

¹¹⁹ Tamże, s. 5

osoby). W badaniu wykorzystano zróżnicowane techniki – ilościowe, takie jak ankieta internetowa, kwestionariuszowe wywiady osobiste, wywiady telefoniczne oraz jakościowe w postaci obserwacji podczas konsultacji społecznych.

Raport z badań terenowych w osiedlu Blachownia w Kędzierzynie-Koźlu, E. Nycz, Kędzierzyn-Koźle 2013

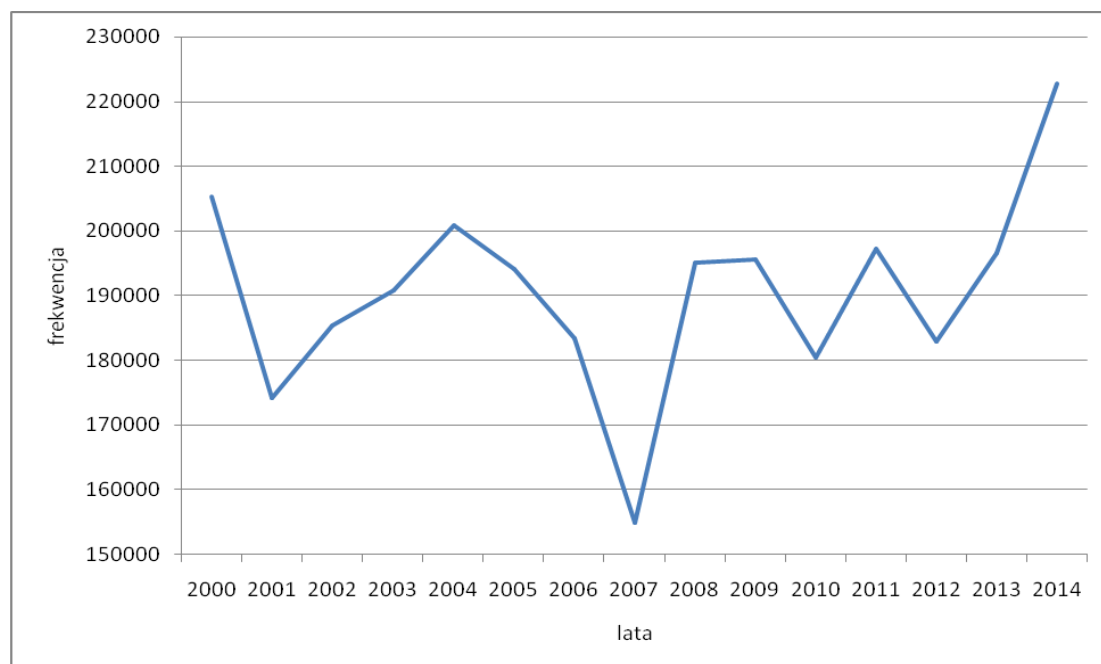
Raport powstał na zlecenie Miejskiego Ośrodka Kultury w Kędzierzynie-Koźlu w ramach projektu Narodowego Centrum Kultury – Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne. Wyniki badania miały posłużyć do opracowania strategii działalności kulturalnej MOK. Badanie miało charakter ilościowy – wykorzystano technikę wywiadu standaryzowanego, próba liczyła 50 osób – mieszkańców osiedla.

5.3 MUZEA

5.3.1 FREKWENCJA I IMPREZY OŚWIATOWE W MUZEACH

W 2014 roku w województwie opolskim działało 16 instytucji muzealnych wraz z oddziałami. Wysokość **frekwencji** w poszczególnych latach w okresie 2000-2014 znacznie się zmienia. Najniższa frekwencja miała miejsce w roku 2007 (154 785 osób), zaś najwyższa w roku 2014 (222 281 osób). Średnia roczna frekwencja (w latach 2000-2014) wynosi 190 612 osób (szczegóły prezentuje wykres nr 19).

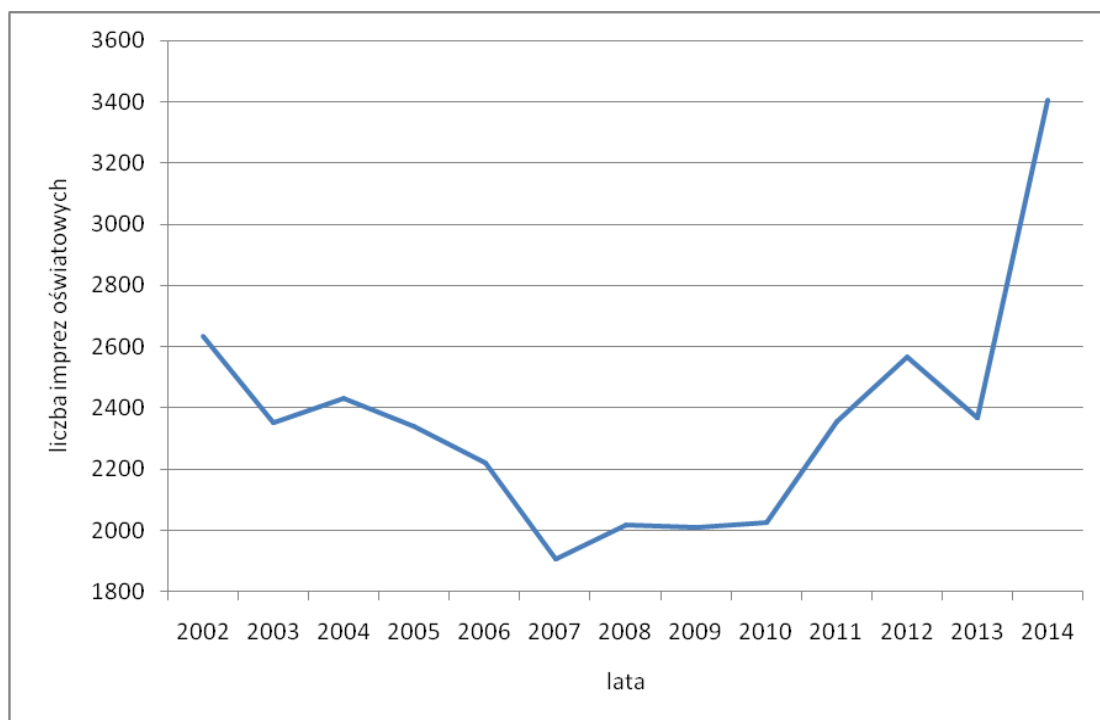
Wykres 19: Frekwencja w muzeach i oddziałach muzealnych w województwie opolskim w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

W latach 2002-2014 – muzea i ich oddziały funkcjonujące na terenie województwa opolskiego organizowały średnio 2 356 **imprez oświatowych** rocznie (szczegóły prezentuje wykres nr 20).

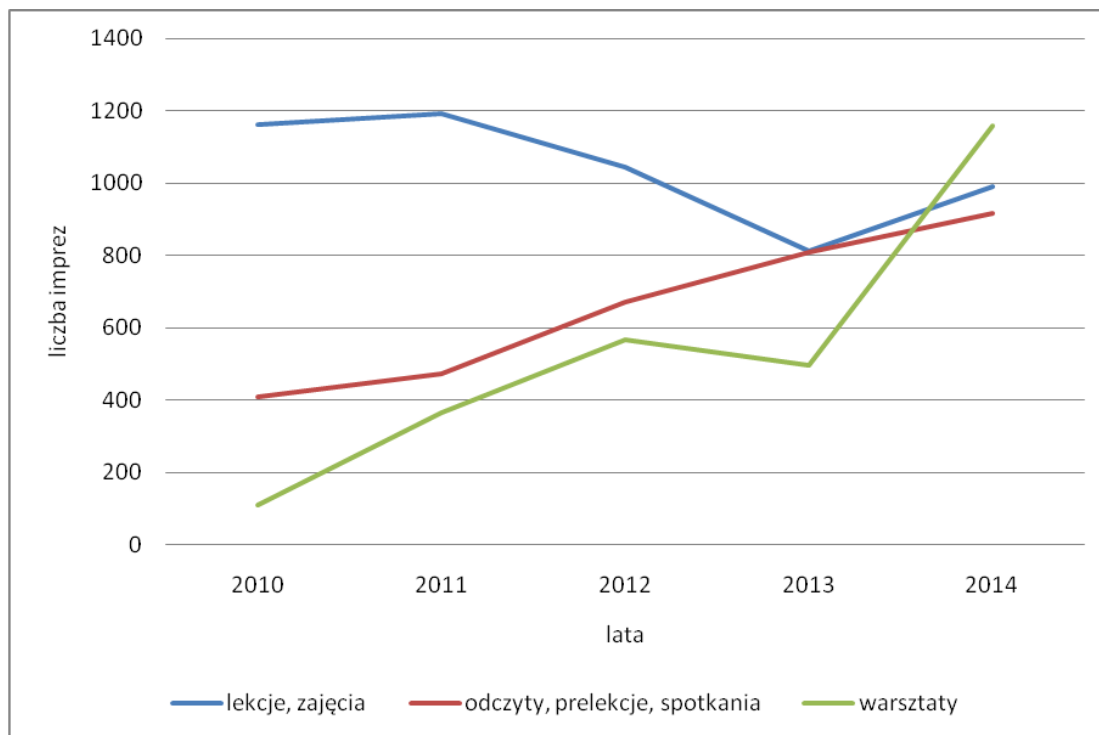
Wykres 20: Liczba imprez oświatowych zorganizowanych przez muzea i ich oddziały w województwie opolskim w latach 2002-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Od 2010 roku GUS wyszczególnia osiem typów muzealnych imprez oświatowych: koncerty, konkursy, lekcje, odczyty/prelekcje/spotkania, imprezy plenerowe, seanse filmowe, sesje/seminaria/sympozja oraz warsztaty. Najpopularniejszymi formami imprez oświatowych w muzeach i ich oddziałach w województwie opolskim są lekcje/zajęcia, odczyty/prelekcje/spotkania oraz warsztaty. Liczba odczytów/prelekcji/spotkań rośnie liniowo w ostatnich kilku latach, zaś największy wzrost zanotowano w liczbie organizowanych warsztatów – ze 109 w roku 2010 do 1 158 w roku 2014 (szczegóły prezentuje wykres nr 21). Najrzadziej muzea i ich oddziały organizują sesje/seminaria/sympozja (średnio 20 w roku w latach 2010-2014) oraz konkursy (średnio 15 w roku w latach 2010-2014).

Wykres 21: Liczba organizowanych wybranych typów imprez oświatowych przez muzea i ich oddziały w województwie opolskim w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

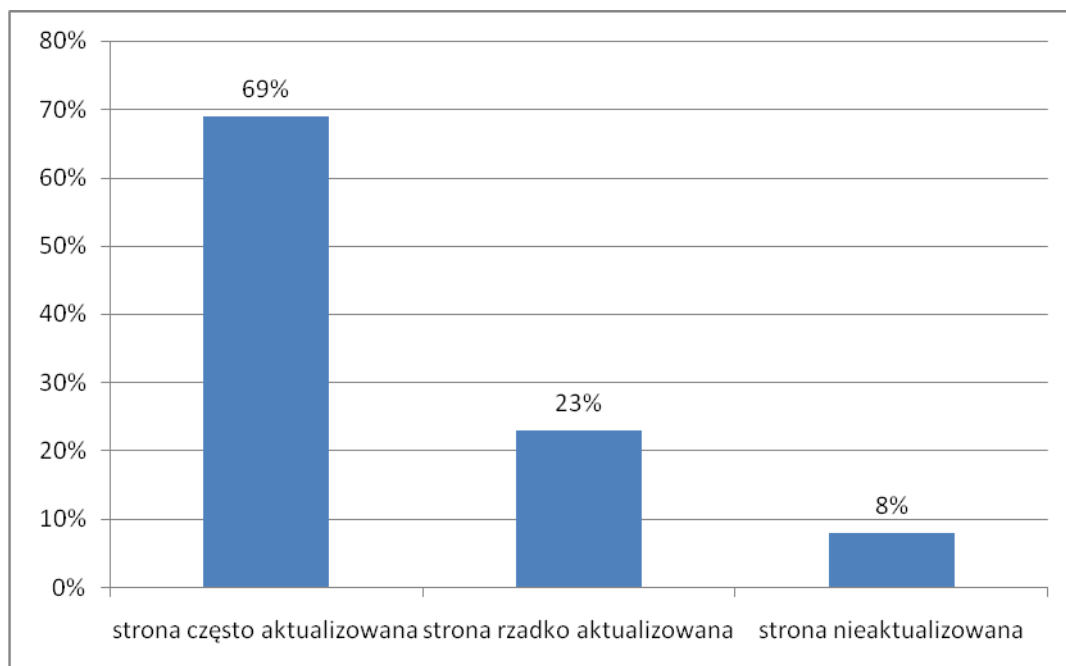
5.3.2 AKTYWNOŚĆ MUZEÓW W INTERNECIE

Bliższe przyjrzenie się aktywności internetowej placówek muzealnych ujawnia, że podmioty te – wbrew tyleż potocznym, co mylnym przekonaniom o ich technologicznym konserwatyzmie – całkiem sprawnie zaadaptowały się do warunków sieciowego społeczeństwa wiedzy. Za takim stwierdzeniem przemawia analiza ilościowa, jaką objęliśmy wszystkie muzea w województwie opolskim, za punkt wyjścia przyjmując bazę placówek muzealnych opracowaną przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów¹²⁰. Dalszy sposób postępowania badawczego pozostaje dokładnie taki sam, jak w przypadku omówionych wcześniej bibliotek i domów kultury.

Analiza wskazuje, że zdecydowana większość opolskich muzeów aktywnie korzysta z własnej domeny internetowej, czyniąc to dość regularnie, o czym przekonuje wykres 23, 11 spośród 16 muzeów z regionu opolskiego zdecydowało się założyć profil na Facebooku, co też należy uznać za niemałą liczbę. Należy dodać, że w zdecydowanej większości przypadków są to profile często aktualizowane.

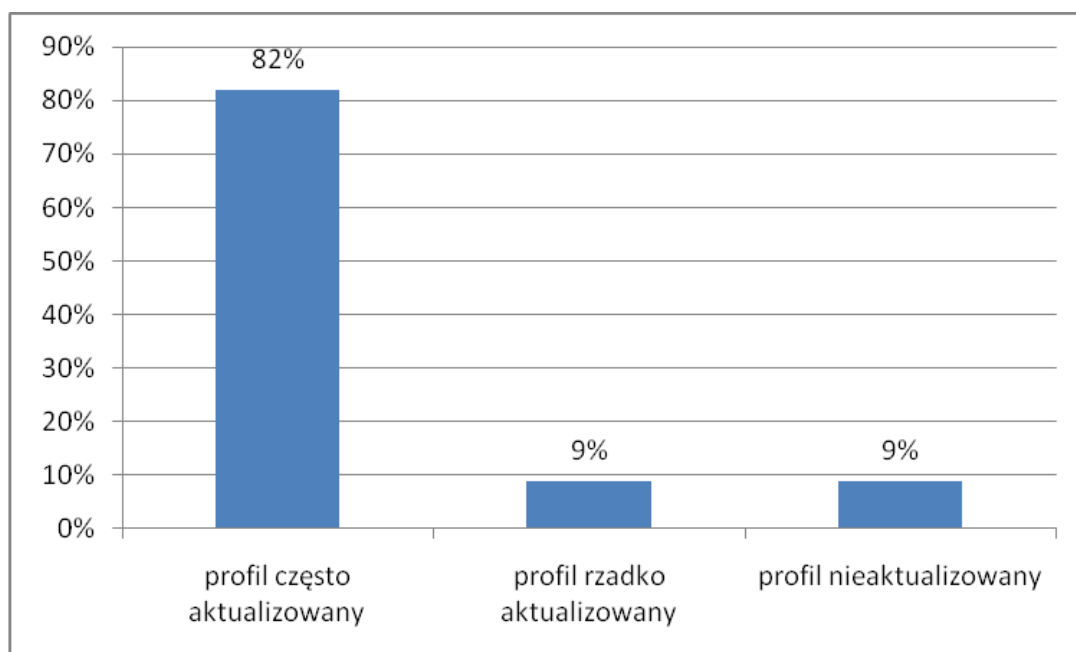
¹²⁰ <http://nimos.pl/pl/bazy-danych/wykaz-muzeow-w-polsce/baza-muzeow-w-polsce>; dostęp dn. 29.05.2016.

Wykres 22. Aktualizacja stron internetowych muzeów

Źródło: opracowanie własne

Wykres 23. Aktualizacja profili muzeów na portalu społecznościowym (Facebook)

Źródło: opracowanie własne

6.

UCZESTNICTWO W KULTURZE

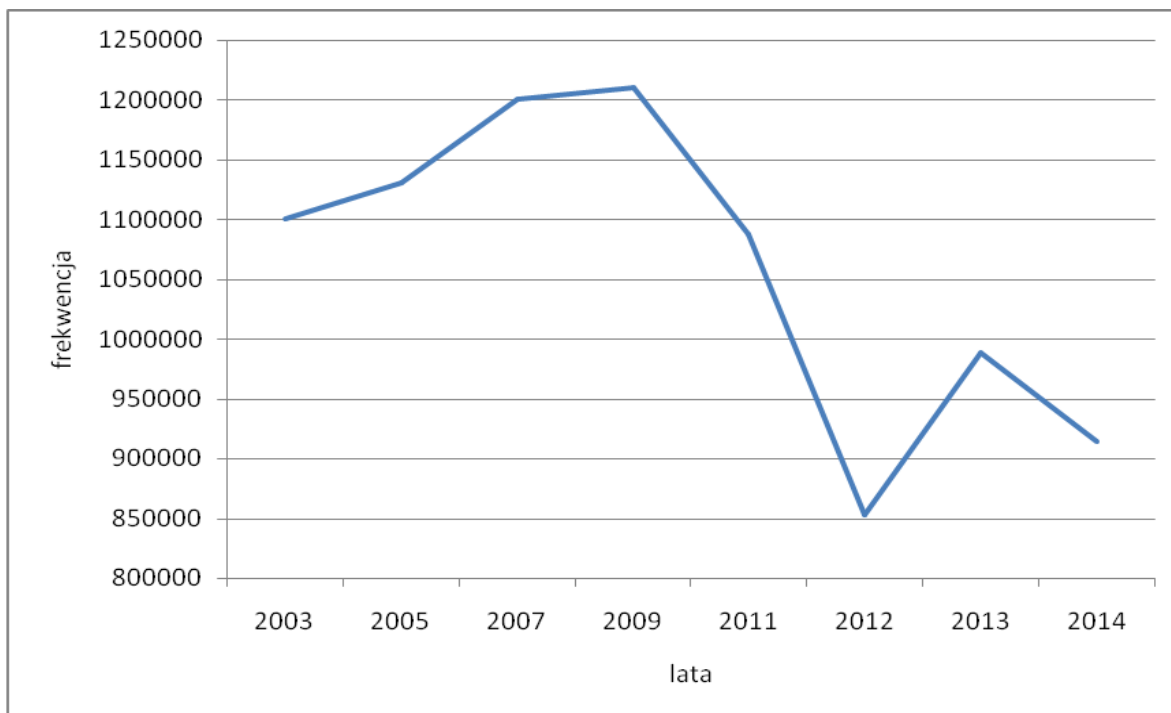
6.1 FREKWENCJA NA IMPREZACH

Jednym ze wskaźników uczestniczenia w kulturze jest frekwencja (wg definicji GUS – liczba wizyt¹²¹) na imprezach organizowanych przez domy kultury, kluby i świetlice. GUS zbiera dane na temat frekwencji na imprezach ogółem oraz poszczególnych typach wydarzeń – dyskotekach, seansach filmowych, imprezach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych, konkursach (od 2009 roku), prelekcjach/spotkaniach/wykładach, wystawach, występach zespołów amatorskich, występach artystów i zespołów zawodowych (od 2012 roku uwzględniana jest także kategoria „inne imprezy”). Dostępne są dane za lata 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014. Publikowane dane nie uwzględniają charakterystyk jednostek uczestniczących w imprezach (takich jak płeć, wiek, wykształcenie).

Analiza **frekwencji na wydarzeniach lokalnych organizowanych przez domy kultury, kluby i świetlice** w latach 2003-2014 na Opolszczyźnie wykazała, że ma ona charakter spadkowy. Po okresie wzrostu, który jest widoczny do roku 2009, od roku 2011 następuje spadek – chociaż nie linearny – popularności imprez organizowanych przez instytucje kultury, podczas gdy w skali kraju wartość wskaźnika od roku 2012 gwałtownie rośnie. Opolskie jest jedynym województwem, w którym frekwencja z roku 2014 jest niższa niż w roku 2003. W skali kraju wynik ten plasuje Opolszczyznę na 16 miejscu w rankingu województw w latach 2012-2014 (w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011 – zajmowała pozycję 14). Natomiast analiza wskaźnika zrelatywizowanego, a więc **liczby wizyt na imprezach w przeliczeniu na 1 000 osób**, pokazuje jak dynamicznie zmieniała się sytuacja województwa opolskiego na poziomie krajowym – szczegóły prezentuje tabela nr 6.

¹²¹ <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/124/>, dostęp dn. 06.02.2016 r.

Wykres 24: Frekwencja na wydarzeniach organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w województwie opolskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Tabela 6: Frekwencja na imprezach zorganizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014

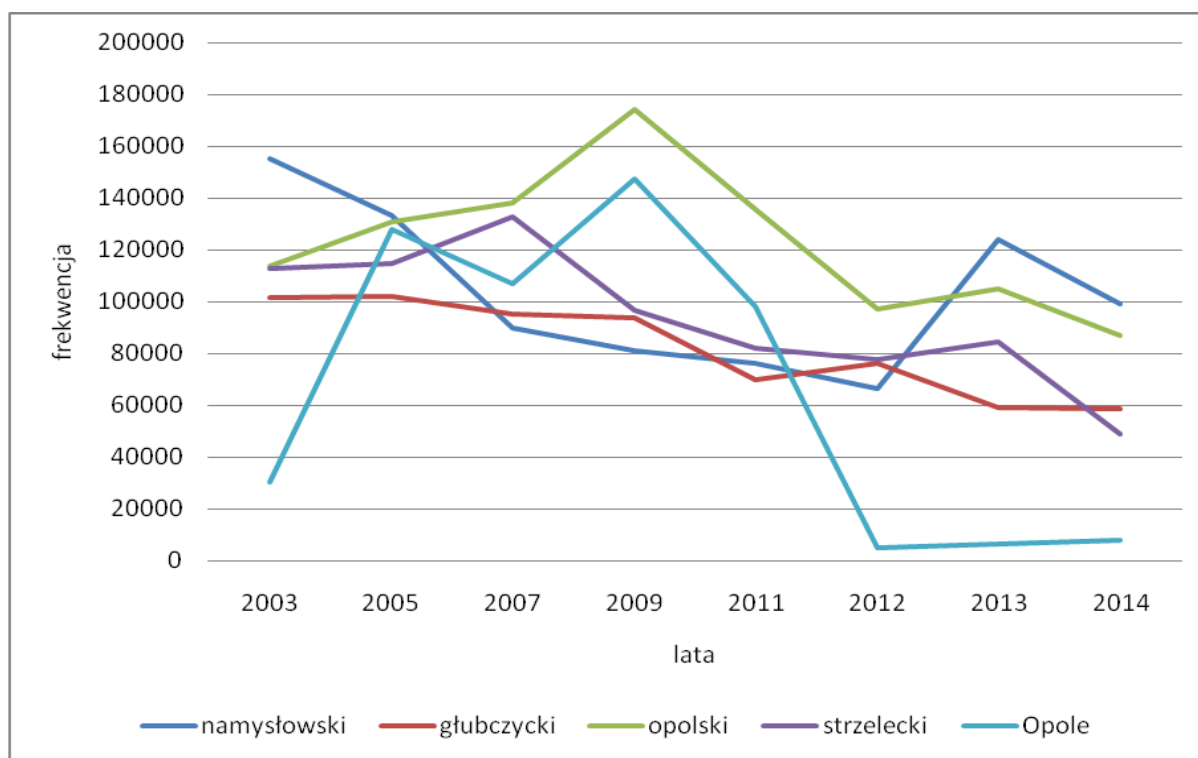
rok	pozycja w rankingu	wartość wskaźnika w województwie opolskim	wartość wskaźnika w kraju
2003	4	1043,022	791,111
2005	4	1079,081	846,067
2007	2	1157,192	881,844
2009	5	1173,674	902,745
2011	1	1072,801	797,913
2012	9	844,386	817,047
2013	9	983,773	989,880
2014	12	914,092	1047,433

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Wyraźny trend spadku frekwencji na imprezach organizowanych przez lokalne instytucje kultury widoczny jest w kilku powiatach – namysłowskim, głubczyckim, opolskim, strzeleckim oraz w

Opolu. Natomiast w powiecie nyskim, krapkowickim oraz oleskim od roku 2012 można zauważyć zwiększanie się frekwencji.

Wykres 25: Powiaty w województwie opolskim, w których spada frekwencja w lokalnych imprezach kulturalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

Tabela nr 7 przedstawia 21 gmin, które w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 przyciągnęły największą liczbę uczestników kultury¹²².

¹²² Metodologia analizy za „Kultura pod chmurnym niebem. Dynamiczna diagnoza kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Raport 2012” autorstwa Barbary Fatygi, Magdaleny Dutkiewicz, Ryszarda Michalskiego oraz Pawła Tomanka.

Tabela 7: Uczestnicy imprez organizowanych przez domy kultury, kluby i świetlice w gminach i miastach na prawach powiatu, które w latach 2003, 2005, 2007, 2009-2014 przynajmniej raz uzyskały jedną z pierwszych 10 rang w województwie, w lb

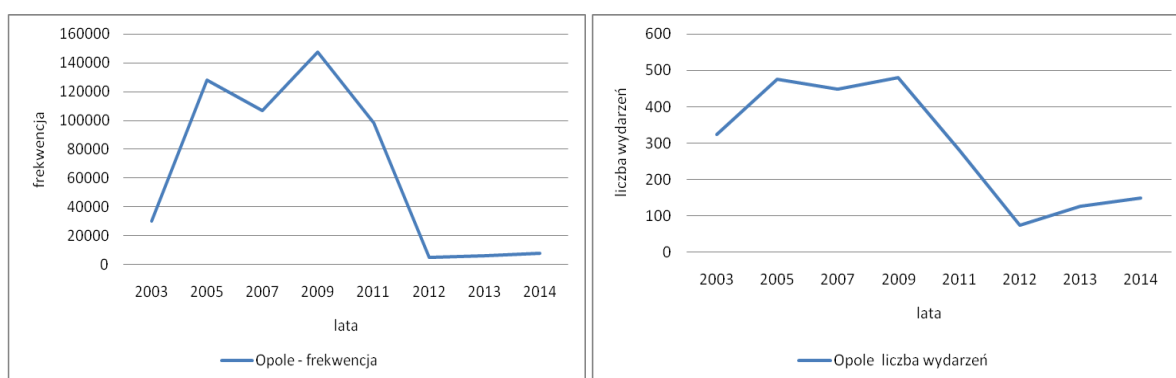
gminy i m. na prawach powiatu	liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników		liczba ranga uczestników	
	2003		2005		2007		2009		2011		2012		2013		2014	
ogółem:	1 101 084		1 130 237		1 200 110		1 210 172		1 087 767		853 001		988 117		914 876	
Namysłów	144 200	1	122 700	2	75 560	5	68 466	5	61 855	3	53 773	4	106 313	2	78 384	2
Strzelce	100 482	2	100 326	3	111 558	1	82 532	3	60 782	4	59 922	2	69 351	3	31 158	5
Opolskie	86 950	3														
Kluczbork	74 631	4	82 199	4	70 200	6	75 980	4	51 698	5	55 817	3	34 402	7	27 488	8
Głubczyce	47 160	5	78 770	5	77 865	4	36 425	9			23 920	8	29 880	8	62 530	3
Nysa	41 942	6							36 035	9						
Byczyna	34 890	7			88 798	3	116 050	2	150 421	1	135 332	1	143 948	1	123 646	1
Kędzierzyn- Koźle	31 860	8	28 560	10												
Bierawa	30 251	9	42 772	7	56 922	7	65 890	6	37 730	8						
Dobrzeń Wielki	30 162	10	127 944	1	106 977	2	147 351	1	97 962	2						
Opole			47 250	6	36 932	10										
Krapkowice			33 134	8	49 035	8	59 962	7					35 140	6	50 025	4
Brzeg			29 541	9	40 641	9	37 867	8	40 674	7	27 713	7	25 477	9		
Ozimek							33 514	10			29 085	6	36 445	5	30 380	6
Prudnik											43 677	5	54 950	4	25 319	10
Grodków									50 936	6						
Paczków									28 279	10						
Tarnów													24 071	10		
Opolski																
Biała											23 010	9				
Olesno											22 460	10			27 450	9
Kietrz															28 905	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

W 13 gminach zaprezentowanych w tabeli nr 7 w ostatnich latach zaobserwować można spadek liczby odwiedzających imprezy lokalne. W pozostałych siedmiu mimo, że wartość ta naprzemiennie rośnie i maleje, to w ostatnim czasie zauważalny jest wzrost zainteresowania mieszkańców lokalnymi imprezami kulturalnymi.

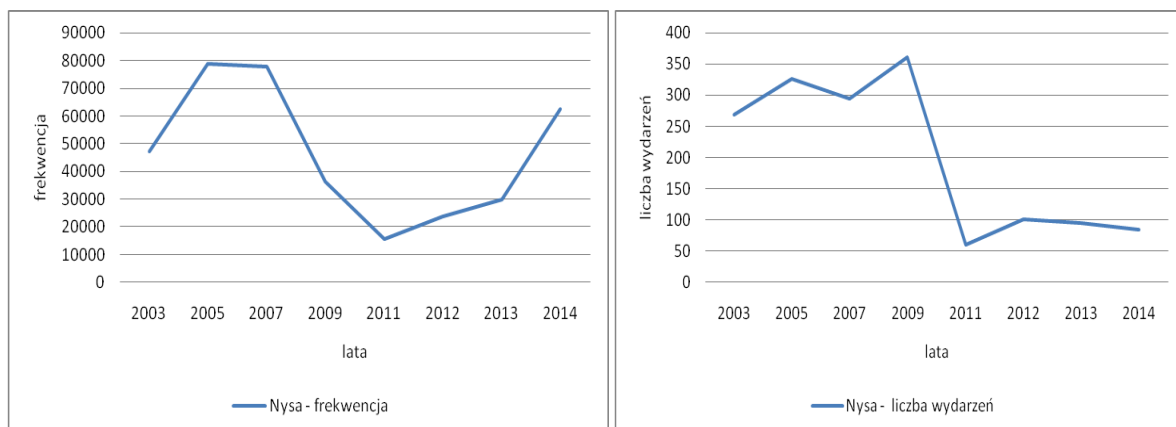
13 gmin znalazło się co najmniej raz w pierwszej dziesiątce miejscowości, które w latach 2003-2014 zorganizowały najwięcej wydarzeń kulturalnych (tabela nr 3) oraz osiągnęły najwyższe wskaźniki frekwencji (tabela nr 7). Dalsza analiza wykazała, że obecne w tych gminach wzory uczestnictwa nie zawsze nakładają się na wzory aktywności kulturalnej (zgodność obu wzorów ilustruje Opole) – sytuacja taka miała miejsce w Nysie, Krapkowicach, Brzegu. Szczegółowe różnice prezentują wykresy nr 26-29.

Wykres 26: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Opola

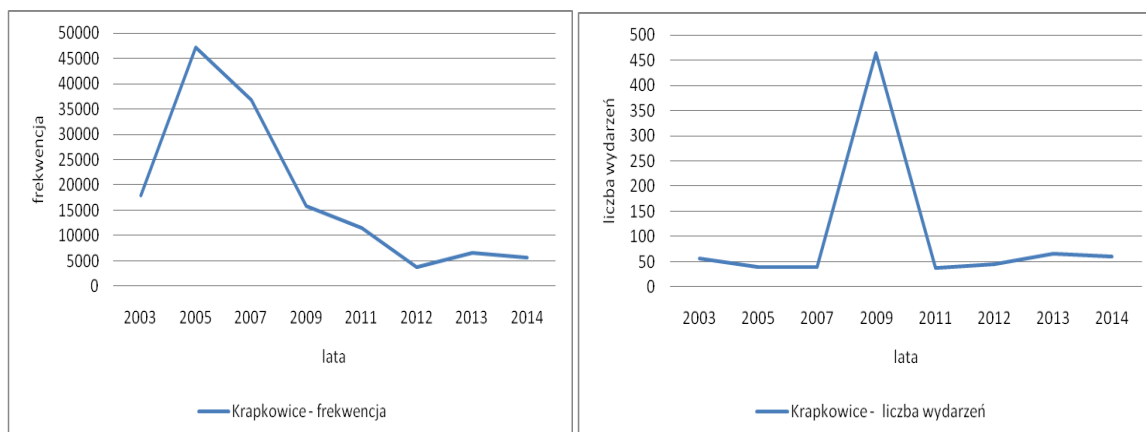
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanopolis.pl

Wykres 27: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Nysy

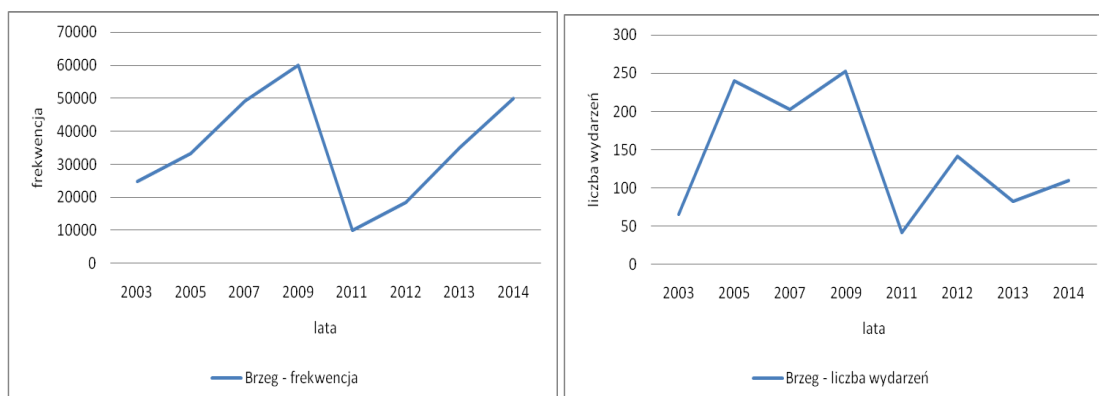
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanopolis.pl

Wykres 28: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Krapkowic

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Wykres 29: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Brzegu

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Gminy, które zgodnie z danymi GUS przynajmniej raz w latach 2003-2014 nie odnotowały żadnych uczestników imprez organizowanych przez lokalne domy kultury, kluby i świetlice pokrywają się z mapą miejscowości, które w analizowanym okresie nie organizowały wydarzeń kulturalnych oraz nie wykazały funkcjonowania instytucji kultury tego typu – wyjątek stanowią (por. tabela nr 4) gminy Turawa i Murów.

Tabela 8: Gminy, w których przynajmniej raz w latach 2003-2014 nie odnotowano żadnych uczestników imprez organizowanych przez domy kultury, kluby i świetlice, w lb

gminy i miasta na prawach powiatu	powiat	typ gminy	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2013	2014
Baborów	głubczycki	m-w ¹²³	0	0	360	0	650	1 065	2 500	2 500
Dąbrowa	opolski	wiejska	0	0	0	2 080	3 250	4 290	2 060	5 910
Jemielnica	strzelecki	wiejska	0	734	931	669	758	618	220	229
Turawa	opolski	wiejska	0	390	320	310	0	0	0	0
Polska Cerekiew	kędzierzyńsko- kozielski	wiejska	0	0	1 000	0	0	0	0	0
Izbicko	strzelecki	wiejska	0	408	0	0	0	0	0	0
Skarbimierz	brzeski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Lasowice Wielkie	kluczborski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Pakosławice	nyski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Branice	głubczycki	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Pawłowiczki	kędzierzyńsko- kozielski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Chrzastowice	opolski	wiejska	0	0	0	0	0	0	0	0
Zębowice	oleski	wiejska	2 250	0	0	0	0	0	3 840	3 000
Murów	opolski	wiejska	380	390	210	0	0	0	0	50
Kolonowskie	strzelecki	m-w	887	1 711	300	0	1 725	1 136	2 150	2 460
Domaszowice	namysłowski	wiejska	580	340	550	0	0	0	0	0
Zawadzkie	strzelecki	m-w	1 200	2 500	3 500	1 500	0	0	0	0
Radłów	oleski	wiejska	3 000	3 000	8 200	7 000	2 700	0	4 600	4 390

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

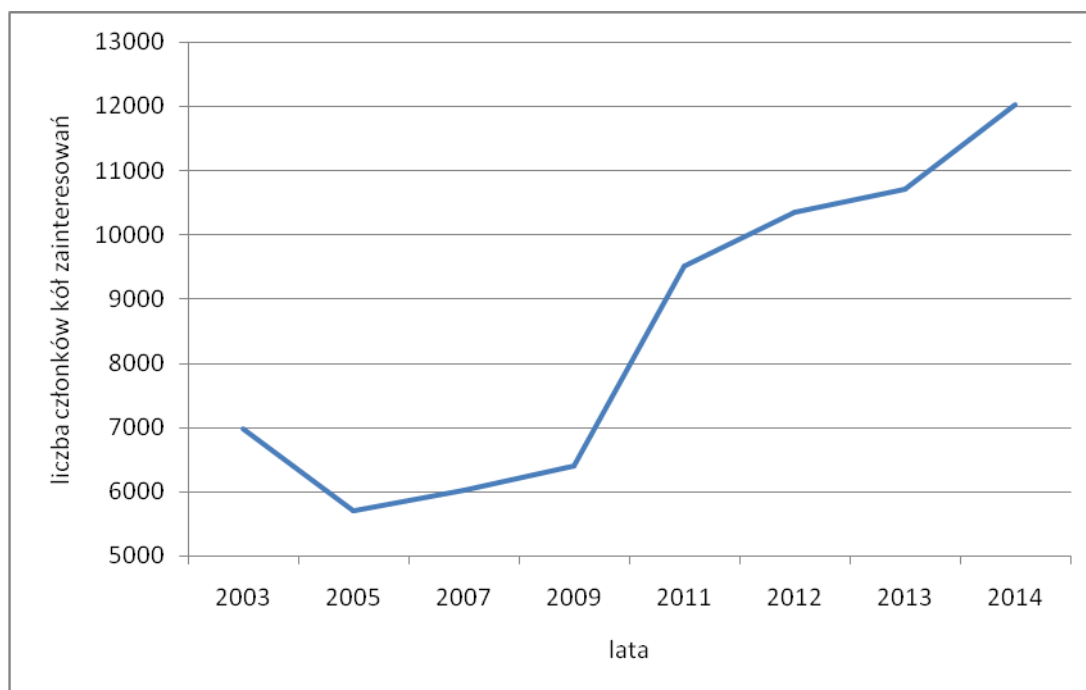
¹²³ m-w – gmina miejsko-wiejska

6.2 LICZBA CZŁONKÓW KÓŁ ZAINTERESOWAŃ

Kolejnym wskaźnikiem uczestnictwa w kulturze jest aktywność w kołach/klubach zainteresowań działających w domach/ośrodkach kultury, klubach/światlicach. Zgodnie z metodologią przyjętą przez GUS, „członkowie klubów działających w różnych jednostkach liczeni są tyle razy, do ilu klubów należą”¹²⁴. GUS gromadzi dane na temat następujących rodzajów kół/klubów: dyskusyjnych klubów filmowych, fotograficznych i filmowych, klubów seniora, informatycznych, plastycznych, politechnicznych, tanecznych, teatralnych, terapeutycznych, turystycznych i sportowo-rekreacyjnych. Dostępne są dane za lata 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014.

Od 2005 roku w województwie opolskim widoczny jest dynamiczny wzrost **liczby członków kół (klubów) zainteresowań działających w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach**. Szczegóły prezentuje wykres nr 30. Analiza na poziomie powiatów wykazuje, że jedynie powiat nyski oraz Opole nie wykazują coraz wyższej wartości wskaźnika. Od 2003 roku systematycznie zmniejsza się liczba gmin, w których nie działają koła zainteresowań w lokalnych ośrodkach kultury – z 36 gmin w 2003 roku do 19 gmin w 2014 roku. Mimo tych zmian województwo opolskie plasuje się na końcu rankingu województw (od 2012 zajmuje pozycję 15).

Wykres 30: Liczba członków kół (klubów) zainteresowań w województwie opolskim w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

¹²⁴ Definicja wskaźnika dostępna na <http://www.mojapolis.pl/pointers/chart/76/>, dostęp dn. 24.03.2016.

Analiza wskaźnika zrelatywizowanego (**liczba członków kół zainteresowań w przeliczeniu na 1 000 osób**) pokazuje jak bardzo zmienia się pozycja województwa w skali kraju – prezentuje to tabela nr 9.

Tabela 9: Liczba członków kół/klubów zainteresowań, działających w domach/ośrodkach kultury, klubu/świećlicach w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014

rok	pozycja w rankingu	wartość wskaźnika w województwie opolskim	wartość wskaźnika w kraju
2003	5	6,6081	5,3037
2005	12	5,4516	6,2331
2007	10	5,8105	6,5592
2009	12	6,2118	7,185
2011	5	9,3792	8,5857
2012	6	10,2465	9,4061
2013	6	10,6649	10,1566
2014	3	12,0197	10,9895

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

Tabela nr 10 zawiera informacje o liczebności członków kół (klubów) zainteresowań działających w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w gminach, które przynajmniej raz na przestrzeni lat 2003-2014 uzyskały jedną z pierwszych rang w skali województwa¹²⁵.

¹²⁵ Metodologia analizy za „Kultura pod chmurnym niebem. Dynamiczna diagnoza kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Raport 2012” autorstwa Barbary Fatygi, Magdaleny Dutkiewicz, Ryszarda Michalskiego oraz Pawła Tomanka.

Tabela 10: Liczba członków kół (klubów) zainteresowań w gminach i miastach na prawach powiatu, które przynajmniej raz w latach 2003-2014 uzyskały jedną z pierwszych 10 rang w skali województwa, w lb

gminy i m. na prawach powiatu	typ gminy	liczba członków		ranga		liczba członków		ranga		liczba członków		ranga		liczba członków		ranga		liczba członków		ranga	
		2003		2005		2007		2009		2011		2012		2013		2014					
województwo ogółem		6 976		5 710		6 026		6 405		9 510		10 351		10 712		12 030					
Nysa	m-w ¹²⁶	3 075	1	241	7	275	5							360	8						
Opole	mnpp ¹²⁷	639	2	597	2	686	2	741	2			369	9	338	9						
Prudnik	m-w	502	3	781	1	1 245	1	1 161	1	1 596	1	1 395	1	1 262	1	1 438	1				
Tarnów Opolski	wiejska	261	4	204	8																
Bierawa	wiejska	249	5			321	4	239	7	435	5	408	7								
Strzelce	m-w	237	6	425	3			239	7	414	6	331	10	388	7	564	4				
Kluczbork	m-w	227	7	268	6	265	6	243	6												
Kietrz	m-w	184	8	163	10	203	7	236	9	365	7	524	4	451	5	539	6				
Namysłów	m-w	176	9			195	8	254	5												
Biała	m-w	130	10																		
Byczyna	m-w			375	4	375	3														
Kędzierzyn- Koźle	miejska			329	5			522	3	789	2	486	5	1 260	2	1 161	2				
Grodków	m-w			165	9																
Ozimek	m-w					176	9														
Rudniki	wiejska					162	10														
Dobrzeń Wielki	wiejska							291	4	334	8			330	10	360	9				
Głubczyce	m-w							168	10	226	10										
Lubrza	wiejska									600	3	597	2	586	4	557	5				
Wołczyn	m-w									573	4	561	3	911	3	1 015	3				
Gogolin	m-w									230	9					473	7				
Korfantów	m-w											469	6	421	6	302	10				
Świerczów	wiejska											373	8			455	8				

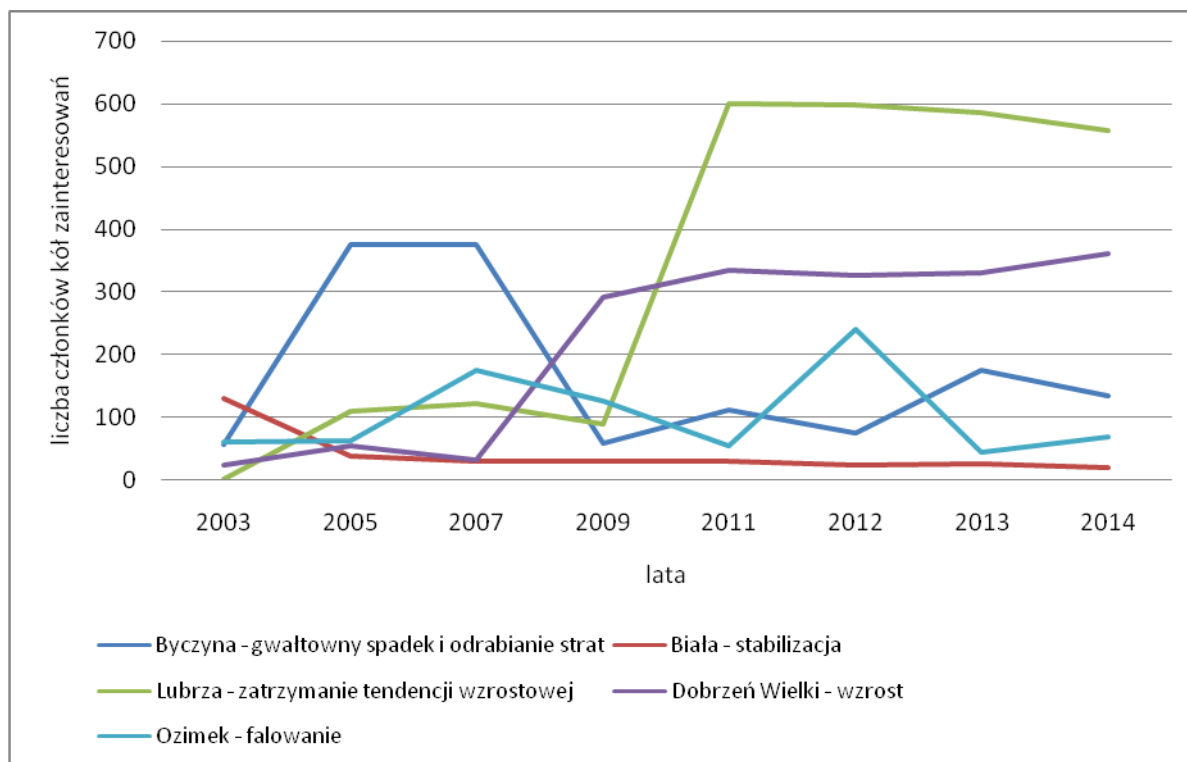
Źródło: opracowanie własne na podstawie mojanapolis.pl

¹²⁶ m-w – gmina miejsko-wiejska

¹²⁷ mnpp – miasto na prawach powiatu

W sześciu z 22 gmin, które pomiędzy 2003 a 2014 rokiem przynajmniej raz uzyskały jedną z pierwszych rang widoczny jest od kilku lat wzrost zainteresowania członkostwem (gminy miejsko-wiejskie: Prudnik, Głubczyce, Gogolin, Kietrz, Wołczyn, gminy wiejskie Świerczów oraz Dobrzeń Wielki). W gminie wiejskiej Lubrza tendencja wzrostowa osiągnęła maksymalny pułap i od roku 2011 zaczyna spadać. Dwie gminy od kilku lat utrzymują na podobnym poziomie liczbę członków kół zainteresowań (gmina miejsko-wiejska Biała oraz gmina wiejska Rudniki). W czterech miejscowościach (Opole, gminy miejsko-wiejskie: Kluczbork, Nysa, Byczyna) nastąpił gwałtowny spadek zainteresowaniem członkostwem w kołach zainteresowań, obecnie wartości te powoli rosną, ale nie osiągnęły jeszcze rozmiaru sprzed kryzysu. Osiem gmin prezentuje bardzo dynamiczne zmiany w liczbie członków kół zainteresowań na przestrzeni lat 2003-2014 – wartości te naprzemiennie rosną i maleją (gmina miejska Kędzierzyn-Koźle, gminy miejsko-wiejskie: Namysłów, Ozimek, Grodków, Korfantów oraz Strzelce Opolskie, gminy wiejskie: Bierawa oraz Tarnów Opolski).

Wykres 31: Wzory zaangażowania w działalność kół (klubów) zainteresowań w latach 2003-2014 – wybrane gminy województwa opolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie mojapolis.pl

6.3 BADANIA NA TEMAT UCZESTNICTWA W KULTURZE

Raport „Diagnoza inicjatyw angażujących osoby w wieku 50+ na terenie województwa opolskiego”¹²⁸ został przygotowany przez Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych przy współpracy z Ośrodkiem Badań Społecznych SONDA sp. zo.o. w ramach projektu „Kulturalni pięćdziesięcioletni. Diagnoza inicjatyw angażujących osoby w wieku 50+ na terenie województwa opolskiego”. W raporcie szczegółowo przeanalizowano 10 wybranych typów działań angażujących osoby w wieku 50+. Były to: zajęcia artystyczne, działania związane z dziedzictwem i kulturą regionu, inicjatywy o tematyce kulturalnej, organizacja wydarzeń o charakterze kulturalnym, spotkania z dziedziny kultury, warsztaty muzyczne/wokalne/taneczne, wyjazdy kulturalne, zajęcia teatralne, zajęcia z zakresu rękodzieła, zespoły muzyczne. W badaniu wykorzystano dwie techniki: opinie uczestników i odbiorców oferty kulturalnej zbierano za pomocą wywiadu standaryzowanego, natomiast wywiad pogłębiony wykorzystano podczas rozmów z reprezentantami instytucji organizujących te wydarzenia oraz z przedstawicielami społeczności lokalnej¹²⁹.

Z przeprowadzonych badań wynika, że oferta działań społecznych i kulturalnych skierowana do osób w wieku 50+ w województwie opolskim jest bogata, a seniorzy charakteryzują się zróżnicowanymi potrzebami kulturalnymi (powiązanymi z ich cechami społeczno-demograficznymi, jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania, kondycja finansowa, wykształcenie). Autorki raportu widzą konieczność przeprowadzenia szczegółowej analizy potrzeb kulturalnych osób w wieku 50+ w województwie opolskim, by oferta kulturalna w jak największym stopniu odpowiadała oczekiwaniom jej potencjalnych odbiorców i uczestników. Analiza materiału empirycznego pozwoliła również zidentyfikować najważniejsze bariery, które utrudniają osobom w wieku 50+ uczestnictwo w kulturze. Są nimi: „bariery mentalne, wynikające z braku wiedzy oraz nawyku podejmowania aktywności społecznej; bariery informacyjne, wynikające z niedostosowania sposobów przekazywania informacji na temat inicjatyw społecznych do możliwości odbiorców; bariery finansowe, które utrudniają osobom w wieku senioralnym udział w tego typu inicjatywach w stopniu uznanym przez nich za odpowiedni; bariery komunikacyjne, wynikające z konieczności przemieszczania się w celu skorzystania z oferty imprez kulturalnych”¹³⁰. Autorki raportu rekomendują zatem zainicjowanie działalności edukacyjnej w zakresie przekazywania wiedzy na temat korzyści płynących z aktywności kulturalnej seniorów (sposób komunikowania oraz kanały komunikacyjne powinny być dostosowane do możliwości i potrzeb seniorów)¹³¹.

¹²⁸ Zygmunt A., Górny A., Diagnoza inicjatyw angażujących osoby w wieku 50+ na terenie województwa opolskiego, Opole 2014.

¹²⁹ Tamże, s. 5-6.

¹³⁰ Tamże, 174.

¹³¹ Tamże, 174-175.

7.

UDZIAŁ INSTYTUCJI
Z WOJEWÓDZTWA
OPOLSKIEGO
W KONKURSACH
GRANTOWYCH

Jednym ze wskaźników aktywności podmiotów działających w obszarze kultury i edukacji jest ich poziom zaangażowania w pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych. Eksploracji zostały zatem poddane wyniki naboru do konkursów grantowych organizowanych na poziomie ogólnokrajowym (przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowe Centrum Kultury, Akademię Orange, Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Fundację Banku Zachodniego WBK – Bank Ambitnej Młodzieży, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych) oraz konkursy na poziomie regionalnym i lokalnym (Samorządu Województwa Opolskiego, Urzędu Miasta w Opolu, Fundacji Górażdzie – Aktywni w Regionie).

7.1 KONKURSY OGÓLNOPOLSKIE

Z programów grantowych oferowanych przez **MKiDN** wybrano inicjatywę „**Edukacja**”, która ma na celu „rozwijanie ekspresji twórczej i kreatywności, podnoszenie kompetencji artystycznych i medialnych”¹³². Program ten składa się z trzech priorytetów: Edukacja kulturalna (w tym „Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży” oraz „Zadania edukacyjno-animacyjne”), Edukacja artystyczna, Edukacja medialna i informacyjna (dane tylko za rok 2015). Analizie poddano wyniki konkursów z lat 2015-2016. Inicjatywa ministerialna jest największym w Polsce programem wspierającym działania z zakresu edukacji kulturowej¹³³.

W analizowanym okresie do konkursów przystąpiło 12 instytucji z województwa opolskiego. Połowę nich stanowią organizacje pozarządowe (pięć stowarzyszeń oraz jedna fundacja), zaś wśród podmiotów publicznych wyróżnić można jedną wojewódzką oraz pięć samorządowych (w tym między innymi dwa domy kultury, dwa teatry, jedno muzeum) instytucji kultury.

Instytucje te złożyły w sumie 23 wnioski, z czego 10 uzyskało dofinansowanie. Najwyższą skutecznością wykazały się: Towarzystwo Międzynarodowych Kursów Muzycznych im. Jerzego (uzyskało dofinansowanie na oba złożone wnioski), fundacja Prodeste (dofinansowanie na trzy spośród czterech wniosków), Społeczne Towarzystwo Artystyczne w Opolu (dwa wnioski uzyskały dofinansowanie, dwa wnioski odrzucono). Po jednym projekcie ze środków ministerialnych z puli Programu Edukacja realizowały/realizują również Stowarzyszenie Opolskie Lamy, Teatr im. Jana Kochanowskiego oraz Opolski Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki.

Szczegółowy udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach grantowych MKiDN na tle kraju prezentuje tabela nr 11. Do Programu Edukacja 2015 zgłoszono 1341 wniosków, zaś do edycji w roku 2016 – 1350. W obu konkursach udział instytucji z województwa opolskiego kształtował się na poziomie 1% wszystkich zgłoszeń (w 2015 – 0,67%, w 2016 – 1,03%).

¹³² <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse/programy-ministra/programy-mkidn-2016/edukacja/informacje-ogolne.php>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹³³ Krajewski M., Schmidt F., Animacja/edukacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce. Raport końcowy”, Kraków 2014, s. 20.

Tabela 11: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach grantowych MKiDN

Priorytet 1. Edukacja kulturalna 2015			
Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży do 18 roku życia			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	58	71	5
województwo opolskie	2	0	0

Priorytet 1. Edukacja kulturalna 2015			
Zadania edukacyjno-animacyjne			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	154	581	58
województwo opolskie	3	2	0

Priorytet 2. Edukacja artystyczna 2015			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	44	162	22
województwo opolskie	1	0	0

Priorytet 3. Edukacja medialna i informacyjna 2015			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	42	139	5
województwo opolskie	1	0	0

Priorytet 1. Edukacja kulturalna 2016			
Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	51	137	10
województwo opolskie	0	2	0

Priorytet 1. Edukacja kulturalna 2016**Zadania edukacyjno-animacyjne**

	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	53	781	70

Priorytet 2. Edukacja artystyczna 2016

	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	31	183	34
województwo opolskie	1	1	0
województwo opolskie	3	7	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.mkidn.gov.pl>

W 2013 roku Polska Fundacja Komunikacji opublikowała raport „Diagnoza kompetencji pracowników organizacji pozarządowych działających w sferze kultury”¹³⁴. Celem badania było „określenie poziomu wiedzy i kompetencji z zakresu pozyskiwania funduszy i zarządzania projektami wśród organizacji pozarządowych działających w sektorze kultury”¹³⁵. Jednym z elementów procesu badawczego była analiza wybranych programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2010-2012 (Wydarzenia artystyczne w latach 2010-2012, Kultura polska za granicą w roku 2010, Promocja literatury i czytelnictwa w roku 2012)¹³⁶. W interesującym badaczy okresie w województwie opolskim złożono 83 wnioski, z czego 27% z nich (23 wnioski) złożyły organizacje pozarządowe¹³⁷. Do realizacji przyjęto 13% wniosków złożonych przez organizacje pozarządowe, 48% wniosków odrzucono na etapie oceny merytorycznej, zaś 39% z nich – co stanowi najwyższy współczynnik w kraju – odrzucono na etapie oceny formalnej¹³⁸. Żaden z podmiotów działających na terenie województwa opolskiego nie złożył w okresie analizowanych trzech lat 6 lub więcej wniosków (podobnie niska aktywność charakteryzowała instytucje w województwach: lubuskim, podkarpackim oraz świętokrzyskim)¹³⁹.

Instytucje kultury z Opolszczyzny równie rzadko biorą udział w konkursach grantowych „Program Dom Kultury+” organizowanych przez **Narodowe Centrum Kultury**. Zasadniczą ideą tego programu jest „poszerzenie dostępu do kultury, stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi współpracy, komunikacji, pobudzenie aktywności obywatelskiej w przestrzeni kultury,

¹³⁴ Nowak M., Wójcik A., Diagnoza kompetencji pracowników organizacji pozarządowych działających w sferze kultury. Raport końcowy, Polska Fundacja Komunikacji, Warszawa 2013.

¹³⁵ Tamże, s. 7.

¹³⁶ Tamże, s. 10.

¹³⁷ Tamże, s. 13.

¹³⁸ Tamże, s. 18.

¹³⁹ Tamże, s. 19.

wykreowanie warunków sprzyjających nowoczesnej edukacji kulturalnej i artystycznej”¹⁴⁰. Od 2013 roku funkcjonuje edycja programu zatytułowana „Inicjatywy lokalne”, która ma służyć „wzmocnieniu zaangażowania domów kultury w życie społeczności lokalnej, odkrywaniu i rozwijaniu potencjału i kapitału kulturowego jej członków oraz kulturotwórczych zasobów społeczności”, zaś „główny nacisk programu położony jest na nawiązywanie przez dom kultury stałych relacji z mieszkańcami miejscowości, na terenie których działa. Odkrywanie talentów i wzmacnianie potencjału społecznego ma owocować stworzeniem wspólnych projektów na rzecz społeczności lokalnych i przestrzeni publicznej”¹⁴¹.

Analiza wyników konkursów **Programu Dom Kultury+**¹⁴² w latach 2012-2016 („Edukacja artystyczna 2012” oraz „Inicjatywy lokalne”, edycje 2013-2016) wykazała, że w badanym okresie złożono ogółem 781 wniosków, w tym instytucje kultury z Opolszczyzny aplikowały o środki 12 razy (co stanowi 1,5% ogółu złożonych wniosków)¹⁴³. W uzyskanie dotacji z NCK zaangażowało się dziesięć podmiotów, w tym jeden z nich – Miejski Ośrodek Kultury w Kędzierzynie-Koźlu – uzyskał dofinansowanie dwukrotnie. Warto podkreślić, że żaden podmiot z Opolszczyzny nie stanął do konkursu w roku 2015.

Tabela 12: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach grantowych NCK

Program Dom Kultury + Edukacja artystyczna 2012			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	35	220	20
województwo opolskie	3	2	0

Program Dom Kultury + Inicjatywy lokalne 2013			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	50	86	31
województwo opolskie	2	1	0

¹⁴⁰ <http://www.nck.pl/dom-kultury/>, dostęp dn. 13.05.2016.

¹⁴¹ <http://www.nck.pl/dom-kultury-inicjatywy-lokalne/>, dostęp dn. 13.05.2016.

¹⁴² „Udział w programie zakłada współpracę partnerską domów, ośrodków i centrów kultury ze szkołami poprzez realizację zajęć z przedmiotów artystycznych. Celem programu jest stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego przy wykorzystaniu zasobów, którymi dysponują domy kultury oraz budowanie lokalnych koalicji na rzecz kultury w kontekście współpracy międzyinstytucjonalnej”, <http://nck.pl/dom-kultury-edukacja-artystyczna-2012/292453-dk-edukacja-artystyczna/>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹⁴³ Wykazy wniosków rozpatrzonych pozytywnie, negatywnie oraz zawierających błędy formalne przygotowane przez NCK nie zawsze zawierają pełną nazwę podmiotu wnioskującego (np. Miejski Dom Kultury – bez podania miejscowości). Uniemożliwia to pełną geograficzną lokalizację podmiotów wnioskujących.

Program Dom Kultury + Inicjatywy lokalne 2014			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	50	55	2
województwo opolskie	1	1	0

Program Dom Kultury + Inicjatywy lokalne 2016			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
kraj	50	70	6
województwo opolskie	1	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://nck.pl/>

Oprócz dwóch najważniejszych w Polsce programów wspierających działania z zakresu edukacji kulturowej – ministerialna inicjatywa „Edukacja” oraz „Program Dom Kultury+” NCK, analizie poddano również konkursy organizowane przez inne podmioty (zarówno publiczne, jak i prywatne). Jednym z alternatywnych źródeł dofinansowania działalności z zakresu edukacji kulturowej jest program grantowy **Akademia Orange**, którego celem jest „promowanie nowoczesnej edukacji dzieci i młodzieży poprzez wspieranie innowacyjnych projektów edukacyjnych, które w nowatorski i atrakcyjny sposób zachęcają do zdobywania wiedzy oraz uczestnictwa w kulturze”¹⁴⁴. W ciągu sześciu edycji trwania programu instytucje z Opolszczyzny uzyskały dofinansowanie na siedem projektów realizowanych przez pięć podmiotów. Dwukrotnie w konkursach zwyciężyły propozycje złożone przez Polski Komitet Pomocy Społecznej w Głuchołazach oraz Gminny Ośrodek Kultury w Tarnowie Opolskim. Wśród beneficjentów programu jest także muzeum powiatowe, stowarzyszenie oraz gminny ośrodek kultury.

Dotacje dla organizacji pozarządowych na działania związane ze zwiększaniem aktywności i świadomości obywateli i wspólnot lokalnych można uzyskać z **Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**. Program ten składa się z czterech priorytetów: 1. Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne, 2. Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie, 3. Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne, 4. Rozwój przedsiębiorczości społecznej¹⁴⁵. W 2014 roku z Programu dofinansowano 846 projektów, z czego 11 realizowały instytucje z województwa opolskiego. Siedem z nich dotyczyło priorytetu 2, dwa priorytetu 3 oraz po jednym projekcie z priorytetów 1 i 3. Na 635 projektów dofinansowanych w roku 2015, podmioty z województwa opolskiego uzyskały wsparcie na cztery działania. Zwycięskie zadania wpisywały się w zakres problemowy priorytetów 2 (dwa zadania) oraz 3 (dwa zadania).

¹⁴⁴ <https://akademiaorange.pl/about/>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹⁴⁵ <http://www.mpips.gov.pl/spoleczenstwo-obywatelskie/fundusz-inicjatyw-obywatelskich/>, dostęp dn. 02.05.2016.

Fundacja Banku Zachodniego WBK jest organizatorem programu **Bank Ambitnej Młodzieży**, który wspiera inicjatywy edukacyjne, obywatelskie i społeczne angażujące młode osoby. Program grantowy działa od 2010. W ostatniej edycji programu (drugi nabór w 2015 roku) dofinansowanie na projekt uzyskało jedno gimnazjum z województwa opolskiego.¹⁴⁶

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej wspiera finansowo projekty z zakresu 1. Społeczeństwa, gospodarki, środowiska, 2. Edukacji, 3. Mediów, opinii publicznej, 4. Nauki, 5. Kultury. Analizie poddano wyniki naboru na projekty z zakresu kultury, których celem jest podnoszenie jakości działań kulturalnych oraz zwiększanie udziału społeczeństwa w kulturze. W ramach tego priorytetu dofinansowywane są projekty związane z edukacją kulturalną. W latach 2010-2014 Fundacja dofinansowała 919 wydarzeń, w tym 12 projektów z województwa opolskiego (w roku 2010 – 4 projekty, w roku 2011 – 4, w roku 2012 – 2, w roku 2013 – 1, w roku 2014 – 1)¹⁴⁷.

Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych dofinansowuje projekty z trzech obszarów: 1. Organizacja uroczystości, zjazdów i innych przedsięwzięć kultywujących i upowszechniających tradycje walk o niepodległość i suwerenność RP oraz pamięć o ofiarach wojny i okresu powojennego, 2. Upamiętnianie miejsc historycznych wydarzeń, czynów zbrojnych i innych form działalności niepodległościowej, męczeństwa i represji, a także upamiętnianie osób związanych z tymi wydarzeniami, 3. Działalność dokumentacyjna i wydawnicza związana z kultywowaniem i upowszechnianiem tradycji walk o niepodległość i suwerenność RP oraz pamięci o ofiarach wojny i okresu powojennego¹⁴⁸. W latach 2013-2016 Urząd dofinansował 304 projekty, w tym 5 działań zgłoszonych przez jedną instytucję z województwa opolskiego.

Największą aktywność w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych (na poziomie krajowym) wykazały się dwie instytucje: Gminny Ośrodek Kultury w Tarnowie Opolskim, który aplikował do programów grantowych MKiDN, NCK i Akademii Orange oraz Kluczborski Dom Kultury, który starał się o dofinansowanie z budżetu ministerstwa oraz NCK.

7.2 KONKURSY REGIONALNE

Samorząd Województwa Opolskiego corocznie ogłasza otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych w zakresie **rozwoju i upowszechniania kultury**. Podejmowane w tym obszarze działania obejmować mogą 1. realizowanie inicjatyw mających na celu rozwijanie edukacji artystycznej dzieci i młodzieży, 2. promocję twórców związanych z województwem opolskim, 3. organizację imprez sprzyjających integracji społecznej, 4. podtrzymywanie i upowszechnianie

¹⁴⁶ <http://fundacja.bzwbk.pl/programy-grantowe/bank-ambitnej-mlodziezy/>, dostęp dn. 02.03.2016.

¹⁴⁷ <http://fwpn.org.pl/publikacje/sprawozdania/>, dostęp dn. 02.03.2016.

¹⁴⁸ <https://www.udskior.gov.pl/Otwarty,Konkurs,Ofert,na,2016,rok,1484.html#content>, dostęp dn. 02.05.2016.

tradycji narodowej, 5. promocję i wspieranie kultury mniejszości narodowych i etnicznych¹⁴⁹. Od 2015 roku zakres zadań poszerzono o wspieranie aktywizacji i integracji społecznej seniorów¹⁵⁰, natomiast w roku 2016 dodano trzy kolejne obszary tematyczne – działalność na rzecz integracji europejskiej oraz rozwój kontaktów i współpracy między społeczeństwami; działalność wspomagającą rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; promocję Rzeczypospolitej Polskiej za granicą¹⁵¹.

Tabela 13: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach organizowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego na zadania związane z rozwojem i upowszechnianiem kultury

Rozwój i upowszechnianie kultury			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
2013	52	59	5
2014	47	77	1
2015	16	50	0
2016	35	24	0
ogółem	150	210	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://opolskie.pl>

Dotacje w latach 2013-2016 otrzymało 55 podmiotów, w tym 34 z nich uzyskało dofinansowanie na więcej niż jedno działanie w zakresie rozwoju i upowszechniania kultury. Ponadto dwie instytucje – Towarzystwo Międzynarodowych Kursów Muzycznych oraz Stowarzyszenie Opolskie Lamy z sukcesem brały udział w konkursach grantowych organizowanych przez MKiDN.

Na organizowane przez **Urząd Miasta Opola** konkursy na zadania publiczne w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w latach 2014-2016 złożono 223 oferty¹⁵². 56% z nich otrzymało dotacje, 27% odrzucono ze względu na błędy formalne, natomiast 17% wniosków zostało rozpatrzonych negatywnie.

¹⁴⁹ Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert na realizację w 2013 roku zadań publicznych Województwa Opolskiego w zakresie rozwoju i upowszechniania kultury, <http://opolskie.pl/serwis/index.php?id=777&idd=1274>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹⁵⁰ Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert na wykonanie przez organizacje i inne uprawnione Podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego w roku 2015 zadań publicznych związanych z realizacją zadań Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie wspierania i upowszechniania kultury i sztuki, <http://opolskie.pl/serwis/index.php?id=777&idd=2002>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹⁵¹ Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert na wykonanie przez organizacje i inne uprawnione Podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego w roku 2016 zadań publicznych związanych z realizacją zadań Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie wspierania i upowszechniania kultury i sztuki, <http://opolskie.pl/serwis/index.php?id=777&idd=2252>, dostęp dn. 20.03.2016.

¹⁵² Na stronach internetowych Urzędu Miasta Opola dostępne są tylko informacje na temat podmiotów, które uzyskały dotacje. Dane na temat liczby wniosków skłałą danych w danych roku oraz wniosków odrzuconych ze względów formalnych uzyskano z Centrum Dialogu Obywatelskiego UM.

Tabela 14: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach organizowanych przez Urząd Miasta Opola na zadania w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego

Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego			
	liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	liczba wniosków rozpatrzonych negatywnie	liczba wniosków zawierających błędy formalne
2014	40	14	17
2015	38	7	22
2016	48	16	21
ogółem	126	37	60

Źródło: opracowanie własne

W 2014 roku 24 podmioty uzyskały dofinansowanie na realizację 40 zadań, w 2015 – 27 instytucji na 38 zadań, zaś w 2016 – 26 podmiotów na 48 zadań. W analizowanym okresie dotację na największą liczbę zadań otrzymały – Stowarzyszenie Opolskie Lamy (13 zadań), Stowarzyszenie OPAK (12 zadań) oraz Związek Polskich Artystów Plastyków (9 zadań).

Na terenie województwa opolskiego od 2012 roku działa **Fundacja Góraždze – Aktywni w Regionie**, której celem jest wspieranie przedsięwzięć o zasięgu lokalnym i regionalnym dotyczących: ochrony środowiska, nauki i oświaty, kultury i sztuki, kultury fizycznej i sportu, opieki nad zabytkami, wspomagania rozwoju społeczności lokalnych, ochrony i promocji zdrowia, pomocy ofiarom katastrof i klęsk żywiołowych oraz pomocy społecznej i dobroczynności¹⁵³. W trzech dotychczas rozstrzygniętych Programach Grantowych Fundacji wsparcie otrzymało 150 projektów na 631 zgłoszonych wniosków.

W 2012 roku wsparto 33 projekty – w tym cztery z nich dotyczyły Rozwoju i promocji regionu, zaś siedem Kultury i sztuki. W 2013 roku dofinansowano 39 projektów, w tym 10 z zakresu Rozwoju i promocji regionu oraz 11 z obszaru Projektów naukowych i edukacyjnych. W 2014 roku Fundacja wsparła 37 działań, w tym 5 z zakresu Ochrony polskiej kultury, sztuki i architektury oraz 6 z dziedziny Rozwój i promocja regionu. Natomiast w roku 2015 dofinansowanie uzyskało 41 działań, w tym 10 z obszaru Kultura i ochrona zabytków.

¹⁵³ <http://www.aktywniwregionie.pl/pl/o-nas>, dostęp dn. 02.05.2016.

8.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wnioski

Statystyki publiczne nie gromadzą danych na temat działalności edukatorów kulturalnych – instytucje kultury nie są zobowiązane do upubliczniania informacji na ten temat, dlatego eksplorację problemu edukacji kulturowej na Opolszczyźnie rozpoczęto od analizy dostępnych publicznie informacji, które w sposób pośredni wskazują na możliwości prowadzenia edukacji kulturowej w województwie oraz poziom zaangażowania instytucji kultury w przygotowanie oferty edukacyjnej.

1. Problematyka edukacji kulturowej w ujęciu teoretycznym i badaniach opolskich naukowców

Środowisko akademickie w regionie opolskim cechuje pewna samoreferencyjność i jednocześnie złożoność relacji. Oznacza to między innymi, że zawiązują się dość trwałe alianse badaczy zainteresowanych podobną problematyką, publikujących i konferujących we własnym gronie. Poza tym nie zawsze możliwe jest jednoznaczne oddzielenie instytucjonalnych obszarów działalności naukowej od sfery co prawda publicznej, ale o mniejszym stopniu formalności (np. sektora NGO).

Wspomnianą samoreferencyjność nieco rozbija fakt, że edukacja kulturowa jest *ex definitione* dziedziną interdyscyplinarną, co wyraźnie potwierdza nasza analiza. Zajmują się nią przedstawiciele całej gamy różnych dyscyplin – od pedagogiki i kulturoznawstwa, poprzez polonistykę, socjologię, po historię i teorię sztuki.

Warto zarejestrować jeszcze jeden istotny fakt – termin „edukacja kulturowa/kulturalna” pojawia się w pracach opolskich akademików rzadko. Jest niewiele publikacji w samym tytule anonsujących tę problematykę, równie nieczęsto interesujące nas pojęcie pojawia się w treści artykułów naukowych. Mimo to lektura wielu z tych prac wskazuje, że w istocie ich tematyka koncentruje się na edukacji kulturowej. Brakuje im tylko tego konkretnego spoiwa – terminologicznego, organizacyjnego (w postaci np. jednostki dydaktyczno-naukowej), redakcyjnego, czy po prostu wyrastającego z jednego, podzielanego paradygmatu. Nie czynimy z tego absolutnie zarzutu, bowiem nauki społeczne i humanistyczne mają swoją „miękką”, opierającą się nadmiernej kategoryzacji, specyfikę. Raczej chcemy wskazać na potencjał, który jest nie w pełni wykorzystany lub inaczej – nie w pełni ukierunkowany na problematykę edukacji kulturowej.

2. Kształcenie w obszarze edukacji kulturowej

Na podstawie oferty edukacyjnej opolskich uczelni można stwierdzić, że osoby zainteresowane zdobyciem wiedzy i praktycznych umiejętności w zakresie edukacji kulturowej, powinny bez

trudu znaleźć odpowiedni dla siebie kierunek studiów lub - by być tu precyzyjnym – najczęściej specjalność w ramach kierunku podstawowego. Problemem mogą w niektórych przypadkach być uregulowania formalne ograniczające (a w każdym razie utrudniające) dostęp do studiów II stopnia osobom o wykształceniu innym niż wskazane w kryteriach rekrutacyjnych (co dotyczy np. kandydatów z dyplomami spoza humanistyki).

3. Kultura w dokumentach strategicznych urzędów gmin

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że – gdyby analizować tylko poziom deklaracyjny wyrażony w dokumentach publicznych – opolskie gminy dostrzegają i doceniają znaczenie kultury dla wszechstronnie pojętego rozwoju lokalnego. Odniesienia do sfery kultury są bowiem obecne we wszystkich upublicznionych przez te jednostki samorządowe planach, programach lub strategiach rozwojowych. Co więcej, na ogół odniesienia te nie są sporadyczne, zdawkowe i „dekoracyjne”, tylko solidnie powiązane z innymi wymiarami funkcjonowania gminy – gospodarczym, społecznym, infrastrukturalnym. Wydaje się, że ta tendencja może się jeszcze wzmocnić, gdyż w 2014 znowelizowano zapisy dotyczące samorządowych programów rozwoju i obecnie gminy powinny koordynować swoje plany z celami formułowanymi na poziomie ponadlokalnym, co w praktyce będzie oznaczać obligację, żeby wymiar kulturowy adekwatnie wpisać w programy lokalne.

4. Opis infrastruktury kulturalnej w województwie opolskim

Liczba instytucji kultury działających na terenie województwa opolskiego spada – tendencja ta charakterystyczna jest dla całego kraju. Jednakże dalsza analiza wykazała, że nie jest to cecha właściwa wszystkim powiatom i gminom. Pod względem wartości wskaźnika zrelatywizowanego (liczba instytucji na 1 000 osób) najkorzystniej wypadają powiaty krapkowicki, namysłowski, prudnicki, zaś najniższe wartości osiągnęły głubczycki, kędzierzyńsko-kozielski oraz miasto Opole.

5. Analiza wybranych typów instytucji kultury

Podobnie jak w skali kraju, liczba bibliotek w województwie opolskim spada. Trend też widoczny jest w większości powiatów. Wartość wskaźnika zrelatywizowanego sytuuje Opolszczyznę na drugim miejscu w rankingu województw. Najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w powiatach krapkowickim oraz oleskim, zaś najniższe w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim oraz w Opolu. Z roku na rok zmniejsza się liczba czytelników zarejestrowanych w bibliotekach w przeliczeniu na 1 000 osób (w skali kraju również). Tendencja ta znajduje szczególne odbicie w powiatach opolskim, oleskim, krapkowickim, namysłowskim oraz kluczborskim. Na Opolszczyźnie spada również liczba wypożyczeń z bibliotek. Nie są publikowane dane na temat innej niż wypożyczenia działalności kulturalnej bibliotek.

W większości powiatów w ostatnich latach zwiększyła się liczba domów kultury. Wyjątek stanowią powiaty kluczborski, oleski oraz miasto Opole. Mimo, że od roku 2009 wartość wskaźnika

zrelatywizowanego plasuje województwo opolskie na pierwszym miejscu w skali kraju, to w 2014 roku na terenie 11 gmin nie funkcjonował żaden dom kultury.

Liczba imprez ogółem organizowanych przez domy kultury w województwie opolskim na przestrzeni ostatnich lat podobnie jak w całym kraju zmienia się bardzo dynamicznie. Ich liczba zmniejszyła się w powiatach brzeskim, głubczyckim, strzeleckim oraz w Opolu. Wartość wskaźnika zrelatywizowanego sytuuje Opolszczyznę na pierwszym miejscu w kraju. Dane pokazują, że tylko w dwóch przypadkach działający na terenie gminy dom kultury nie zorganizował ani jednego wydarzenia.

Liczba kursów proponowanych przez domy kultury zmienia się bardzo żywiołowo. W skali województwa najliczniejszą ofertę przedstawił powiat prudnicki.

Domy kultury na Opolszczyźnie nie publikują w Internecie opracowań w postaci raportów/katalogu dobrych praktyk.

Największa aktywność internetowa cechuje opolskie muzea i domy kultury, zdecydowanie słabiej pod tym względem wypadają biblioteki, aczkolwiek należy pamiętać, że jest to po części spowodowane ich rozdrobnieniem, czyli bardzo dużą sumarycznie w skali województwa liczbą filii i oddziałów bibliotecznych. Własne strony internetowe i profile w mediach społecznościowych posiadają przede wszystkim biblioteki macierzyste. Ważne jest to, że większość usieciowionych instytucji kultury dba o to, by regularnie aktualizować domeny i profile internetowe.

6. Uczestnictwo w kulturze

W województwie opolskim zauważalna jest tendencja zmniejszania się frekwencji na imprezach organizowanych przez lokalne instytucje kultury (natomiast w skali kraju od roku 2012 frekwencja rośnie). Trend ten obecny jest w powiatach namysłowskim, głubczyckim, opolskim, strzeleckim oraz w Opolu.

Warto podkreślić, że wzory aktywności domów kultury (liczba organizowanych imprez) nie zawsze nakładają się na wzory uczestnictwa (frekwencja na wydarzeniach).

Dynamicznie rośnie liczba członków kół zainteresowań działających w domach kultury (wyjątek stanowią powiat nyski oraz Opole). Zmniejsza się również liczba gmin, w których nie działają takie koła.

7. Udział instytucji w konkursach grantowych

Podmioty działające w obszarze kultury rzadko aplikują w konkursach grantowych na poziomie krajowym. Zdecydowanie częściej biorą udział w konkursach regionalnych.

Rekomendacje

Rozważając potencjalne pola dalszej eksploracji diagnostycznej wskazałybyśmy między innymi na szczególną aktywność edukacyjną w obszarze kultury takich podmiotów jak Instytut Sztuki UO. Aktywność rozwijaną niejako przy okazji zasadniczego nurtu działań, skierowaną na **lokalną społeczność**, mocno wchodzącą w przestrzeń miasta, często interdyscyplinarną i w naszym odczuciu na ogół pozbawioną nadmiernego dydaktyzmu. Wiele spośród projektów realizowanych przez ten i podobne mu podmioty (np. z sektora NGO) jest w gruncie rzeczy niełatwych do zaklasyfikowania, bowiem wykraczają one poza edukację estetyczną czy plastyczną, przeobrażając się w działania społeczne, obywatelskie, poruszające emocje i mobilizujące do pozytywnych zmian w lokalnej wspólnocie.

Z perspektywy badacza interesujący wydaje się także wątek współpracy instytucji, przede wszystkim placówek oświatowo-wychowawczych z podmiotami działającymi w sposób mniej formalny a w każdym razie nie związanych organizacyjnie ze szkołą. Nasza analiza wykazała bowiem, że problemy, jakie ta (deklarowana) kooperacja implikuje, są dość liczne i złożone. Chodzi tu nie tylko o logistykę tej współpracy (w tym np. wyjścia poza szkołę, imperatyw realizacji programu nauczania), ale zdefiniowanie roli edukatora / instruktora / animatora i roli nauczyciela w kontekście edukacji kulturowej. Problem ten można ekstrapolować na cały wymiar instytucjonalny pod roboczą nazwą: „**ile instytucjonalizacji w edukacji kulturowej?**”.

W ostatnich latach zwiększa się liczba zarejestrowanych na Opolszczyźnie **fundacji i stowarzyszeń**. Warto przeprowadzić analizę trzeciego sektora pod kątem jego zaangażowania w edukację kulturową – czy ich obecność w społeczności lokalnej jest wskaźnikiem rosnącego kapitału społecznego i większego znaczenia działań oddolnych, jaki mają potencjał do rozwijania edukacji.

Opracowanie **katalogu dobrych praktyk** może stanowić użyteczne narzędzie rejestrowania i promowania efektywnych działań z zakresu edukacji kulturowej na Opolszczyźnie. Oprócz charakterystyki konkretnych zadań mogłyby one zawierać również osobiste opinie autorów na temat warunków ich realizacji (np. trudności z jakimi musieli się zmierzyć) – pozwoli to zrekonstruować wspólnotę doświadczeń edukatorów kulturalnych.

Poziom uczestnictwa w **konkursach grantowych** w województwie opolskim jest bardzo niski. Należy ustalić, jakie istotne przeszkody (np. natury organizacyjnej, finansowej, biurokratycznej, psychologicznej) uniemożliwiają aktorom społecznym większe zaangażowanie się w pozyskiwanie funduszy zewnętrznych i jakie działania mogłyby te bariery pokonać (np. szkolenia, wsparcie merytoryczne przy opracowywaniu wniosków, stworzenie platformy do wymiany informacji na temat ogłaszanych konkursów).

Prócz rekomendacji o charakterze empirycznym, ukierunkowanych na przyszłe działania diagnostyczne, celowe wydaje się sformułowanie już na tym etapie kilku ogólnych sugestii odnoszących się do: pracy nad założeniami projektów edukacyjnych w regionie opolskim, sposobów komunikowania tych założeń opinii publicznej i uczestnikom projektów, możliwych kierunków współpracy wykraczającej poza region. Doprecyzowanie sformułowanych poniżej rekomendacji uznajemy za jedno z zadań w dalszym postępowaniu badawczym.

O edukacji kulturowej często pisze się (i mówi) w kategoriach utylitarnych. Ma ona czemuś „pożytecznemu” służyć, przy czym spektrum celów i zadań, jakie się przed nią stawia, jest bardzo szerokie. Rzadziej jest traktowana w sposób autoteliczny. Zwłaszcza, gdy pojawia się kontekst pedagogiczny. Warto przemyśleć nieco inny sposób **komunikowania założeń edukacji kulturowej**, tak aby była ona postrzegana mniej jak arbitralny „program społecznej zmiany” a bardziej jak ukierunkowany na człowieka zbiór inspiracji i praktyk, które mogą być po prostu przyjemne, satysfakcjonujące i rozwijające *per se*.

Przyjęcie **interdyscyplinarnej perspektywy** w tworzeniu projektów z dziedziny edukacji kulturowej jest właściwym kierunkiem i powinno być podtrzymane. Jest to obszar wiedzy dalece wykraczającej poza pedagogikę (czy jakkolwiek inną jednostkową dyscyplinę), więc dobrze jest włączać we wspólne działania przedstawicieli o różnej proweniencji akademickiej i różnych profesjach. Zróżnicowanie w tym zakresie powinno także sprzyjać wyrównaniu nadmiernych asymetrii pomiędzy edukatorami i edukowanymi, czyli **odhierarchizowaniu edukacji kulturowej** i uczynieniu jej bardziej empatyczną, przyjaźniejszą, bliższą perspektywie „zwykłego uczestnika kultury” i jego dnia codziennego. Forsowanie działań opartych na rozbudowanej, ferowanej z pozycji „oświeconej” ocenie estetycznej i etycznej, powszechnej edukacji kulturowej nie wspiera.

Zarówno projektując działania społeczne z dziedziny edukacji kulturowej, jak i przyglądając się jej od strony badawczej, warto uwzględnić sformułowane na poziomie edukacyjnej strategii dla Europy tzw. **kluczowe kompetencje** zdobywane w trakcie „uczenia się przez całe życie”. Jest to bodajże najbardziej uniwersalna i najwyżej ulokowana w sensie normatywnym referencja dla edukacji kulturowej.

Nieusuwalnym kontekstem edukacji kulturowej na Opolszczyźnie jest **specyfika samego regionu** – etnicznie zróżnicowanego, o interesującej historii i dziedzictwie kulturowym, ale też „trudnego” i borykającego się z licznymi problemami społecznymi, demograficznymi, gospodarczymi, *etc.* Nie bez przyczyny edukacja regionalna jest jedną z najszerzej opisanych i najchętniej badanych form edukacji kulturowej w województwie opolskim. Dobrze by było kontynuować ten kierunek oraz próbować go rozwinąć na płaszczyźnie rzeczywistych działań edukacyjnych, na przykład poprzez pogłębienie współpracy z partnerami czeskimi i niemieckimi. Pozwoli to osadzić regionalizm w **międzykulturowych ramach** a tym samym dostarczy okazji do „potrenowania” tak przydatnych obecnie kompetencji komunikacyjnych (nie tylko ściśle językowych). Dobre praktyki w tym zakresie już istnieją, czego

przykładem jest między innymi gmina Głubczyce, w której z powodzeniem realizowana jest strategia współpracy z Republiką Czeską. Są to działania o charakterze kulturalno-gospodarczym, wynikające z przynależności do Euroregionu Silesia, podejmowane w ramach kontraktów partnerskich z innymi gminami opolskimi (Branice, Głogówek) i przygranicznymi gminami czeskimi. Ważne jest to, że władze samorządowe traktując tę współpracę priorytetowo lokują ją już teraz po stronie mocnych stron gminy i planują jej zakres jeszcze poszerzyć.

ANEKS NR 1. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Liczba instytucji kultury w województwie opolskim w latach 2009, 2011-2014	40
Wykres 2: Liczba instytucji kultury w przeliczeniu na 1 000 osób w latach 2009, 2011-2014 – wybrane gminy ze skrajnymi wartościami wskaźnika	41
Wykres 3: Liczba instytucji kultury w wybranych powiatach województwa opolskiego w latach 2009, 2011-2014	42
Wykres 4: Liczba bibliotek wraz z filiami oraz punktami bibliotecznymi w województwie opolskim w latach 2000-2014	46
Wykres 5: Liczba bibliotek i filii funkcjonujących w danym roku na 1 000 mieszkańców w województwie opolskim oraz w wybranych powiatach (wartości skrajne)	47
Wykres 6: Liczba czytelników zarejestrowanych, korzystających z bibliotek i ich filii, w przeliczeniu na 1 000 ludności, w wybranych powiatach województwa opolskiego (wartości skrajne)	48
Wykres 7: Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz w województwie opolskim w latach 2000-2014	49
Wykres 8: Liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w wybranych powiatach województwa opolskiego w latach 2000-2014	50
Wykres 9. Aktualizacja stron internetowych bibliotek	52
Wykres 10. Aktualizacja profili bibliotek na portalu społecznościowym (Facebook)	52
Wykres 11: Liczba domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic działających w województwie opolskim w latach 2003-2014	53
Wykres 12: Liczba domów/ośrodków kultury oraz klubów/świetlic w danym roku, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w województwie opolskim oraz w powiatach krapkowickim i namysłowskim	54
Wykres 13: Liczba imprez ogółem zorganizowanych w województwie opolskim przez domy/ośrodki kultury oraz kluby/świetlice	56
Wykres 14: Dynamika zmian w liczbie imprez organizowanych przez domy/ośrodki kultury oraz kluby/świetlice – wybrane powiaty województwa opolskiego	57

Wykres 15: Wzory aktywności kulturalnej gmin na przykładzie liczby wydarzeń kulturalnych organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w latach 2003-2013 – wybrane gminy województwa opolskiego	59
Wykres 16: Liczba kursów organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i światlice w latach 2007, 2009, 2011-2014 – wybrane powiaty oraz województwo opolskie	61
Wykres 17. Aktualizacja stron internetowych domów kultury	63
Wykres 18. Aktualizacja profili domów kultury na portalu społecznościowym	63
Wykres 19: Frekwencja w muzeach i oddziałach muzealnych w województwie opolskim w latach 2000-2014.....	65
Wykres 20: Liczba imprez oświatowych zorganizowanych przez muzea i ich oddziały w województwie opolskim w latach 2002-2014.....	66
Wykres 21: Liczba organizowanych wybranych typów imprez oświatowych przez muzea i ich oddziały w województwie opolskim w latach 2010-2014	67
Wykres 22. Aktualizacja stron internetowych muzeów	68
Wykres 23. Aktualizacja profili muzeów na portalu społecznościowym (Facebook)	68
Wykres 24: Frekwencja na wydarzeniach organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w województwie opolskim	71
Wykres 25: Powiaty w województwie opolskim, w których spada frekwencja w lokalnych imprezach kulturalnych	72
Wykres 26: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Opola	74
Wykres 27: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Nysy	74
Wykres 28: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Krapkowic	75
Wykres 29: Frekwencja w wydarzeniach kulturalnych oraz aktywność kulturalna Brzegu	75
Wykres 30: Liczba członków kół (klubów) zainteresowań w województwie opolskim w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014	77
Wykres 31: Wzory zaangażowania w działalność kół (klubów) zainteresowań w latach 2003-2014 – wybrane gminy województwa opolskiego	80

ANEKS NR 2. SPIS TABEL

Tabela 1: Gminy, w których w latach 2009, 2011-2014 zaszły zmiany w liczebności instytucji kultury oraz liczba zarejestrowanych na ich terenie fundacji i stowarzyszeń poza Ochotniczą Strażą Pożarną	43
Tabela 2: Gminy, na terenie których w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie działały żadne domy/ośrodki kultury lub kluby/światlice	55
Tabela 3: Wybrane 10 pierwszych rang JST ze względu na liczbę wydarzeń kulturalnych organizowanych w latach 2003-2013 przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice, w lb	58
Tabela 4: Gminy, w których przynajmniej raz w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014 nie odnotowano żadnych imprez organizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice, w lb	60
Tabela 5: Liczba kursów zorganizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2007, 2009, 2011-2014	62
Tabela 6: Frekwencja na imprezach zorganizowanych przez domy/ośrodki kultury, kluby/światlice w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014	71
Tabela 7: Uczestnicy imprez organizowanych przez domy kultury, kluby i światlice w gminach i miastach na prawach powiatu, które w latach 2003, 2005, 2007, 2009-2014 przynajmniej raz uzyskały jedną z pierwszych 10 rang w województwie, w lb	73
Tabela 8: Gminy, w których przynajmniej raz w latach 2003-2014 nie odnotowano żadnych uczestników imprez organizowanych przez domy kultury, kluby i światlice, w lb	76
Tabela 9: Liczba członków kół/klubów zainteresowań, działających w domach/ośrodkach kultury, kluba/światlicach w przeliczeniu na 1 000 osób – pozycja województwa opolskiego w rankingu województw w latach 2003, 2005, 2007, 2009, 2011-2014	78
Tabela 10: Liczba członków kół (klubów) zainteresowań w gminach i miastach na prawach powiatu, które przynajmniej raz w latach 2003-2014 uzyskały jedną z pierwszych 10 rang w skali województwa, w lb	79
Tabela 11: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach grantowych MKiDN	84
Tabela 12: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach grantowych NCK	86

Tabela 13: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach organizowanych przez Samorząd Województwa Opolskiego na zadania związane z rozwojem i upowszechnianiem kultury..... 89

Tabela 14: Udział instytucji z województwa opolskiego w konkursach organizowanych przez Urząd Miasta Opola na zadania w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego..... 90

udostępniane na licencji:

Crative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0 Polska (BY-SA)

www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode

Patronat honorowy:

**Marszałek
Województwa
Opolskiego**

Patroni medialni:

Biuro projektu

Muzeum Śląska Opolskiego

**ul. Św. Wojciecha 13
45-023 Opole**

**tel. 77 443 17 82
eduko@muzeum.opole.pl**

www.facebook.com/eduko.2016.2018

